

VOLUME | 8
ISSUE | 3
YEAR | 2023

TROYACADEMY

INTERNATIONAL JOURNAL *of* SOCIAL SCIENCES

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

E ISSN: 2717-753X

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
CANAKKALE ONSEKİZ MART UNIVERSITY

TROYACADEMY

International Journal of Social Sciences

Volume: 8 Issue: 3 Cilt: 8 Sayı: 3
Ekim/October 2023

E-ISSN: 2717-753X

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
School of Graduate Studies

TROYACADEMY

International Journal of Social Sciences

Cilt 8 · Sayı 3 · Ekim 2023 / Volume 8 · Issue 3- October 2023

e-ISSN: 2717-753X

Sahibi (Publisher)

Rektör Prof. Dr. R. Cüneyt ERENOĞLU
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Editörler / Editors

Doç. Dr. Derya GİRĞİN	Editör	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Filiz MUTLU YILDIRIM	Editör Yardımcısı	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Yayın Kurulu / Editorial Board

Doç. Dr. Derya GİRĞİN	Editör	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Filiz MUTLU YILDIRIM	Editör Yardımcısı	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet Evren ERGİNAL	Yayın Kurulu Üyesi	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Prof. Dr. Hüsnü Levent DALYANCI	Yayın Kurulu Üyesi	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Prof. Dr. Gonca EKŞİ	Yayın Kurulu Üyesi	Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. Erkan BİL	Yayın Kurulu Üyesi	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Doç. Dr. Alptürk AKÇÖLTEKİN	Yayın Kurulu Üyesi	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Doç. Dr. Ashı SOYSAL EŞİTTİ	Yayın Kurulu Üyesi	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Yazı İşleri / Secretariat

Arş. Gör. Atıf Çağlar ABABAY
Arş. Gör. Emrah YAĞMURLU

Kapak Tasarımı: Selman BIYIK

Mizanpaj ve İç Tasarım: Arş. Gör. Gökhan KELEŞ

Danışma Kurulu / Consultative Committee

ERKUL Hüseyin (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	EKİZ Mehmet (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
KÖKSAL Dinçay (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	DURSUN Necla (Erciyes Üniversitesi)
KARAYEL Evren (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	USLU Barış (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
UYSAL Ali Osman (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	EŞİTTİ Şakir (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
TÜRKER Ayşe Çaylak (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	KARAÖNDER İlker (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
ZÜMRÜT Yeşim (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	RAZI Salim (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
KOZAL Ekin (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	ÖZTÜRK Muhammed Zeynel (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
ÇEKEN Muharrem (Ankara Üniversitesi)	

Bu Sayının Hakemleri / Referees of This Issue

Prof. Dr. Burçin ERDOĞU (Akdeniz Üniversitesi)	Doç. Dr. Servet SAY (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Betül ALTAY TOPCU (Kayseri Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Radiye Canan BAĞIŞ (Antalya Belek Üniversitesi)
Doç. Dr. Gökhan ILGAZ (Trakya Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Hülya BAŞEĞMEZ (Beykent Üniversitesi)
Doç. Dr. Fulya DEDEOĞLU (Ege Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Güngör ÇABUK (Antalya Akev Üniversitesi)

Alan Editörleri / Field Editors

Prof. Dr. Turan TAKAOĞLU (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	Arkeoloji / Archaeology
Prof. Dr. Ahmet Evren ERGİNAL (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	Coğrafya / Geography
Prof. Dr. Alptekin YAVAŞ (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	Sanat Tarihi / Art History
Prof. Dr. Gökhan GÖKULU (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	Sosyoloji / Sociology
Doç. Dr. Erkan BİL (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	İşletme / Business Administration
Doç. Dr. Aslı SOYSAL EŞİTTİ (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	Türk Dili ve Edebiyatı / Turkish Language and Literature
Doç. Dr. Hayrettin İhsan ERKOÇ (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	Tarih / History
Doç. Dr. Alptürk AKÇÖLTEKİN (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)	Eğitim Bilimleri / Educational Sciences

İNDEKSLER / INDEXES

ESJI

Eurasian Scientific Journal Index

ROOTINDEXING
JOURNAL ABSTRACTING AND INDEXING SERVICE

Scientific Indexing Services

DOAJ
DIRECTORY OF
OPEN ACCESS
JOURNALS

SOBİAD

I^WWORLD
of
JOURNALS

Academic
Resource
Index
ResearchBib

TROYACADEMY

International Journal of Social Sciences
e-ISSN: 2564-6486

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Yılda üç kez yayımlanır / Published three times a year

Troyacademy dergisi yılda üç sayı (Şubat, Haziran ve Ekim) olarak yayımlanan uluslararası hakemli ve bilimsel bir dergidir. Derginin yazım dili Türkçe ve İngilizce'dir. Dergide bilimsel araştırma ölçütlerine uygun olarak sosyal bilimler alanında yapılmış ve daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış olan; doktora ve yüksek lisans çalışmalarından elde edilen sonuçların bir bölümünden ya da tümünden yararlanarak hazırlanmış olan bilimsel makaleler, araştırma-inceleme makalesi türünden çalışmalar, derleme yazıları ve benzeri yayımlanır; arşivlenir, paylaşılır, basılır ve dağıtılır. Troyacademy, herhangi bir makale değerlendirme/işlem ve yayım ücreti talep etmez.

Troyacademy (International Journal of Social Sciences) is an international peer-reviewed scientific journal scheduled to be published three times a year, in February, June, and October. Publication languages of the journal are Turkish and English. The journal comprises, archives, shares, prints, and distributes scientific articles, articles derived from research of masters and doctoral thesis, research and observation reports, and collections. Papers from all fields of social sciences are admissible and expected to be coherent with scientific research criteria and not published before. The journal does not charge any sort of article processing or publication fee.

Yaygın Süreli Yayın
3 aylık (Şubat/Haziran/Ekim)
Türkçe/İngilizce

Vernacular Publication
Quarterly (February/June/October)
in Turkish/English

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Terzioğlu Yerleşkesi, Çanakkale – TURKEY
Tel: +90 286 218 00 18 Fax: +90 286 218 05 24
Web: <http://troyacademy.dergi.comu.edu.tr>
E-mail: troyacademy@comu.edu.tr

Aksi belirtilmediği sürece Troyacademy'de yayımlanan yazılarda belirtilen fikirler yalnızca yazarına aittir. Bu konuda dergi sahibi, editörler veya diğer yazarlar sorumlu tutulamaz.

Statements of acts or opinions appearing in the International Journal of Social Sciences are solely those of authors and do not imply endorsement by the editors, other authors or publishers.

Tüm hakları saklıdır. Önceden yazılı izni alınmaksızın hiçbir iletişim, kopyalama sistemi kullanılarak yeniden basılamaz. Akademik ve haber amaçlı kısa alıntılar bu kuralın dışındadır.

All Rights Reserved. No part of this publication may be reproduced, stored or introduced into a retrieval system, or transmitted in any form, or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior written permission of the Troyacademy editors.

TAKDİM

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tarafından çıkarılan Troyacademy dergisi 2021 yılından itibaren 3 sayıya çıkarılmıştır. Derginin bu sayısında sosyal bilimlerin çeşitli alanlarından 4 makale yer almaktadır.

Dergimizin bu sayısına çalışmalarını gönderen akademisyenlere, bu eserlerin değerlendirmesini yapan hakemlere, yayın ve danışma kurulu ve sekreteryaya teşekkür ederiz.

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
TroyAcademy

TROYACADEMY

International Journal of Social Sciences

e-ISSN: 2717-753X

Cilt 8 · Sayı 3 · Ekim 2023 / Volume 8 · Issue 3- October 2023

İçindekiler Table of Contents

MAKALELER ARTICLES

Araştırma Makalesi/Research Article

İnsan Hakları Açısından Çocuk Suçluluğu Üzerine Nitel Bir Araştırma

A Qualitative Research on Juvenile Delinquency in Terms of Human Rights

.....262-295

Besime ÖZTÜRK, Hüseyin ERKUL

Araştırma Makalesi/Research Article

Examining The Use Of Chatgpt In Financial Markets With Swot Analysis

Finansal Piyasalarda Chatgpt Kullanımının Swot Analizi İle İncelenmesi

.....296-305

Samet GÜRSOY, Mesut DOĞAN

Araştırma Makalesi/Research Article

Tarih Öncesinde Fallus Kavramı: Yusufun Kayası Mağarası'ndan Bir Örnek

Phallus Concept in Prehistory: An Example from Yusufun Kayası Cave

.....306-324

Cevdet Merih EREK

Derleme Makale/ Review Article

Örgütsel Güven Kuramına İlişkin Türkiye'deki 2003-2022 Dönemlerinde Yayımlanmış

Makalelerin İncelenmesi: İçerik Analizi

Examination Of Articles Published in Turkey in the Period 2003-2022 on Organizastional

Trust Theory: Content Analysis

.....325-349

Betül ÇELİK

İnsan Hakları Açısından Çocuk Suçluluğu Üzerine Nitel Bir Araştırma¹

Araştırma Makalesi/Research Article

Besime ÖZTÜRK* Hüseyin ERKUL**

ÖZET

Küresel boyutta bir sorun olan çocuk suçluluğu, ülkemizde de sosyal bir sorun olarak yer almaktadır ve topyekûn mücadele edilmesi gereken konuların başında gelmektedir. Zira çocuklar suça sürüklendiğinde başta sağlıklı, güvenli ve ahlâklı bir çevrede büyüme hakları; suça karışma sonrası ceza aldıklarında ise özgürce yaşama haklarına kadar pek çok hakları ihlal edilmektedir. Bu hak ihlallerini çocukların eğitim haklarının, gelişme haklarının, korunma haklarının ve katılma haklarının ihlal edilmesi takip etmektedir. Bu çalışma ile Türkiye’de çocuk suçluluğu konusunda durum tespiti yapmak ve elde edilen bulguları yorumlayarak sorunları belirlemek ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri sunmak amaçlanmaktadır. Bu kapsamda arşiv taraması yapılarak çocuk suçluluğuna dair örnek olaylar gazete haberlerinden derlenip içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda çocuğu suça iten nedenler arasından çevresel nedenler başlığı altında yer alan aile faktörü kaynaklı suça sürüklenmenin en önemli itici neden olduğu görülmüştür. İnsan hakları bağlamında çocuk suçluluğunun değerlendirildiği çalışmada ailenin ve devletin çocuk suçluluğunun önlenmesinde rol alan en önemli faktörler olduğu sonucuna varılmıştır. Devlet-aile işbirliği temelinde yükselebilecek bazı ülkelerdeki çocuk suçluluğu ile ilgili uygulamalara yer verilerek suça sürüklenmelerin önlenmesine dair önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *İnsan Hakları, Çocuk, Çocuk Hakları, Çocuk Suçluluğu*

A Qualitative Research on Juvenile Delinquency in Terms of Human Rights

ABSTRACT

Juvenile delinquency, which is a global problem, is also a social problem in our country and is one of the issues that should be tackled altogether. Because when children are dragged into a crime, they have the right to grow up in a healthy, safe and moral environment; when they are punished after being involved in a crime,

¹Bu çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı’nda hazırlanan “Türkiye’de İnsan Hakları Politikaları ve Uygulamaları Araştırması: Çanakkale İl İnsan Hakları Kurulu Örneği” başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

* Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, besime.98@outlook.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4148-9872>

** Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, hcerkul@comu.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8856-696X>

many of their rights are violated including their right to live freely. These rights violations are followed by violations of children's rights to education, development rights, protection rights and participation rights. With this study, it is aimed to determine the situation on juvenile delinquency in Turkey and to offer solutions for the problems by interpreting the findings. In this context, by scanning the archives, case studies about juvenile delinquency were compiled from newspaper news and analyzed with content analysis. As a result of the research, it has been seen that the most important driving factor is the family factor-based delinquency, which is among the reasons that push the child to commit a crime. In the study, which evaluated juvenile delinquency in the context of human rights, it was concluded that the family and the state are the most important actors that take a role in the prevention of juvenile delinquency. In some countries, which can rise on the basis of family-state cooperation, practices related to juvenile delinquency are included, and suggestions are made for the prevention of delinquency.

Keywords: *Human Rights, Child, Child Rights, Juvenile Delinquency*

GİRİŞ

İnsan, doğası gereği özgür yaşamak isteyen ve aklını bu doğrultuda kullanıp özgürlüğünün sürekliliğini sağlayacak eylemlerde bulunan bir varlıktır. İlkel toplumlardan modern toplumlara uzanan insanlığın serüveni, insanların özgürlük, adalet, barış, eşitlik ve bağımsızlık için verdikleri mücadelelerle doludur. İnsan özgür bir birey olarak doğmakla beraber var olduğu andan itibaren birtakım hak ve özgürlüklere de sahip olmaktadır. En başta insan onuruna yaraşır bir yaşam sürdürme hakkına sahip olan bireyin, içinde bulunduğu şartların zamanla değişmesi ve çeşitlenmesine paralel olarak sahip olduğu hak ve özgürlükleri de çeşitlenerek artmıştır.

İnsan hakları çatısı altında oluşturulan ve genişleme fırsatı bulan çocuk hakları da insan haklarını kapsamakla beraber çocukların yetişkinlerden farklı algılama ve düşünme yetileri, fiziksel ve zihinsel gelişimleri olması sebebiyle hukuki alanda kendine özel bir başlık açılmasının gerekliliği sonucunda ortaya çıkmıştır. İnsan haklarına nazaran daha detaylı ve özel bir düşünmeyle oluşturulan çocuk hakları; çocukların güven, sağlık ve refahın hüküm sürdüğü bir çevrede büyüme, gelişme ve kendini gerçekleştirme haklarını korumak üzerinedir. Zamanla alt başlıklar oluşturularak genişletilen haklar, hem insan hakları hem de çocuk hakları belgelerine yansıtılarak uluslararası alanda fikir birliği sağlanan ve ihlalleri söz konusu olduğunda topyekûn mücadele verilen bir konu hâline gelmiştir.

Yetişkinlerce büyük bir mücadele verilmesi gereken konulardan biri de suça sürüklenen çocukların (SSÇ) ellerinden alınan hakları ve hayatlarıdır. Çocuklar özel ilgiye ve korunmaya muhtaç bireyler olmakla beraber özellikle belirli yaş grupları haklarını aramak veya savunmak için girişimde bulunacak erginliğe ve yetkinliğe sahip değildir. Çocukların içinde buldukları aile ortamı, yaşadıkları çevre ve büyüme koşulları onların suça sürüklenmesine sebep olabilmekte, bu da çocukların birçok hakkının ihlal edilmesine yol açabilmektedir. Çocukların suça sürüklenmesini

önlemek ve suça sürüklenmiş olan çocukların korunmasını sağlamak için ulusal ve uluslararası alanlarda çalışmalar yapılmış ve yapılmaya da devam etmektedir.

Bu araştırmada insan haklarından yola çıkılarak çocuk hakları üzerinde durulmuş ve suça sürüklenen çocukların insan hakları bağlamında değerlendirilmesi yapılmıştır. Araştırmada çocukları suça iten faktörlerden bahsedilerek onları bu ortama iten nedenler araştırılmıştır. Devletin temel amaç ve görevlerinden olan toplumun huzurunu sağlamak ve insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamak adına; örnek olaylar incelenerek çocuk suçluluğu konusunda durum tespiti yapılmış, sorunlar belirlenmiş ve bu sorunlara çözüm önerileri sunulmuştur.

1.KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde çocuk suçluluğunun kuramsal çerçevesi çizilmiş, araştırmanın yönteminden bahsedilmiş ve araştırmanın üzerine inşa edildiği insan hakları, çocuk, çocuk hakları, çocuk suçluluğu, devlet, toplum, hak ve hukuk kavramlarının tanımlarına yer verilmiştir.

1.1.Yöntem

Bir toplumun gelişmesi ve kalkınması o toplumun geleceği olan çocuklara verilen değer ile doğru orantılıdır. Bir çocuğun sağlıklı bir şekilde gelişebilmesi ise onun bedensel, ruhsal ve zihinsel olarak özgür bir şekilde büyüüp yetişmesine dayanak oluşturan çocuk hakları ile mümkündür. Çocuk hakları uluslararası hukukta Milletler Cemiyeti'nin yayımladığı 'Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi' (CÇHB) ve Birleşmiş Milletler (BM)'in yayımladığı 'Çocuk Hakları Bildirgesi' (ÇHB) ve 'Çocuk Haklarına Dair Sözleşme' (ÇHDS) ile düzenlenirken ülkemizde 'Türk Çocuk Hakları Bildirisi' (TÇHB) ile düzenlenmiştir. Hukuksal düzenlemelerde çocukların yetiştiği ortamdan, aldığı eğitime, fırsat eşitliğine, sağlıklı ve güvenli bir ortamda yaşamasına, emek sömürsünden ve cinsel istismardan korunmasına kadar pek çok konu işlenmiştir. Aynı zamanda düzenlemelerde çocukların haklarına sahip çıkmanın ve hak ihlallerini önlemenin tüm fertlerin, kurumların ve örgütlerin sorumluluğunda olduğu ifade edilmiştir (CÇHB, 1924; İkinci CÇHB, 1948; BM ÇHB, 1959; TÇHB, 1963 ve BM ÇHDS, 1989).

Çocukların birçok hakkının ihlal edilmesine sebep olan ve bir nevi ihlaller zinciri oluşturan çocukların suça sürüklenmesi konusu, uluslararası alanda BM tarafından hazırlanan Pekin Kuralları, Havana Kuralları ve Riyad İlkeleri ile ülkemizde ise Türk Ceza Kanunu (TCK) ve Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK) gibi yasal düzenlemelerle ele alınmıştır. Bu düzenlemeler ile öncelikle çocuk adalet sisteminin uluslararası alanda asgari düzeye getirilmesi, devamında ise çocukların suç işlemesinin önlenmesi ve gerçekleşmiş bir suç sonrası en uygun yaptırımın uygulanmasının amaçlandığı belirtilmiştir (Akbaba, 2011; Aslan, 2008; Toğa, 2021; Yardımcı, 2020; Yokuş, 1998).

Bozkurt (2021), Demirci (2021), Taşkın Hamarat (2019) ve Yağbasan'nın (2010) çocuk suçluluğu konusunda yaptıkları çalışmalara bakıldığında çocuğu suça iten nedenleri; mekânsal (kentsel), sosyo-ekonomik, psikolojik, toplumsal, çevresel, bireysel nedenler başlıkları altında topladıkları görülmektedir. Bireysel nedenlerden çok çevresel nedenlerin çocukları suça sürüklediği, çalışmalarda ortaya konmuş ve çocukların çoğunlukla hırsızlık suçu işlediği saptanmıştır.

Berber (2015), çocuk suçluluğuyla mücadelenin politikalar üzerinden olacağı düşüncesi ile ortaya koyduğu çalışmada; çocuk suçluluğu ile mücadelenin hukuki bir sorun olarak algılandığına ve bu sebepten çocuk suçluluğu sorununun adalet politikası araçlarıyla çözülmeye çalışıldığına değinmektedir. Oysaki Berber; çocuk suçluluğunun sosyal bir sorun olduğuna, çocuklara suç işlemeyen önceki süreçte müdahalenin, suç işlendikten sonraki cezai süreçteki müdahalelere ve düzenlemelere göre daha yerinde olacağına vurgu yapmaktadır.

Bu araştırmada ise devlet ve onu oluşturan toplum ve toplumu oluşturan birey ve onun çocukluk süreci ile toplumsal yaşam arasında ilişki kurulmaktadır. Araştırmada tarihsel ve betimsel olmak üzere iki yöntem kullanılmıştır. Araştırmada geçmişten günümüze çocuğun toplumdaki konumu ve değeri hakkındaki verilerin tarihi belge, anlaşma veya sözleşme metinlerinden elde edilmesi tarihsel yöntem ile sağlanmıştır. Araştırma konusu ortaya koyulurken neden-sonuç ilişkisinin kurulmasında ve durum tespitinin yapılmasında betimsel yöntem kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan istatistik veriler ise Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve Adalet Bakanlığı'nın yayımladığı raporlardan yararlanılarak elde edilmiştir.

“İnsan Hakları Açısından Çocuk Suçluluğu Üzerine Nitel Bir Araştırma” başlıklı araştırma nitel bir araştırmadır. Araştırmada durum tespiti yapmak için nitel (sözel) veriler toplanmış, örnek olaylar içerik analizi ile incelenerek çözümlenmiş ve çocuk suçluluğunun nedenleri bireysel nedenler, ailevi nedenler, okul ve arkadaş grubu, sosyo-ekonomik nedenler şeklinde temalaştırılmıştır. Oluşturulan temalar örnek olaylar üzerinden yorumlanmıştır. Çocuk suçluluğunun yıllar bazında karşılaştırılması yapılarak çocukların özgürlüğünden yoksun bırakıldığı cezai istatistiklere de yer verilmiş ve bu istatistikler insan hakları bağlamında değerlendirilmiştir.

Nitel araştırma; sosyal olguları buldukları bağlam içerisinde anlamayı, açıklamayı, ilişkilendirmeyi ve araştırmayı esas alan bir araştırma türüdür. Nitel araştırma olguları meydana getiren anlamları araştırmayı hedeflemekte, insan deneyimlerinin nasıl yorumlanıp anlamlandırılabilirliğini ortaya koymakta ve esnek bir yapı göstermektedir (Erkul, 2023).

1.2.Kavramsal Çerçeve

Ülkedeki mevcut sistemleri birbirleri ile uyumlu bir şekilde yürütmek ve toplumu idare etmek için var olan devlet, toplumun yapı taşı olan insanların sahip olduğu hakları mevcut hukuk sistemi içerisinde korumakla görevlidir. İnsanların doğmuş olmakla kazanmaya başladığı hakları düşünüldüğünde, insan hakları bizleri çocuk kavramına ve devamında çocuk hakları konusuna kadar götürmektedir. Araştırmanın konusunu oluşturan çocuk suçluluğu, insanın içinde bulunduğu hukuki düzen, gelişim evreleri ve sahip olduğu haklar kapsamında ciddi bir insan hakkı ihlalidir. Bu sebeple de çocuk suçluluğu konusunun devlet, toplum, hukuk, çocuk hakları ve insan hakları kavramları ile birlikte ele alınması gerekmektedir.

1.2.1.Tanımlar

Bu başlık altında insan hakları, çocuk, çocuk hakları, çocuk suçluluğu, devlet, hak, hukuk ve toplum kavramlarının tanımları verilmektedir.

1.2.1.1.İnsan Hakları

İnsan hakları, insanların hiçbir ayırım gözetmeksizin yalnızca insan olarak doğmalarından kaynaklanan; insanların eşit ve özgür bir hayat sürdürmesini mümkün kılan haklardır. Hukuk karşısında herkes cinsiyet, ırk, renk, din, dil, yaş, düşünce farkı, toplumsal köken gibi farklar olmaksızın eşittir. İnsanın dokunulmaz, devredilmez ve vazgeçilmez doğal haklarından olan insan hakları (Alabay, 2015: 7-8; Altıntaş, 2019: 8-9), insan olarak tam ve sağ dünyaya geldikten sonra insanlığa uygun şekilde onur ve değer sahibi bir birey olarak yaşamak için sahip olunan hakları ifade etmektedir (Karslı, 2021: 20).Yasal-yönetmelik alanlarda düzenlenerek somutluk kazanan, uluslararası belgelerde işlenerek evrenselleşen insan hakları; özgürlükler, sosyal, ekonomik ve siyasi haklar başlıkları altında detaylandırılmaktadır.

1.2.1.2.Çocuk

Çocuk: “*Anne karında ya da bebeklik çağı ile ergenlik çağı arasındaki gelişme döneminde olan insan yavrusu*” (Püsküllüoğlu, 2007) olarak ifade edilmektedir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne göre 18 yaşından küçük insanlar için kullanılan bir tabirdir (UNICEF, 1998: 1). Çocuk kavramı, toplumsal anlamda bir birey olmak için gelişim döneminde olan, tam manada ekonomik özgürlüğü ve yetkinliği bulunmayan kişiler için kullanılmaktadır (Yardımcı, 2020: 6). Bununla birlikte çocukluk dönemi kişinin doğumundan itibaren başlayıp bakıma ve korunmaya muhtaç olma hâlinin son bulması ile ilişkilendirilebilmektedir.

Hukukta çocuk kavramı anne ve baba ile olan soy bağıni belirlemek amacıyla kullanılmakla birlikte henüz ergin olmayan kişileri ifade etmektedir (İncekaş, 2019: 1). Çocuğun yaşam döngüsündeki evresini tanımlamak için de ‘çocukluk’ kavramı kullanılmaktadır.

1.2.1.3.Çocuk Hakları

Çocuk hakları: “Yürürlükteki hukuk açısından çocuk hukukunu ilgilendiren kurallar tarafından düzenlenmiş, yargı organlarınca gerçekleştirilen koruma yollarına kavuşturulmuş haklardan oluşan” ve çocuğun bilişsel, bedensel, duygusal, sosyal, ahlaki ve ekonomik yönlerden gelişmesini ve korunmasını sağlayan haklardır (Hegnauer, 1964’ten aktaran Akyüz, 2010: 3). Her anlamda çocuğun yararını gözeten, çocuğun özgürlük ve saygınlık içinde gelişebilmesini esas alan çocuk hakları (Erkul, 2012: 137), insan haklarının alt başlıklarından olup nitelik olarak farklılık göstermekte ve 18 yaşından küçük her bireyin sahip olduğu hakları kapsamaktadır.

1.2.1.4.Çocuk Suçluluğu

Hukuksal bir olgu olan suç, toplumsal bir sorundur. Sosyoloji Sözlüğü’nde suç: “Kişisel alanı aşırp kamusal alana giren ve yasak olan kural ya da yasaları çiğneyen, buna bağılı olarak meşru cezaların ya da yaptırımların uygulandığı ve kamusal bir otoritenin müdahalesini gerektiren fiiller” (Marshall, 2012: 702) şeklinde tanımlanmaktadır. Hukuk Terimleri Sözlüğü’nde suçun anlamı: “Kanunlar tarafından yanlış veya zararlı olduğı için ceza tehdidiyle yasaklanan ve bazı durumlarda cezalandırılabilen davranış” şeklindedir (Hukuk Terimleri Sözlüğü, 2015, Erişim: www.sozluk.adalet.gov.tr/). Suç insanlarla bağılantılı, istenmeyen bir olgudur (Demiray ve Eren, 2019: 132-133) ve insanın eylemlerinin, eylemsizliğinin ve sözlerinin sonucunda ortaya çıkmaktadır.

Çocuk suçluluğı “reşit olmayanın suçluluğı” (Toğuç, 2021: 34) şeklinde tanımlanmaktadır. Bununla birlikte kanunlar tarafından açıkça suç sayılan ve kanuna aykırılığın gerçekleşmesi hâlinde cezai yaptırımı bulunan eylemlerin reşit olmayanlar tarafından yapılması da çocuk suçluluğı olarak tanımlanabilmektedir (Demiray ve Eren, 2019). Ancak çocukları suçlu olarak nitelendirmek etik olmamakla birlikte çocuklara haksızlık etmek olacaktır. Zira suç işleyen çocuk yoktur, suça sürüklenen çocuk vardır anlayışı toplumumuzca kabul görmüş bir anlayıştır ve bu anlayış literatürde Alfieri’nin “Suçu cemiyet hazırlar, fert işler” (Demiray ve Eren, 2019) sözü ile desteklenmektedir.

1.2.1.5.Devlet

Siyaset felsefesinde hizmet ettiğı amaçla veya ilgilendiğı uğraşlarla ilişkilendirilerek birçok tanımi yapılan ve toplumun ortak yararını gözeten devlet, Türk Dil Kurumunca (TDK) “Toprak bütünlüğüne bağılı olarak siyasal bakımdan örgütlenmiş millet veya milletler topluluğunun oluşturduğı tüzel varlık” (TDK, 2019) şeklinde tanımlanmaktadır. George Jellinek 1900 yılında devleti “Egemenlik gücüyle

aslen donatılmış, belli bir toprak parçası üzerinde yerleşik bir millet birliği" (Ay ve Uçar, 2015: 197) şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanımda Jellinek devletin gücüne vurgu yapmakta olup devleti ülke, millet ve egemenlik kavramları ile oluşturduğu üçlü sacayağına oturtmaktadır.

1.2.1.6.Hak

Hak kelimesi doğruluk ve yetki olmak üzere iki temel anlama sahiptir. *“Doğruluk anlamında hak; bir şeyin doğru, uygun ve gerektiği biçimde olduğunu ifade etmektedir. Yetki anlamında hak; kişilere hukuken tanınan yetki ya da bir şeyi talep edebilme anlamına gelmektedir”* (Alabay, 2015: 5-6). Hak kavramı genellikle bu ikinci anlamı kastedilerek kullanılmaktadır. Hukuk Terimleri Sözlüğü’nde hakkın tanımı: *“Hukuk düzeni tarafından şahıslara tanınmış olan yetkiler”* şeklinde yapılmıştır (Hukuk Terimleri Sözlüğü, 2015, Erişim: www.sozluk.adalet.gov.tr/).

1.2.1.7.Hukuk

Hukuk kavramı TDK ve Hukuk Terimleri Sözlüğü’nde tanımlandığı şekliyle: *“Toplumun genel faydasını ve müşterek iyiliğini sağlamak amacıyla kişilerle kişiler, kişilerle devlet ve devletlerle devletler arasındaki ilişkileri düzenleyen ve üstün kamu gücüyle desteklenen yaptırımlara bağlanmış, uyulması zorunlu toplumsal yaşam kurallarıdır”* (TDK, 2021). Hukuk ile insanların Paleolitik çağdan beri süregelen ihtiyaçların giderilmesi üzerine kurulup gelişen birlikte yaşama olgusunun, kaosa yol açmadan devam ettirilmesi sağlanmıştır.

1.2.1.8.Toplum

Toplum TDK Sözlüğü’nde: *“Aynı toprak parçası üzerinde bir arada yaşayan ve temel çıkarlarını sağlamak için iş birliği yapan insanların tümüdür”* (TDK, 2019) şeklinde bir tanıma sahiptir. Bireyin oluşturup şekillendirdiği toplum, aynı zamanda bireyin de şekillenmesinde rol oynadığı için birey ve toplum arasında bir etkileşim söz konusudur. Ayrıca toplum bir insanın doğumundan ölümüne kadar gerçekleştirdiği veya gerçekleştiremediği eylemlerin, sahip olduğu ideolojilerin, benimsediği yaşam tarzının, karakterinin, kişilik özelliklerinin ve insanı insan yapan daha birçok unsurun bağlamıdır.

1.2.2.Çocuk Hakları ve Çocuk Suçluluğu

İnsan haklarının çatısı altında oluşturulan ve geliştirilen çocuk hakları ve çocuk haklarının ihlaline neden olan çocuk suçluluğu konusu tıpkı insan haklarında olduğu gibi Batı literatüründe düzenlenerek belgelere taşınmıştır. Ancak çocuk hakları ve çocuğa verilen değer hukuki olarak düzenlenmeden önce de bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde veyahut yaşamsal döngünün bir sonucu olarak tarih boyunca toplumlar tarafından düzenlenmiş ve korunmuştur.

1.2.2.1.Tarihsel Süreç İçerisinde Çocuk ve Çocuk Hakları

Tarihsel süreçte çocuk haklarına yaklaşımların kişisel ve toplumsal özgürlüklerin kazanılmasıyla, refah ve barış ortamının oluşturulmasıyla, bilgi çağının yaşanması ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte çağdaş düzeye taşındığını söylemek mümkündür. Çocuk hakları ve çocuğa verilen değer zaman ve mekân faktörü bağlamında değişebilmektedir.

İlk Çağlarda çocuklar genellikle babaya ait bireyler olarak kabul edildiğinden babanın kişiliği içerisinde hayat bulmuş ve erkek çocukları ölünceye kadar, kız çocukları ise evleninceye kadar babalarının hâkimiyeti altında yaşamıştır (Akbaba, 2011: 5-6). İlk Çağlarda çocuk ailesine yarar sağladığı ölçüde özellikle ekonomik katkıda bulunduğu sürece değerli görülmüştür. İkel toplumlarda gelişimi yavaş olan ve güçsüz çocukların toplumdan ötelendiğini hatta ailesi tarafından yaşamına son verildiğini kaynaklardan okumak mümkündür (Kurt, 2016: 101). İlk Çağlarda çocukluk yaşamın bir evresi olarak düşünülmemiş ve çocuğa ayrı bir kişilik olarak yaklaşılmamıştır.

Orta Çağ Hıristiyan dininin, her alanı etkilediği ve düşünceleri şekillendirdiği bir çağdır. Dinî anlayış çocukları ilk günahın ürünü olarak nitelendirmiş ve onları daha doğarken kötülöklere bulaşmış kimseler olarak görmüştür. Bu sebeple çocuklar üzerinde günah çıkarma ritüeli uygulanmış, çocuklar muhtaç insanlar olarak görülmüş ve İlk Çağ'da olduğu gibi herhangi bir kişiliğe sahip olamamışlardır (Toğuş, 2021: 29-30). O dönemde çocukların yetişkinler ile aralarında fark olmadığı düşüncesinden hareketle çocukların yetişkin faaliyetlerinde yer aldıkları söylenebilir (Güçlü, 2016: 3; Karakuş Öztürk, 2017: 261).

Roma Hukuku, Avrupa'da henüz kanunlaşma hareketi başlamamışken hem İlk Çağ'da hem de Orta Çağ'da etkili olmuştur. Roma Hukuku çocuğun günümüzdeki gibi beslenme, barınma, korunma vb. temel ihtiyaçlarını içermemekle birlikte Roma Hukuku ile yapılan düzenlemeler ebeveynlerin yararını gözetmek üzerinedir. İlk ve Orta Çağ'da çocukların köle olarak satılmalarına, babaları tarafından cezalandırılmalarına ve öldürülebilir bir canlı olarak algılanmalarına Roma Hukuku zemin hazırlamıştır (Dirican, 2018: 44). Toplumun yaşayış biçimi, örf ve âdetleri hukuk düzeninin belirlenmesinde önemli rol oynarken hukuk düzeninin de toplumsal yaşamda belirli olguların yerleşmesinde etkisi olmuştur.

Çocuk ve çocukluk kavramlarının Modern Çağ'ın kavramları olduğu düşüncesi üzerine görüş birliği vardır. Hatta Plumb çocukluk için şu cümleyi kurmuştur: “Çocukluk düşüncesi son 400 yıla ait bir Avrupa icadıdır” (Güçlü, 2016: 5). Modern Çağ'da yaşanan toplumsal, ekonomik ve siyasal olaylar (Rönesans, Reform, Sanayi İnkılabı, Fransız Devrimi, Aydınlanma Çağı, ulus devletleşme, kapitalizmin yükselişi vb.) toplumlarda özgürlük ve eşitlik bilincini uyandırmış böylelikle de

toplumları hak arayışlarına itmiştir. Yaşanan gelişmeler başta insanların, sonrasında çocukların kendilerine özgü hakları olabileceği düşüncesini ortaya çıkarmıştır (Ayhan, 2021: 13; Dirican, 2018: 43; Karakuş Öztürk, 2017: 265). Orta Çağ'ın aksine Modern Çağ'da saf ve temiz bir varlık olarak kabul edilen çocuğun (Uğur, 2022: 11) yetişkinlerden farklı ihtiyaçları ve eğlence anlayışları olduğu düşüncesi, Modern Çağ'da toplumsal hayata yansımış ve okullaşmanın da artması ile çocuklara özgü alanlar oluşturulmuştur. Çocukların ailelerin odağı hâline geldiği bu çağda çocuklara yönelik sosyal politikalar uygulanmıştır. Özellikle 20. yüzyılın başlarında dünya savaşlarının ve bu savaşlar sonrası meydana gelen toplumsal olayların sonucunda kimsesiz, yoksul ve evlilik dışı doğan çocukların sayısında artış olması üzerine çocuklar ile ilgili politikalar çeşitlendirilmiştir. Bununla birlikte çocuk hukuku üzerine çalışmalar da artmış ve çocuk hakları konusunda gelişmeler yaşanmıştır. Öyle ki bu çalışma ve gelişmelerin 20. yüzyılın "Çocuk Yüzyılı" olarak ilan edilmesinde büyük payı olmuştur (Akyüz, 2010: 17; Akyüz, 2018; Çarıkçı, 2019: 27). Geleceğin temsilcileri olan çocuklara verilen değerler çağlar içerisindeki serüveni, bir yüzyıla çocukların isminin verilmesi ile doruk noktasına ulaşmıştır.

Çocuklara özgü hakların olması gerektiği ilk kez 1918'de Amerika'da gerçekleşen bir iş konferansında dile getirilmiştir. Söylemlerle çıkılan çocuk haklarını koruma yoluna belgelerle devam edilmiştir. Çocuk hakları ile ilgili hukuki kimlik taşıyan ilk belge; Milletler Cemiyeti tarafından hazırlanan, 1924 yılında imzalanan 'Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi'dir. Savaş sonrası hazırlanan bu Bildirge, tüm çocukları savaşın olumsuz etkilerinden korumak adına onları toplumun diğer fertlerinden ayrı bir konuma yerleştirmiştir (Ayhan, 2021: 19). Bildirge'nin içeriğini çocukların temel ihtiyaçları ve bilişsel gelişimleri gibi konular oluştururken Bildirge'de, çocukların sahip olduğu ve çevresi tarafından da gözetilmesi gereken hakları ele alınmıştır (Çarıkçı, 2019: 33-35; Uğur, 2022: 12-13). Milletler Cemiyeti ikinci bir dünya savaşını önlemekte yetersiz kalmış olsa da çocuklar için attığı bu adım ülkelerin bir noktada uzlaşmasını ve birlik olmasını sağlamıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın yaşanmasıyla birlikte etkisini kaybeden Bildirge, 1948 yılında İkinci Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi adı ile revize edilmiş ancak bu Bildirge de hedeflenen sonuca ulaşamamıştır. 1959 yılında ise BM tarafından İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi (İHEB) de göz önünde bulundurularak ve engelli çocuklar da Bildirge'ye konu edilerek 'BM Çocuk Hakları Bildirgesi' ilan edilmiştir (Karaman Kepenekci, 2012; Uğur, 2022: 13). Bu Bildirge ile tüm dünya çocuklarının din, dil, ulus, renk fark etmeksizin eşit olduğuna ve hepsinin özgürlüğün, refahın, barışın ve hoşgörünün hâkim olduğu bir ortamda; ruhsal, fiziksel, zihinsel ve ahlaksal açılarından sağlıklı bir çevrede yetişme hakları olduğuna, çocukların emek sömürsünden korunması gerektiğine vurgu yapılmıştır (BM ÇHB,

1959). Bu iki bildirgenin de herhangi bir yaptırımını olmamasına rağmen bildirelerin çocuk haklarını uluslararası alanda belgelere taşımış olmaları önemli görülmüştür.

Uluslararası alanda çocuk hakları üzerine yaşanan gelişmeler Türkiye'ye 'Türk Çocuk Hakları Bildirisi' ile yansımıştır. TÇHB, 1963 yılında BM Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) Türkiye Milli Komisyonu 7. Genel Kurulu'nda kabul edilen altı maddelik bir bildirdir (Atanır, 2019: 213). Bildiride tıpkı uluslararası bildiri ve sözleşmelerde olduğu gibi çocuğun yetiştirilme ortamına, zorunlu eğitimine, çalıştırılma yasağına ve kendini geliştirmesi konularına değinilmiştir (TÇHB, 1963). Bununla birlikte 1983 yılında çıkarılan 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu ile korunmaya, yardıma ve bakıma ihtiyacı olan çocukların sosyal hizmet kuruluşları tarafından bakımlarının üstleneceği ve çocukların kendilerini geliştirip gerçekleştirebilecekleri ortamların devlet tarafından sağlanacağı belirtilmektedir. Çocuklara yönelik sosyal hizmet kuruluşları; Kreş ve Gündüz Bakımevleri, Çocuk Yuvaları ve Yetiştirme Yurtları'dır (www.mevzuat.gov.tr/). Böylelikle çocuklar sağlıklı, temiz ve güvenli bir çevrede büyüüp gelişim gösterebileceklerdir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin uluslararası alanda yürütülen çocuk hakları çalışmalarına destek olmasıyla birlikte kendi ülkesindeki çocuklar için özel bir bildiri yayımlaması Türkiye'de çocuklara verilen önemi göstermektedir.

Çocuk hakları ile ilgili yayımlanan en kapsamlı belge BM Genel Kurulu'nca 1989 yılında hazırlanıp aralarında Türkiye'nin de (Türkiye sözleşmeyi 1990'da imzalamış, 1995'te onaylamıştır) bulunduğu 187 ülke tarafından imzalanan 'Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'dir. Bu Sözleşme çocuk haklarını doruk noktasına ulaştıran bir gelişmedir (Dağ vd., 2015; 3). Çocukların medeni ve toplumsal haklarının da işlendiği hayatta kalma, gelişme, korunma ve katılım olmak üzere dört bölüm; 54 maddeden oluşan sözleşme, çocuk hakları ile ilgili uluslararası alanda bağlayıcı ilk belge olma özelliğini taşımaktadır (BM ÇHDS, 1989). BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme çocuğun yararını gözetmekte, çocuğun aidiyetine önem vermekte ve çocuklara yol gösterme konusunda ailelere görev düştüğüne vurgu yapmaktadır.

1.2.2.2.Tarihsel Süreç İçerisinde Çocuk Suçluluğu ile İlgili Düzenlemeler

İnsan yapısı ve yaratılışı gereği hata yapma ve suç işleme eylemlerini fikren düşünebilme, fiilen gerçekleştirebilme güdüsüne sahiptir. Çocuklar ise doğru-yanlış, iyi-kötü gibi kavramları tam manasıyla içselleştiremedikleri için ailenin veya çevrenin yönlendirmesiyle suç oluşturabilecek eylemlere karışabilme hatta suç sayılan eylemi doğrudan kendisi meydana getirebilme potansiyeline sahiptir. Bu sebeple çocuklar için suçlu demek yerine; suça sürüklenmiş ya da suça karışmış çocuk

tabirleri kullanılmaktadır. Etik olduğu düşünülerek makalede suça sürüklenmiş çocuk kavramının kullanılması tercih edilmektedir.

Çocukluk olgusunun tarihsel gelişimine bakıldığında çocukların toplumda uzun süre yer edinemediği görülmüştür. Dolayısıyla İlk Çağ ve Orta Çağın ortalarına kadar çocuk suçluluğu kavramından bahsetmek güçtür. Bu dönemlerde de çocukların suça sürüklenmesi söz konusu olmuştur. Ancak Sanayi Devrimi sonrasında toplumda oluşan eşitsizlik, kıtlık, olumsuz koşullar suça sürüklenmiş çocuklar hakkında daha açık konuşulmasını olanaklı kılmıştır. Çocuk suçluluğu kavramını ilk kez 18. yüzyıl düşünürlerinden Papa XI. Clemens kullanmıştır. Modern Çağa gelindiğinde çocuk suçluluğuna dair cezalar öngörülerek hukuki dayanaklı yaptırımlar uygulanmaya başlanmıştır (Toğuç, 2021: 36-37).

Çocuk hukukunun uluslararası alanda gelişmesinde önemli yeri olan BM, çocuk suçluluğunu da aynı özenle düzenleyerek bu konudaki mevcut konumunu korumaktadır. BM'nin ilk olarak Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında BM Asgari Standart Kuralları'nı (Pekin Kuralları) kabul ettiği görülmektedir. Pekin Kuralları'nda suça sürüklenen çocuklara farklı coğrafyalarda aynı düzeyde hukuki işlemlerin uygulanması adına yargı sistemlerinde ortak bir düzenin benimsenmesi ve yargı makamlarının çocukla ilgili donanımına sahip kişilerden oluşturulması önerilmektedir. Tabii ki Kuralların birincil amacı çocukların refahını sağlamak ve suça sürüklenmelerini önlemektir. Bununla birlikte Kurallar çocukların ıslah edilmesi, suç ve ceza arasında orantılılığın sağlanması amaçlarını da gütmektedir (Aslan, 2008: 90-92). Böylelikle çocuklar fırsatlardan eşit şekilde yararlanma imkânına ve aynı düzey yaptırımlara tabii olma eşitliğine sahip olmuştur.

BM 1990 yılında ise Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları'nı (Havana Kuralları) yayımlamıştır. Özgür yaşamak temel insan haklarından olmakla beraber çocukların da özgürlüklerinden yoksun bırakılmaları en son alınacak tedbirdir. Havana Kuralları'nda bir çocuğun ancak Pekin Kuralları'nda bahsi geçen suçlarda ve usullerle özgürlüğünden yoksun bırakılabileceği yazmaktadır. Özgürlüğünden yoksun bırakılan çocukları korumakla birlikte hüküm giyen çocukların yetişkinlerle aynı hapisanelerde bulunmalarını sağlamak ve beraat eden çocukları tekrar toplumla bütünleştirmek de Kuralların hedefleri arasındadır (Havana Kuralları, 1990; Toğa, 2021: 62).

Yine aynı tarihte çocukların suça sürüklenmesini önlemek ve bu konuda tedbirler almak amacıyla Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri yayımlanmıştır. Riyad İlkeleri olarak da anılan bu belgede her çocuğun temel insan haklarına sahip olduğu belirtilerek özellikle çocukların ücretsiz eğitim alma hakkı vurgulanmıştır. İhmal ve istismar edilen çocukların her

koşulda korunması gerektiği ve çocuğun yararının gözetilmesinin temel amaç olduğu belirtilmiştir. İlkeler ile çocuk adalet sisteminin düzenlenmesi ve suça sürüklenen çocukların toplumla bütünleşmesine yönelik çalışmalar yapılması önerilerinde bulunulurken suça sürüklenen çocuklar için verilen mücadelenin ulusal, bölgesel ve uluslararası boyutlarda olmasının zorunlu hale geldiğini dile getirilmiştir (Riyad İlkeleri, 1990). Çocukların gerek haklarının korunmasında gerek suça sürüklenmelerinin önlenmesinde vicdani ve hukuki desteğe ihtiyaçları vardır. Uluslararası alanda ilkeler hazırlanarak kendini gösteren bu destek ülkemizde kanunlarla sağlanmıştır.

İlkelerde bahsi geçen çocuk adalet sisteminin düzenlenmesi konusu Türkiye’de kendini 2005 yılında yürürlüğe giren 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ile göstermiştir. Ancak bundan önce 2004 yılında yayımlanan TCK’nın 31. maddesinde suçu işleyen çocuk olması hali düzenlenmiştir. Kanuna göre 12 yaşını doldurmamış çocukların ceza ehliyeti yoktur. Ancak 12 yaşından küçükler için de çeşitli güvenlik tedbirleri uygulanabilmektedir. 31. maddede 12-15 ve 15-18 yaş aralıklarında suç işleyen çocuklar için gerçekleştirdiği fiilin sonuçlarını algılama yetisine göre cezalarda çeşitli indirimler öngörülmektedir (TCK, 5237/31). Türkiye’nin de kabul ettiği BM’nin suça sürüklenmiş çocuklar ile ilgili belirlediği ilke ve kurallarda en son tedbirin çocuğun özgürlüğünden yoksun bırakılması olmasına karşılık TCK’da suça sürüklenmiş çocukların cezaları arasında ağırlaştırılmış müebbetin yer alması eleştiriye açık bir konudur.

Türk mevzuatında ilk defa suça sürüklenmiş çocuk kavramının yer aldığı 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ile suça sürüklenen veya korunmaya ihtiyacı olan çocukları ve onların haklarını korumak amaçlanmıştır. Kanun’da koruyucu ve destekleyici tedbirler başlığı altında korunmaya ihtiyacı olan çocuğun ailesi tarafından veya çeşitli kurum ve kuruluşlarca; Sosyal Hizmet ve Çocuk Esirgeme Kurumu’na hangi durumlarda ve hangi usullerle başvurulabileceği düzenlenmiştir. İkinci kısımda suça sürüklenen çocukların soruşturulması ve kovuşturulması konuları açıklanırken üçüncü kısımda çocuk mahkemelerinin kuruluş, görev ve yetkileri ile Cumhuriyet Savcılığı ve kolluk kuvvetlerinin çocuk suçluluğundaki rolleri işlenmiştir. Son kısımda ise çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulması başlığı yer almıştır (5395 sayılı Kanun; Topçuoğlu, 2014). Çocuğun suça karışmasını önlemeye yönelik tedbirlerden ziyade suça karışmış çocuğu koruma odaklı olan 5395 sayılı Kanun’un çocukların yüksek yararını gözeterek düzenlenmiş olan cezai işlem sürecini açıkladığı görülmüştür.

1.2.3.Çocuk Suçluluğunun Nedenleri

Çocukları suça iten nedenler hukuksal, psikolojik ve sosyal temeller üzerinde türemekte olup bireysel, çevresel ve sosyo-ekonomik nedenler şeklinde sınıflandırılmaktadır (Özdemir Can, 2018: 23).

Araştırmada örnek olayların analizi sonucu çocuğu suça iten nedenler; bireysel nedenler, ailevi nedenler, okul ve arkadaş grubu, sosyo-ekonomik nedenler şeklinde temalaştırılmıştır.

Suçta sürüklenen çocukların bireysel özellikleri onların suça sürüklenmelerindeki bireysel nedenlerden biridir. Sorunlarla baş edebilme, öğrenme isteği, sabretme direnci, öfke kontrolü, sevgi ve saygı kavramlarının benimsenmesi gibi pek çok faktör çocuğun suça sürüklenmesine sebep olan bireysel nedenlere giden yolu açar (Çabuk, 2022).

Çocuğu suça sürükleyen bireysel nedenlerden bir diğeri de sağlık durumu ile ilgili olup çocuklarda zekâ geriliğinin bulunması halidir. Zekâ geriliği bulunan çocuklar diğerk çocuklara nazaran çevrelerinden çok daha kolay etkilenebilirler (Toğuş, 2021: 47). Aynı zamanda bu çocuklar davranışlarının suç teşkil edebileceğini algılamakta diğerk çocuklara kıyasla güçlük çekerler.

Çocuğun yetişip büyüdüğü aile ortamı, onun karakterinin oluşmasındaki etki gücü yüksek, önemli bir etmendir. Çünkü çocuğun ilk sosyalleşme yeri ailesidir. Çocuklarına rol model olan ebeveynlerin çocuk yetiştirme konusundaki yeterlilikleri, sevgiyi hissettirebilme ve paylaşabilme kabiliyeti, çocuğa yönelik tutumları, çocukla iletişimi, çocuk bakımı konusundaki bilgi ve becerileri çocuğun yetiştiği ortamın profilini çizer. Çocuğun yetiştiği aile ortamı ise çocuğun suça sürüklenmesi ile doğrudan ilişkilidir (Çabuk, 2022: 134). Ailenin öğrenim durumu, ailedeki kardeş sayısı, ailenin yaşantısı ve disiplin uygulaması, ailenin ekonomik durumu gibi birçok etmen de çocuğun aile faktörü kaynaklı suça sürüklenme nedenleri arasındadır (Acar vd., 2015). Yapılan araştırmalara bakıldığında aile yapısı ve bütünlüğü bozulmuş olan çocukların diğerk çocuklara kıyasla daha fazla duygusal ve davranışsal sorunları bulunduğu ve daha fazla suça sürüklendiğinin tespit edildiği görülür (Çabuk, 2022; Karataş vd., 2020; Öter, 2018).

Bununla birlikte aile bireyleri arasında daha önce suç işlemiş veya suça meyilli kişilerin bulunması çocukların suça sürüklenmelerinde etkili olan bir diğerk faktördür. Zira çocuklar ailede öğrenme yolu ile birtakım beceri ve yetenekler kazanırlar ve bir yaşından itibaren de ebeveynlerini taklit etmeye başlarlar (Yağbasan, 2010: 68).

Çocuğun ikinci sosyalleşme yeri okul ve arkadaş grubudur. Çocuğun suça sürüklenmesindeki çevresel nedenlerden biri olan okul, çocukların ailesine ve vatanına yararlı bireyler olmaları ve kendilerini gerçekleştirebilmeleri yönünde eğitim veren bir kurumdur. Çocuğun okula ilgisinin azalması veya okula gitmeyi kendisinin yetişmesinde bir gereklilik olarak görmemesi çocukları suça meyilli hale getirebilir. Ayrıca çocukların okul başarısı düştükçe suça sürüklenmeye açık hale geldiğinden bahsedilir (Toğa, 2021: 54). Zira okul dengelenmiş bir sosyal çevredir. Çocuk okul aracılığıyla sosyal aktivitelere katılır ve deneyim ortamını genişletir (Erkul, 2012: 97-98). Çocuklar okulda kitabi ve

ahlaki bilgiler öğrenmenin yanı sıra iletişim kurmayı, sosyalleşmeyi de öğrenir, çeşitli beceriler kazanırlar. Bu sebeple çocuk gelişiminde etkili olan faktörlerin bir arada ve dengeli bir şekilde sunulmasını sağlayan okul ortamı, çocukların suça sürüklenmesini önlemede güçlü bir etkidir. Böylece çocuklar kendilerini suç işlemekten veya suça meyilli hale gelmekten koruyabilirler.

Çevresel nedenlerden arkadaş grubu ise çocukların birbirlerini örnek almaları veya birbirlerine öykünmeleri açısından sorun teşkil eder. Daha önce de değinildiği gibi çocuk yaşta bireylerin yanlış, kötü ve suç içerikli davranışları ayırt etme gücü yetişkinlere göre daha azdır. Bu sebeple olumsuz davranışlarının muhakemesini yapamayan çocuk, diğer arkadaşları tarafından taklit edilebileceğinin de farkında değildir.

Çocukların erken yaşlardan itibaren sokakta yaşamak veya sokakta çalışmak zorunda kalması ya da zorla çalıştırılması çevresel nedenler arasında sayabileceğimiz suça sürüklenme nedenlerindedir. Diğer çocuklara kıyasla sokak ortamında bulunan çocuklar daha kolay ve hızlı bir şekilde suça sürüklenir. Çünkü sokak ortamında yaşayan çocuklar çeşitli çete ve gruplar tarafından hukuka aykırı işlerde kullanılabilir. Genellikle temel eğitim seviyesinde olan bu çocuklar yönlendirilmeye ve suç eğilimi kazandırılmaya açıktır. Yine bu çocukların diğer çocuklara kıyasla uçucu ve uyuşturucu madde kullanma ihtimali yüksektir. Bu ihtimalin yüksek olma nedeni çocukların buldukları çevrede bu maddeleri tüketen kişilerin çok sayıda olması ve bu kişiler tarafından çocukların madde kullanımına özendirilmesi veya zorlanmasıdır (Güngör, 2008).

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte gelişme gösteren kitle iletişim araçları küresel çapta bilgi edinme ve haber alma kaynaklarından biridir. Kitle iletişim araçlarının toplum üzerinde özellikle çocuklar üzerinde olumlu etkileri olduğu kadar olumsuz etkileri de vardır. Çocukların kitle iletişim araçlarında izledikleri veya dinledikleri yayınlara filtreleme yapılması ve çocukların kitle iletişim araçlarını aile denetimi altında kullanmaları önemlidir. Çünkü yapılan araştırmalarda şiddet ve olumsuz davranışlar içerikli yayınlar izleyen veya okuyan çocukların şiddete meyilli olduğu, saldırgan tavırlar sergilediği, öfkelerini kontrol edemediği, tahammül ve sabır eşiğinin düştüğü, zamanla hoşgörü ve saygı erdemlerini kaybettiği ve iletişim kurmakta güçlük çektiği saptanmıştır (Dilber, 2014). Kitle iletişim araçlarının çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri düşünüldüğünde kitle iletişim araçlarının çocukları suça sürüklenmeye açık hale getiren çevresel nedenlerden biri olduğu görülür.

Çocukların suça sürüklenmesinde sosyo-ekonomik nedenlerin de etkisi vardır. Çocuğun yoksulluk içinde yetişmesi; onun temel ihtiyaçlarının karşılanmamasına neden olur, dolayısıyla çocuğun kişilik özelliklerinin şekillenmesi üzerinde olumsuz etkilere sahiptir. Sanayileşme ile başlayan kentleşme ve gecekondulaşma hareketi de kentlerde nüfus artışına neden olmuş ve asayişin sağlanmasını

güçleştirmiştir. İşsizliğin artması, gelir dağılımında adaletsizlik, gecekondulaşma sonucu yaşanan kültürler arası çatışma aile yapısını ve yaşam tarzını etkilemiş; mutsuz, doyumsuz ve bencil bireylerin yetişmesine ortam hazırlamıştır. Böyle bir ortamda çocukların suça sürüklenme ihtimali yüksektir. Bu ortamın oluşmasında kırdan kente yaşanan göç hareketleri de pay sahibidir. Çocuklar için ani değişen ortam onlarda kimlik sorunun oluşmasına yol açabilir, devamında onları suça meyilli hale getirebilir (Yardımcı, 2020: 88-92).

Çocukların genellikle yakın çevrelerinden ve toplumdan etkilenmeleri, etki altında kalmaları veya zorla suça itilmeleri sebebiyle suça karıştıkları görülür. Kişilik özelliklerinin ve karakterinin oluştuğu çocukluk yaşları bireylerin dışarıdan bilgi, beceri ve davranışları örnek almaya açık olduğu yaşlardır. Kötü koşullar ve ahlakı yozlaşmış toplumlar içinde yetişen çocukların bu ortamlardan olumsuz etkileneceği aşikârdır. Bu sebeple ‘suç işleyen çocuk yoktur suça sürüklenen çocuk vardır’ anlayışı; çocukların birçok hakkının ihlal edildiği, tasvip edilmeyen yaşam tarzlarına dayandığı söylenebilir.

2.SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLAR İLE İLGİLİ ÖRNEK OLAYLARIN İNCELENMESİ

Türkiye’de vuku bulan çocukların karıştığı suçlar, değerlendirci örnek olay incelemesiyle ele alınmış ve ‘suçun neden ve nasıl işlendiği’ soruları temelinde örnek olaylar incelenmiştir. Örnek olaylar, devletin varlık amaçlarından biri olan ‘vatandaşlar için sağlıklı, güvenli ve huzurlu bir yaşam alanı tesis etme ve bu alanı koruma’ düsturu doğrultusunda; suça karışmış çocukların ülkemizdeki mevcut durumunu ve suç türlerini ortaya koyması kriterleri göz önünde bulundurularak seçilmiştir. ‘Çocuk suçluluğu’, ‘suça sürüklenen çocuklar’, ‘suça itilen çocuklar’ ve ‘suça karışmış çocuk’ kavramları taratılarak gazete haberlerinden SSC’yle ilgili sekiz örnek olay, SSC’nin rehabilite edilmesine yönelik yapılan uygulamalardan üç örnek olay seçilmiştir. Ayrıca bazı ülkelerdeki SSC’ye yönelik uygulamalar incelenmiş ve öneriler kısmında sunulmuştur.

Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) Ağustos 2022 yılında yayımladığı verilere göre 2021 yılında güvenlik birimlerine gelen veya getirilen çocukların karıştığı olay sayısı 499.319’dur. Bu sayıdan 132.943’ü suça sürüklenen çocuk adı altında birimlere getirilmiştir. 132.943 çocuktan 95.755 çocuğun dosyası 2021 yılında yeni açılan dosya olarak ceza mahkemesine gönderilmiştir. 2020 yılında bu sayı 88.654; 2019 yılında 117.001; 2018 yılında ise 106.039’ dur (www.tuik.gov.tr).

Tablo 1: 2010-2021 Yılları Arası Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı, Yıl İçinde Ceza Mahkemesine Gönderilen Çocuk Sayısı ve Hapis Cezası Verilen Çocuk Sayısı

Yıl	Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı	Yıl İçinde Ceza Mahkemesine Gönderilen Çocuk Sayısı	Hapis Cezası Verilen Çocuk Sayısı
2010	83 393	47 386	5 950
2011	84 916	49 792	6 386
2012	100 831	54 934	7 608
2013	115 439	67 145	9 816
2014	117 486	168 617	26 745
2015	133 662	162 684	30 996
2016	148 523	124 863	27 057
2017	140 692	105 391	24 374
2018	152 011	106 039	28 309
2019	168 250	117 001	29 078
2020	114 038	88 654	20 236
2021	132 943	95 755	32 131

Kaynak: Tablo TÜİK ve Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü verileri kullanılarak araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 1'e bakıldığında güvenlik birimine suça sürüklenmiş çocuk olarak getirilen çocukların sayısı nüfusa oranlandığında, bir önceki yıla göre 2017 ve 2020 yılları hariç diğer yıllarda SSC'nin sayısında artış olduğu görülmüştür. Yıl içinde ceza mahkemelerine gönderilen çocukların sayısında ve hapis cezası verilen çocukların sayısında ise dalgalanmalar olduğu görülmektedir.

TÜİK 2022 verilerine göre suça sürüklenen çocuklara isnat edilen suç türleri; öldürme, yaralama, cinsel suçlar, tehdit, kişiyi hürriyetinden yoksun kılma, konut dokunulmazlığının ihlali, hakaret, hırsızlık, yağma, mala zarar verme, genel ahlaka karşı suçlar, çevreye karşı suçlar, görevli memura mukavemet, adliyeye karşı suçlar, uyuşturucu ve uyarıcı madde kullanmak, satmak ve satın almak, toplumsal olaylar, pasaport kanununa muhalefet, aile düzenine karşı suçlar, bilişim suçları, dolandırıcılık, kamu sağlığına karşı suçlar, genel tehlike yaratan suçlar, göçmen kaçakçılığı ve diğerleridir. TÜİK tarafından derlenen çocuklara isnat edilen suç verileri incelendiğinde tüm yıllarda ilk iki sırada 'yaralama' ve 'hırsızlık' suçlarının yer aldığı görülmektedir. Devamında ise sırasıyla toplumsal olaylar, cinsel suçlar, uyuşturucu ve uyarıcı madde kullanma, satma ve satın alma, tehdit gibi suçlar gelmektedir (www.tuik.gov.tr).

2.1. Örnek Olay 1: 16 Yaşındaki Bir Çocuğun Arkadaşını Öldürmesi

16 yaşındaki R.A. arkadaşı Y.Ş. ile bilgisayar oyunu yüzünden telefon üzerinden tartışmıştır. İlerleyen günlerde iki arkadaşın bir araya gelmesi ile tartışma yüz yüze yapılmaya başlanmış ve R.A. cebinden çıkardığı çakı ile arkadaşını üç yerinden bıçaklamıştır. Olay sonrası etraftan yardım isteyen R.A. arkadaşının yaralı bölgelerine kendisinin de tampon yaptığını ifade etmiştir. Ancak Y.Ş. kaldırıldığı hastanede yaşamını yitirmiştir. Bunun üzerine R.A. ‘çocuğu kasten öldürme’ suçundan tutuklu yargılanmıştır (Emen, 2018).

Gazete haberindeki olay, 16 yaşındaki bir çocuğun cebinde çakı taşıması ile aile denetiminin yeterince sağlanmadığını, çocuğun arkadaşını yaraladıktan sonra etraftan yardım istemesi hatta kendisinin müdahalede bulunması duygularını kontrol etmekte zorlandığını göstermektedir. Ancak bu zorlanışı ergenlik döneminin getirmiş olduğu ruhsal ve hormonal değişikliklerin tetiklediği düşünülmektedir.

2.2. Örnek Olay 2: Üç Çocuğun Sigara Vermediği Gereçesiyle Bir Arkadaşlarını Öldürmesi

15 yaşını henüz doldurmamış olan üç arkadaş, 16 yaşındaki M.M.P. adlı şahıstan sigara istediklerini ve M.M.P.’nin sigara vermek istememesi üzerine zor kullandıklarını ve en nihayetinde de M.M.P.’nin ölümüne sebep olduklarını ifade etmişlerdir. Üç çocuk ‘kastan adam öldürme’ ve ‘yağma’ suçundan her biri 17 yıla varan hapis cezasına; ‘kastan yaralama’ suçundan ise adli para cezasına çarptırılmıştır (Sever, 2018).

Bu olayda üç arkadaşın birlikte suç işlemesi veya birbirlerini suça teşvik etmesi çocukları suça iten çevresel nedenleri kolaylaştıran durumsal faktörlere, çocukların zararlı madde temini için zor kullanmaları çocukları suça iten çevresel nedenlere örnek teşkil etmektedir. Bu olayda arkadaş ortamının ve akran grubunun suça sürüklenme üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Ayrıca çocukların zararlı madde kullanması ailenin çocuklar üzerindeki denetiminin yetersizliğini de göstermektedir.

2.3. Örnek Olay 3: Çocukların Bir Örgüt Tarafından Hırsızlık Yapmaya Zorlanması

İzmir ve İstanbul’da faaliyet gösteren bir suç örgütünün yaşları 10 ila 16 arasında değişen çocuklara hırsızlık yaptırdığı tespit edilmiştir. Polisin gerçekleştirdiği baskın sonrası yedisi yetişkin dokuz kişi yakalanmıştır. Suça sürüklenen çocuk vasfında yakalanan iki kişi serbest bırakılırken beş kişi tutuklanmış, iki kişi adli kontrol şartıyla serbest bırakılmıştır (İzmir’de yaşları küçük çocuklara yankesicilik yaptıran suç örgütü çökertildi, 2020, Erişim: www.bolgegundem.com).

Gazete haberine bakıldığında çocukların yetişkinlerce istismar edildiği görülmektedir. Çocuklar suça kullanılarak “çocuk ticareti mağduru” durumundadırlar. Yani burada suça sürüklenen çocuklardan ziyade insan ticareti mağduru olan çocuklar habere konu edilmiştir. Aslında suça sürüklenen çocuklar

ile çocuk ticareti mağdurları karşılıklı etkileşim halindedir. Şöyle ki bu durumda olan çocukların sağlığı ve eğitimi tehdit altındadır. Çocuklar temel ihtiyaçlarını giderebilmek için tacirlerine bağımlıdırlar. Bu sebeple zamanla çocuklar suçun bir parçası haline gelmektedirler (Uslu Ak, 2022).

2.4. Örnek Olay 4: 10 Yaşındaki Bir Çocuğun 473 Suç Kaydının Bulunması

16 Mart-1 Nisan 2020 tarihleri arasında İstanbul Büyükçekmece’de beş farklı yankesicilik suçunun 10 yaşındaki B.G. tarafından gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. B.G. ile beraber B.G.’nin babası Süleyman G. ve annesi Sinem G. de yakalanarak takibe alınmıştır. Yapılan sorgulamalar sonucunda suça sürüklenen B.G.’nin çoğunluğu “yankesicilik, işyerinden hırsızlık, açıktan hırsızlık” olmak üzere toplam 473 suç; Süleyman G.’nin çoğunlukla “yankesicilik, dolandırıcılık, azmettirme, genel güvenliğin tehlikeye sokulması ve açıktan hırsızlık” olmak üzere toplam 53 suç; yine Sinem G.’nin de çoğunlukla “yankesicilik ve açıktan hırsızlık” olmak üzere toplam 50 suç kaydının bulunduğu ifade edilmiştir. Suça sürüklenen B.G. işlemlerinin tamamlanmasının ardından Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü’ne bağlı çocuk yurduna teslim edilirken, anne Sinem G. serbest bırakılmış, baba Süleyman G.’nin ise işlemlerinin devam ettiği belirtilmiştir (Alim Dalgıç, 2020).

Sabah Gazetesi’nin yayımladığı haberde suça sürüklenen çocuğun ve ailesinin suçu normalleştirdiği ve hayatlarının parçası haline getirdikleri görülmektedir. Çocuğun aile denetiminden uzak olduğu çıkarımında bulunmak mümkündür. Bununla birlikte ebeveynlerin suç geçmişinin bulunması ve devamında çocuğun aile bireylerini rol model olarak taklit etmesi suçun öğrenilen bir davranış olduğuna işaret etmektedir. Çocuk bir nevi ailesi tarafından suça teşvik edilmektedir. Aynı zamanda bu haber ‘çocuğun yetiştiği ortam onu suça hazırlar’ tezini somut bir şekilde doğrulamaktadır.

2.5. Örnek Olay 5: 14 Yaşındaki Bir Çocuğun 1 Haftada 11Ayrı Suç İşlemesi

Edirne Keşan’da gerçekleşen hırsızlık sonrası suç mahallinde 14 yaşındaki S.G. isimli şahsın parmak izi bulunmuştur. Daha önce de çeşitli hırsızlık suçlarından 60 gün ev hapsi alan S.G, verilen ev hapsi cezasına uymayıp tekrar yakalanarak gözaltına alınmıştır. Bir haftada toplam 11 hırsızlık suçu işlediği tespit edilen S.G. savcı talimatıyla Polis Merkezi Amirliğinden serbest bırakılmıştır (14 yaşındaki çocuk 1 haftada 11 ayrı suç işledi, 2020, Erişim: www.milligazete.com.tr).

Bu haberde defalarca suç işleyen, işlediği suçlar sonucu aldığı cezalara uymayan bir çocuk profili karşımıza çıkmaktadır. Bu profil bireysel suça sürüklenme nedenleri ile ailenin sorumsuzluğuna işaret etmektedir. Aile denetiminin etkili şekilde gerçekleşmemesi bu konuda ailenin zafiyeti olduğu fikrini uyandırmaktadır.

2.6.Örnek Olay 6: Bir Çocuğun Ailesinden Üç Kişiyi Öldürmesi

Ordu'nun Korgan ilçesinde gerçekleşen olayda 14 yaşındaki F.Y. annesini, babasını, ağabeyini ve anneannesini tabancayla vurarak annesinin, ağabeyinin ve anneannesinin ölümüne sebep olmuştur. Tokat'ta yaşayan aile fındık hasat zamanı Ordu'ya fındık toplamak için gelmiş ancak 14 yaşındaki çocuk fındık toplamayı sevmediğini ve fındık toplamak istemediğini söyleyerek bu olayı gerçekleştirmiştir. Olay sonrası yakalanan 14 yaşındaki F.Y. ailesinin aynı zamanda kendisine psikolojik baskı uyguladığını da belirtmiştir. F.Y. tutuklanarak cezaevine gönderilmiştir (Ordu Korgan'da 14 yaşındaki çocuk dehşet saçtı, 2021, Erişim: [www./m.sabah.com.tr](http://www.m.sabah.com.tr)).

18 yaşından küçükler çocuk olarak nitelendirilmekle beraber ortalama 12-19 yaş aralığı çocukların ergenlik dönemi olarak adlandırılmaktadır ve ergenlik döneminde çocuklarda duygu kontrolünün zorlaştığı bilinmektedir. Yukarıdaki olayda ailenin ergenlik döneminin getirdiği duygusal ve hormonal değişimlerin bilincinde olmadığı veya bu bilinçle hareket etmediği görülmektedir. Aynı zamanda bu olayda çocukları suça iten çevresel nedenleri kolaylaştıran durumsal özelliklerin olduğunu söylemek mümkündür.

2.7.Örnek Olay 7: 12 Yaşındaki Çocuğun Yasaklı Madde Alabilmek İçin Hırsızlık Yapması

Konya'da 14 işyerinde soygun yaptığı tespit edilen 12 yaşındaki T.T. gözaltına alınmış ve tutuklanmıştır. T.T.'nin daha önceden de yaklaşık 100 ayrı iş yerinden hırsızlık yaptığı ve çıkarıldığı mahkemece adli kontrol kararıyla serbest bırakıldığı bilgisine ulaşılmıştır. Yapılan incelemeler sonucu babası İ.T.'nin de poliste hırsızlık suçundan kaydı bulunduğu tespit edilmiştir. Soruşturma sonrası T.T.'nin uyuşturucu bağımlısı olduğu ve hırsızlıkları da uyuşturucu madde alabilmek için yaptığı öğrenilmiştir. İfadesinde uyuşturucuyu bırakmak için tedavi olmak istediğini ve bu konuda kendisine yardım edilmesini beklediğini belirtmiştir (Karaca ve Yanık, 2020).

Haberdeki olay 'suç suçu doğurur' tezini doğrular niteliktedir. Çünkü yasaklı bir maddeyi kullanan çocuk, o maddenin temini için illegal yollara başvurmuştur. Babasının da suç kaydının bulunduğu bilgisi ile çocuğun suçun normalleştiği bir aile ortamında yetiştiği düşünülmektedir. Ailede suç geçmişi bulunan bir bireyin bulunması ve aile ortamının niteliği çocuğu madde kullanmaya ve beraberinde suça teşvik etmiş olabilir. Bununla birlikte suça sürüklenen çocuğun, suç geçmişine sahip babasını rol model aldığı ve suçun aileden öğrenildiği çıkarımında bulunmak mümkündür.

Zira yapılan araştırmalarda anne-baba tarafından sergilenen olumlu veya olumsuz tutum ve davranışların çocuklar tarafından örnek alındığı, hatta çocukların ilerleyen yaşlarda ebeveynlerinkine benzer davranışlar sergiledikleri saptanmıştır (Akbaba, 2011; Bal, 2004; Yavuzer, 1998). Ögel (1997) ve Malik (1931) suç geçmişi bulunan veya uçucu ve uyuşturucu madde kullanan ailelerin çocuklarının,

ailelerini rol model olarak zamanla suça sürüklendiklerini ve bağımlılık yapan madde kullandıklarını belirtmiştir.

2.8.Örnek Olay 8: Kadınların Çocuklara Hırsızlık Yaptırması

İstanbul Avcılar’da iki kadın yanlarına aldıkları iki kız çocuğu ile kafelere müşteri gibi girip müşterilerin çantalarını çocuklara çaldırtmıştır. Polis ekiplerince yakalanan yetişkin hırsızlardan Dilan B.’nin daha önce 54 kez; Ayçan U.’nun ise 55 kez benzer suçlardan gözaltına alındıkları tespit edilmiştir. Kendi suçlarına küçükleri de alet eden Dilan B. ve Ayçan U. adliye sevk edilmiştir (Zihni, 2022).

Çocuklar kavrama ve ayırt etme kabiliyetleri yetişkinlere nazaran zayıf olan bireyler oldukları için yetişkinler tarafından istismar edilmeye açıktır. Haberde de çocukların yetişkinlerce suça sürüklendiği ve çocuk ticareti mağduru oldukları açıkça görülmektedir. Suç faili insanların yanlarında bulunan çocukların, aile denetiminden uzak oldukları çıkarımında bulunmaktadır. Çocukların suça sürüklenmiş olmaları ise onların sağlıklı bir aile ortamına sahip olmadıklarını düşündürmektedir. Çocuklar bu tür insanlardan ve ortamlardan ailelerinin ilgisi ve denetimi sayesinde ve eğitim hayatlarına devam ederek, okulun sağlamış olduğu güvenli ortamda yetişerek uzak durabilirler.

2.9.Örnek Olaylar: Suça Sürüklenen Çocukların Yeniden Kazanılması

Türkiye Satranç Federasyonu ve Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü arasında yapılan işbirliği ile “Benim Hamlem Benim Geleceğim” başlıklı proje hayata geçirilmiştir. Projenin amacı suça sürüklenen çocuklara ve denetimli serbestlik tedbiri altındaki kadınlara satranç öğretmek hayata farklı açılardan bakabilmeyi ve farklı düşünme becerisi kazandırmayı amaçlamaktadır. Satranç sporunun seçilmesinin nedeni ise satrancın, çocukların ve kadınların kendilerini rahatça ifade edebildikleri bir spor olduğunun düşünülmesidir (Suça sürüklenen çocuklar ve kadın yükümlüler satranç öğreniyor, 2022, Erişim: www.trthaber.com).

Adalet Bakanlığı’na yürütülen Yargı Reformu Strateji Belgesi ve İnsan Hakları Eylem Planı’nda yer alan mağdur ve suç faillerinin uzlaştırılması ile suç faillerinin topluma kazandırılması uygulaması, Ardahan’da amacına hizmet etmiştir. Ardahan’da yaşlılarıyla kavga eden ve yaralama suçlarından haklarında şikâyet bulunan E.D, H.C, H.U, P.İ, Y.C ve A.S. adlı çocuklara soruşturma açılmıştır. Suçun uzlaştırma kapsamında olması sebebiyle mağdur, suça sürüklenen çocuklar ve onların aileleriyle yapılan müzakereler sonucu çocukların ikişer roman okuyup özetini çıkarmaları halinde şikâyetten vazgeçeceği üzerinde uzlaşma sağlanmıştır (Yaralamalı kavgaya karışan çocuklara roman okuma cezası, 2021, Erişim: www.karsmanset.com).

Düzce’ de kamu binasının inşaatından demir çaldığı için ‘açıktan hırsızlığa teşebbüs’ suçundan işlem yapılan 17 yaşındaki E.A. uzlaşma sağlanması ile ceza almaktan kurtulmuştur. Uzlaşma E.A.’nın bir yardım derneğinde (Düzce İhtiyaç Sahiplerine Yardım Derneği) iki hafta çalışmak şartıyla ceza almaktan kurtulması üzerine sağlanmıştır (Suça karışan çocuk uzlaşmayla topluma kazandırıldı, 2022, Erişim: www.anadolujansi.com).

Suçta sürüklenen çocukların toplumla bütünleşmesi onların potansiyel suçlu olma şüphesini ortadan kaldırdığı gibi onlara daha güzel ve kaliteli bir yaşam sürdürme fırsatı da sunmaktadır. Aynı zamanda suçta sürüklenen çocukların tekrar kazanılmasına yönelik yapılan çalışmalar toplumsal barışa da katkı sağlamaktadır.

3.GENEL DEĞERLENDİRME

3.1.Bulgular

Çocuklar uzun yıllardan beri kendilerini suç ortamlarında bulmakta ve bu ortamlarla mücadele ederek gelişimlerini sürdürmektedirler. Onlara bu suç ortamını hazırlayanlar; yetiştikleri ortam ve aile, eğitim-öğretim gördükleri okula ilgisizlik, yaşamlarını idame ettirdikleri çevre, vakit geçirdikleri arkadaş ortamı, içinde buldukları sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapıdır. Yapılan araştırmalar ve gazete haberlerinden derlenen örnek olaylar analiz edildiğinde çocukların suçta karışmalarında çoğunlukla çevresel nedenlerin, spesifik olarak aile faktörünün etkili olduğu görülmüştür. Özellikle ailenin çocuk üzerindeki denetiminin yetersiz olması ya da ailenin çocuğu suçta yönlendirerek istismar etmesi aile faktörünün etkili oluşunun nedenini açıklamaktadır. Aile faktörünü etkili kılan bir diğer neden ise yetersiz ebeveynliktir. Ebeveynlerin çocuklarına karşı yerine getirmek zorunda oldukları sorumluluklar ve sağlamak zorunda oldukları şartlar vardır.

Bununla birlikte dönemsel özelliklerin çocukları suçta iten nedenleri kuvvetlendirdiği fark edilmiştir. İstismara daha açık olduğu dönem olarak 12 yaş altı çocukların, suçun normalleştirilerek çocuğun büyükler tarafından suçta teşvik edilebildiği; 12 yaş üstü çocukların ise ergenliğin getirdiği dönemsel özelliklerle örneğin kendini ispat etme davranışlarıyla norm dışı davranışlara yönelebildiği ya da duygularını kontrol edemeyerek şiddete meyilli davranışlar sergileyebildiği görülmüştür.

TÜİK’in yayımladığı suçta sürüklenen çocuk sayısı verilerinde 2010’dan 2017 yılına kadar sürekli bir artış olduğu; sayının 83.393’ten başlayarak 148.523’e kadar yükseldiği görülmektedir. 2017 yılında suçta sürüklenen çocuk sayısında yaklaşık 8.000 kişilik bir azalış olurken devam eden iki yılda bir önceki yıllara göre artış yaşanmıştır. 2020 yılında ise bir önceki yıla nazaran yaklaşık 54.000 kişilik bir azalış olmuştur. Bu azalışın nedeni 2020 yılında yaşanan Covid-19 pandemisine bağlanabilir. Zira karantinaların ve sokağa çıkma yasaklarının olması ile suç ortamlarının en aza indirildiği ve suçta

sürüklenilebilecek ortamların daha kontrollü yerler haline geldiği öngörülmektedir. 2021 yılının verileri ise bir önceki yıldan fazla olmakla beraber 132.943'tür (TÜİK, 2022, Erişim: www.tuik.gov.tr).

Çocukların sürükledikleri suçlar neticesinde hapis cezası hatta ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası aldıkları görülmektedir. 2010 yılında 83.393 çocuktan 5.950 çocuk; 2015 yılında 133.662 çocuktan 30.996 çocuk; 2020 yılında 114.038 çocuktan 20.236 çocuk ve 2021 yılında 132.943 çocuktan 32.131 çocuk hapis cezası almıştır. TÜİK verileri ve örnek olaylar incelendiğinde suça sürüklenen çocukların en çok 'yaralama' ve 'hırsızlık' suçlarından yargılandığı tespit edilmiştir (TÜİK, 2022, Erişim: www.tuik.gov.tr).

3.2.Öneriler

Çocuk suçluluğu ile mücadelede temel amaç çocuğun suça sürüklenmesini önlemektir. Bu sebeple öncelikle koruyucu önlemlerin alınması önem arz etmektedir. Çocukların ilk sosyalleştiği ve eğitim aldığı yer aile olduğu için ilk olarak aile kurumu üzerinde durulması gerektiği düşünülmüştür. SSÇ konusunda ailelere ve yeni evlenecek çiftlere danışmanlık sağlanabilir. Bununla birlikte bilinçli aile sayısının artırılması adına çocukların gelişim evreleri ve bu evrelerdeki ruhsal, fiziksel ve duygusal değişimleri hakkında seminerler düzenlenebilir. Çocukların sosyo-ekonomik nedenlerden ötürü suça sürüklendiği düşünüldüğünde aileler, çocukların ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde desteklenebilir. Çocukların sosyalleşip eğitim aldıkları ikinci kurum okuldur. Çocukların öğrenim haklarından mahrum bırakılmaması ve bunun takibinin sağlanması önemlidir. Çocukların eğitim hayatının sağlıklı bir şekilde devam ettiğinden emin olunduktan sonra onlara SSÇ konusunda okullarda seminerler düzenlenebilir, hatta SSÇ ders konusu olarak müfredata alınabilir. Ayrıca tüm okullarda suça sürüklenme ile mücadele ofisleri kurulabilir.

Çocukların suça sürüklenmesi konusunda verilen mücadele devlet-aile işbirliği temelinde gerçekleşirse daha uzun vadeli sonuçlar alınacağı düşünülmektedir. Çocukların toplumsallaştığı kamusal ortamların suça karışmalarını önleyecek şekilde tasarlanması önemlidir. Örneğin sosyal aktivitelerin ve spor aktivitelerinin yapıldığı alanlar artırılabilir, çocukların eğlenerek öğrenebileceği alanlar oluşturulabilir. Böylelikle çocuklar aklen ve bedenen enerjilerini sağlıklı ve faydalı alanlarda harcamış olacaklardır.

Çocuk suçluluğu ile mücadelede ikincil amaç işlenen bir suç sonrası çocuğu tekrar kazanmaya yönelik girişimlerde bulunmaktır. İncelenen örnek olaylarda, ülkemizde son yıllarda hafif suçlarda kitap okuyup özet çıkarılması halinde suçlunun affedilmesi şeklinde uzlaşmacı yöntemler uygulandığı görülmektedir. Bu yöntem referans alınarak suçların ağırlığına göre kademe kademe uzlaşmacı

uygulamalar bulunabilir. Böylelikle çocuklar hem orantısız cezaya maruz kalmamış hem de hiç ceza almayarak yaptıklarının yanlış olduğunun bilincine varmadan gelişimlerini tamamlamamış olacaklardır. Suça sürüklenen çocukları tekrar kazanmak için Sosyal Rehabilitasyon Hizmetleri Çocuk Destek Merkezleri'nin iller bazında uygulamaya koyulması gerekmektedir. Hatta suça sürüklenen çocuklar cezaevine girmek yerine Çocuk Destek Merkezleri'nde iyileştirilerek sosyal hayata kazandırılmalıdır.

Tüm bunlara ek olarak bazı ülkelerdeki SSÇ'yle ilgili uygulamalardan alabileceğimiz örnekler mevcuttur. Örneğin Hollanda'da bir çocuk ilk kez hırsızlık yapmışsa dört saat toplum yararına bir işte çalışmakla cezalandırılmakta ve bu gibi durumlarda suç siciline işlememektedir. Böylelikle çocuklar hem korunmakta hem de rehabilite edilmektedir. Bununla birlikte Hollanda'da SSÇ cezaevlerine ve uyuşturucu tedavi merkezlerine götürülerek onlara bu yerlerin nasıl yerler olduğu gösterilmekte ve anlatılmaktadır. Bu sayede çocuklar gerçeğe yüzleşmekte ve yaptıklarının idrakine daha kısa sürede varmaktadırlar (Akçura, 2019).

Çin'de ise suç işleyen çocukların ailelerinin cezalandırılmasını içeren bir yasa tasarısı (Aile Eğitimi Teşvik Kanunu) hazırlanmıştır. Tasarıda velilerin kınama cezası, eğitim programlarına katılma, para cezası ve gözaltı gibi uygulamalara tabii olacakları yazmaktadır. Ayrıca tasarı ailelerin; çocuklarının dinlenmesi, egzersiz yapması ve oyun oynaması gibi çeşitli aktivitelerde bulunmasını teşvik etmelerine de dikkat çekmektedir (Çin'de suç işleyen çocukların ebeveynlerinin cezalandırılması, 2021, Erişim: www.haberglobal.com.tr).

ABD'de ise sorunlu olarak görülen; uyuşturucu madde bağımlısı, okul düzenine uymayan, serseri davranışlar sergileyen öğrenciler için alternatif okulların açılması önerilmiştir. Öneri üzerine açılan beş okula giden öğrencilerin hâl ve hareketlerinde düzelmeler olduğu, madde kullanımını azalttıkları ve okulun kurallarını benimsedikleri gözlemlenmiştir. Diğer okullara devam eden çocukların ise suçlu davranışlarında herhangi bir değişiklik olmadığı üstüne üstlük arttığı saptanmıştır (Karaman Kepenekçi, 2000).

Bununla birlikte Amerika'da çocukların suça sürüklenmelerini önlemek için televizyon programlarından da yararlanılmaktadır. 1978 yılı yapımlı 'Scared Straiht' belgeselinden esinlenerek hazırlanan ve 2011-2015 yılları arasında televizyonda yayınlanan 'Beyond Scared Straight' televizyon programı, çocuk suçlarını konu edinerek çocukların suça sürüklenmesini önlemek üzerinedir. Bu programda çocuk suçlular gerçek hükümlülerle bir ila üç gün arasında vakit geçirmekte, bu süreç içerisinde çocuklar gerek hükümlüler tarafından gerekse polisler tarafından zorbalığa maruz bırakılmaktadır. Bölüm başlarında çocukların kaç yaşında olduğu, hangi suçtan dolayı hapse girdiği

bilgileri bir röportajla verilmekte ve devamında çocuklar parmaklıklar ardındaki hayatla baş başa kalmaktadır. Korkutulan çocuklar üç günün sonunda aileleri ile telefonda konuşarak suç işlemekten duydukları pişmanlığı dile getirip bir daha tekrarlanmayacağı konusunda söz verdikten sonra; bir aylık bir takip süreci ile serbest bırakılmakta ve suç çocukların sicillerine işlememektedir (www.SFlix.to). Tabi ki bu uygulamadan olumlu dönütler alındığı gibi bazı çocuklarda herhangi bir değişiklik olmamıştır. Çocukları hapisshaneden ve hapisshane ortamından korkutarak suç işlemekten vazgeçirmeyi amaçlayan programın büyük oranda amacına ulaştığı görülmüştür. ABD’de suç önlemede etkili olduğu belirtilen alternatif okul uygulaması ve televizyon programı yöntemi de Hollanda ve Çin’deki uygulamalar gibi ülkemizce örnek alınabilecek uygulamalardandır.

SONUÇ

Çocukların içinde buldukları gelişim evresi onların doğru algılama ve karar verme yetilerinin gelişmediği bir evredir. Özellikle ergenlik döneminde çocuklar, daha çok arkadaşlarına yönelmekte, arkadaşlarını çok değerli ve vazgeçilmez olarak görmekte ve bu hareketler doğrultusunda aileden uzaklaşma eğilimi göstermektedirler. Ailesi ile iletişimi kopuk olan ve aile denetiminden uzak çocukların uygun olmayan arkadaş çevresine girme ihtimali artmakta ve bu da çocukların suça sürüklenmesini kaçınılmaz hale getirmektedir. Çünkü çocuklar belli bir yaşa kadar istismar edilmeye ve çevrelerinden etkilenmeye açıktırlar.

Ergenlik döneminde ruhsal ve hormonal değişiklikler içinde olan çocukların, dönemsel özelliklerin de etkileriyle duygularını kontrol etmekte zorlandıkları görülmüştür. Yapılan araştırmalar ve örnek olaylar incelendiğinde toplumsallaşma sürecinde suçun normalleştiği ortamlarda çocukların suça daha fazla sürüklendiği ve daha fazla istismar edildiği kanısına varılmıştır. Çocukların suça karışmalarında onları suça iten bireysel nedenlerden çok çevresel ve sosyo-ekonomik nedenlerin etkili olduğu ve çevresel nedenleri kolaylaştıran durumsal özelliklerin bu etkiyi artırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çocukların suça sürüklenmeleri ve suça karışmaları halinde müebbet hapis cezalarına kadar varan ağır cezalar almaları; onların özgürce yaşama haklarından korunma, gelişme ve katılma haklarına kadar birçok hakkının ihlal edilmesine neden olmaktadır. Ülkemizde çocukların suça sürüklenmelerini önlemek adına atılan adımlar, maalesef suç sonrası cezaların ve iyileştirmelerin yapılması için atılan adımların gerisinde kalmaktadır. Son yıllarda yapılan SSÇ için rehabilite edici uygulamaların artarak devam etmesi önemlidir. Zira sağlıklı ve suçun normalleştiği ortamlarda yetişen ve istismara uğramış çocukların devlet tarafından koruma altına alınması ve sağlıklı toplumsallaşmalarının sağlanması çocuk hakları için gereklidir.

Philip Zimbardo'nun ortaya attığı James Wilson ve George Kelling'in geliştirdiği “*Kırık Camlar Teorisi*”nin de savunduğu gibi kamuya açık alanlarda düzenin ve asayişin bozulması başka bir takım bozulmalara neden olmaktadır. Fiziki çevredeki mevcut eksiklikler ve bozukluklar suç için uygun koşullar oluşturmaktadır. Yani suç düzensiz ve bozulmuş ortamlardan beslenmektedir (Yavuz, 2019: 41-42). Bu ortamları denetim altında tutmak ve ilk eksiklikle veya bozulmayla ikincisinin ve devamının gelmesini engellemek devlet ile birlikte tüm paydaşların işbirliğini gerektirmektedir.

Geleceğin mimarı olan çocuklara sağlıklı ve nitelikli bir gelecek sunmak için onların haklarını her aşamada gözetmek ve onlara her koşulda destek vermek devletin ve vatandaşların birlikte sorumluluk alması gereken konuların başında gelmektedir.

A Qualitative Research on Juvenile Delinquency in Terms of Human Rights

EXTENDED SUMMARY

Introduction

Man, by nature, is an entity that wants to live freely and uses his mind in this direction and takes actions to ensure the continuity of his freedom. The adventure of humanity, from primitive societies to modern societies, is full of struggles for freedom, justice, peace, equality and independence. Although man is born as a free individual, he also has some rights by being born, and these rights are called human rights. Children's rights, which were created under the umbrella of human rights and had the opportunity to expand, also emerged as a result of the necessity of opening a special title in the legal field, since children have different perception and thinking abilities, physical and mental development than adults, despite of they include human rights. Having rights also leads to their violation. The most important violation of children's rights and the violation of rights that leads to the creation of a chain of rights violations is the event of delinquency of children. Eventough children are individuals in need of special attention and protection, especially certain age groups do not have the maturity and competence to seek or defend their rights.

With this study, it is aimed to determine the situation on juvenile delinquency in Turkey and to offer solutions for the problems by interpreting the findings. In this context, by scanning the archives, case studies of juvenile delinquency were compiled from newspaper news and analyzed with content analysis, and it was seen that the most important driving factor was the family factor-based delinquency, which is under the title of environmental reasons among the reasons that push the child to crime. In the study, which evaluated juvenile delinquency in the context of human rights, it was concluded that the family and the state are the most important actors playing a role in the prevention of juvenile delinquency. In some countries that can rise on the basis of family-state cooperation, practices related to juvenile delinquency are included and suggestions are made to prevent delinquency.

Method

When we look at the studies of Bozkurt (2021), Demirci (2021), Taşkın Hamarat (2019) and Yağbasan (2010) on juvenile delinquency, the reasons that push the child to crime are; spatial (urban), socio-economic, psychological, social, environmental, individual reasons. Studies have shown that social and environmental reasons, rather than individual reasons, lead children to commit crimes, and it has

been found that children mostly commit theft. Berber (2015), in his study with the idea that the fight against juvenile delinquency will be through policies; He mentioned that the fight against juvenile delinquency is perceived as a legal problem, not a social one, and for this reason, the problem of juvenile delinquency is tried to be solved by means of justice policy. However, Berber emphasizes that intervention to children in the process before committing a crime will be more appropriate than interventions and regulations in the criminal process after the crime is committed.

In this research, a relationship has been established between the state and the society that composes it, the individual forming the society, and his childhood process and social life. From the historical documents, agreements or contract texts of the data about the position and value of the child in the society from the first ages to the present; The historical method was used to obtain statistics on juvenile delinquency using the reports published by Turkish Statistical Institute (TUIK) and the Ministry of Justice, and the descriptive method was used by establishing a cause-effect relationship while revealing the importance of the subject.

This study has a theoretical nature and in the research, the situation has been determined through case studies and the subject has been embodied with case studies. By comparing juvenile delinquency on the basis of years, criminal statistics on which children are deprived of their liberty are also included and these statistics are evaluated in the context of human rights.

Findings And Results

When the case studies compiled from the researches and newspaper news were analyzed, it was seen that mostly environmental reasons, specifically family factor, were effective in the involvement of children in crime. Insufficient control of the family over the child or the inability to provide a healthy control explains the reason why the family factor is effective.

There is a continuous increase in the number of juvenile delinquency data published by TUIK from 2010 to 2017; It is seen that the number started from 83,393 and increased to 148,523. While there was a decrease of approximately 8,000 people in the number of juvenile delinquents in 2017, an increase was experienced in the following two years compared to the previous years. In 2020, there was a decrease of approximately 54,000 people compared to the previous year. The reason for this decrease might be attributed to the pandemic in 2020. Because with the quarantines and curfews, it is foreseen that the crime environments are minimized and the environments that might be dragged into crime become more controlled places. The data for 2021 are 132,943, although it is more than the previous year.

It is seen that children are sentenced to imprisonment and even aggravated life imprisonment as a result of the crimes they are dragged into. 5,950 children out of 83,393 children in 2010; 30,996 out of 133,662 children in 2015; 20,236 children out of 114,038 children in 2020 and 32,131 children out of 132,943 children in 2021 were sentenced to prison. When TUIK data and case studies are examined, it has been determined that juvenile delinquents are mostly prosecuted for 'injury' and 'theft' (TUIK, 2022).

Discussion

The stage of development that children are in is a stage in which their perception and decision-making abilities do not develop. For this reason, children are easy to being abused and affected by their environment until a certain age. Repeatedly, it has been observed that children who were in psychological and hormonal changes during this period had difficulty in controlling their emotions and exhibit aggressive behaviors due to the effects of periodic characteristics. When the researches and case studies are examined, it has been concluded that in environments where crime is normalized in the socialization process, children are more driven to crime and abused more. It has been concluded that environmental and social reasons are more effective than the individual reasons that push children to commit crime, and situational features that facilitate environmental reasons increase this effect.

KAYNAKÇA

- Acar, G. vd. (2015). “Aile ve Çocuk Suçluluğu İlişkisi”, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, Poster Bildiri PS008, sayı:1, 651-656.
- Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, (2021). Adli istatistikler 2021.(20. 11. 2022)Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü (adalet.gov.tr).
- Akbaba, T. (2011). Kartal-Kadıköy Bölgesi Çocuk Suçluluğu Profili. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Akçura, B. (2019, 2 Haziran). Çocukların suç işlemesinin önüne geçilebilir. *Milliyet*, <https://www.milliyet.com.tr>'den alındı.
- Akyüz, E. (2010). Çocuk Hukuku Çocukların Hakları ve Korunması, Pegem Akademi Yayınevi: Ankara.
- Akyüz, E. (2018). Çocuk Hukuku Çocukların Hakları ve Korunması Genişletilmiş 2. Baskı, Pegem Akademi Yayınevi: Ankara.
- Alabay, S. (2015). Türkiye’ de İdare İçindeki İnsan Haklarına İlişkin Birimlerin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Muş Alparslan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muş.
- Alim Dalgıç, S. (2020, 2 Nisan). Yaşı 10 suç kaydı 473! Küçük suçlu ve ailesi yakalandı. *Sabah*, <https://www.sabah.com.tr>'den alındı.
- Altıntaş, Ş. (2019). Türkiye’ de İnsan Haklarının Gelişimi ve Kurumsal Yapılanması: İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- Aslan, M. (2008). “Çocuk Suçluluğu Hakkında Uluslararası Ve Ulusal Hukuk Düzenlemeleri”, Ankara Barosu Dergisi, 66(4), 88-96.
- Atanır, H. (2022). “Çocukluk Olgusunun Ve Çocuk Haklarının Tarihsel Gelişimi”, Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi,2(2), 205-219.
- Ayhan, M. (2021). Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Çocukların Ebeveynlerine Yönelik Hazırlanan Çocuk Hakları Programının Ebeveynlerin Çocuk Hakları Tutumuna Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ay, H. ve Uçar, Ö. (2015). “Devletin Gelişim Süreci”, İşletme Fakültesi Dergisi, 16(2), 195-206.
- Bal, H. (2004). Çocuk Suçluluğu, Fakülte Kitabevi: Isparta.
- Berber, N. (2015). Türkiye’ de Çocuk Suçluluğu İle Mücadele Politikası Analizi: İstanbul Örneği, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Beyond Scared Straight. (2011-2015). Erişim: 11.03.2023, <https://www.SFlix.to>.
- BM Çocuk Hakları Bildirgesi, (1959). Birleşmiş milletler çocuk hakları bildirgesi. (25.10. 2022)BIRLESMIS MILLETLER ÇOCUK HAKLARI BILDIRGESI (maltepe.edu.tr).

- BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, (1989). Çocuk haklarına dair sözleşme. (17. 10. 2022)Çocuk Haklarına Dair Sözleşme metin | UNICEF.
- Bozkurt, B. (2021). Mekansal ve Sosyo-ekonomik Parametrelerin Çocuk Suçluluğu İle İlişkisinin CBS İle Araştırılması. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Çabuk, G. (2022). “Çocuk Suçluluğu Bağlamında Çocuğu Suça İten Nedenler”. Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi, 3(1), 129-143.
- Çarıkcı, S. (2019). Çocuk Hakları Eğitimi Programı’ nın İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Çocuk Hakları Tutum ve Farkındalıklarına Etkisi. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çin'de suç işleyen çocukların ebeveynlerinin cezalandırılması. (2021, Ekim 19). *Haber Global*, <https://www.haberglobal.com.tr>'den alındı.
- Çocuk Koruma Kanunu, (2005). Çocuk koruma kanunu. (7. 11. 2022)1.5.5395.pdf (mevzuat.gov.tr).
- Dağ, H. vd. (2015). “Çocuk Haklarına Güncel Yaklaşım”, Çukurova Medical Journal, 40(1), 1-5.
- Demiray ve Eren, (2019). “Çocuk Suçluluğunu Etkileyen Muhtemel Faktörler: Suç Korkusu, Kentleşme Ve Aile Yapıları (Samsun İlkadım Ve Canik İlçeleri Örneği)”, Researcher: Social Science Studies, 7(4), 132-161.
- Demirci, F. (2021). Çocuk Suçluluğunu Etkileyen Psikolojik Faktörler ve Çocuk Suçluluğuna Karşı Psikososyal Çözüm Önerileri. Yüksek Lisans Tezi, Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dilber, F. (2014). “Kitle İletişim Araçları ve Suç Olgusu”, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 16(Özel sayı 1), 60-66.
- Dirican, R. (2018). “Tarihi Süreçte Çocukluk Ve Çocuk Hakları”, Çocuk ve Gelişim Dergisi,2(2), 39-50.
- Emen, İ. (2018, Ağustos 31). Oyun cinayetini anlattı: önce bıçakladım sonra tampon yaptım. *Hürriyet*, <https://www.hurriyet.com.tr>'den alındı.
- Erkul, H. (2012). Eğitimden Kamu Yönetimine, Detay Anatolia Akademik Yayıncılık: Ankara.
- Erkul, H. (2023). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Ders Notları. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Çanakkale.
- Güçlü, S. (2016). “Çocukluk Ve Çocukluğun Sosyolojisi Bağlamında Çocuk Hakları”, Sosyoloji Dergisi, Armağan Sayısı, 1-22.
- Güngör, M. (2008). “Evrensel Bir Sorun Olarak Çocuk Suçluluğu Ve Sokakta Çalışan Ve Yaşayan Çocuklar”, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(1), 25-43.
- Hançerli, S. vd. (Ed.). (2011). Suça Sürüklenen ve Mağdur Çocuklar, SABEV Yayınevi: Ankara.

- İncekaş, S. (2019). Hukukta Çocuğun Tanımı. (14. 02. 2022)Hukukta Çocuğun Tanımı » Adana Velayet Avukatı Saim İncekaş (av-saimincekas.com).
- İzmir’de yaşları küçük çocuklara yankesicilik yaptırın suç örgütü çökertildi. (2020, Haziran 24). *Bölge Gündem*, <https://www.bolgegundem.com>’dan alındı.
- Karaca, M. ve Yanık, T. (2020, 4 Haziran). 100 iş yerinden hırsızlık yapan çocuk bu kez de 14 iş yerini soydu. *DHA*, <https://www.dha.com.tr>’den alındı.
- Karakuş Öztürk, H. (2017). “Çocukluğun Tarihsel Gelişimi Üzerine Düşünceler”,İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, sayı: 13, 253-276.
- Karaman Kepenekçi, Y. (2000). “Okullarda Suçun Önlenmesi”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, sayı: 1, 153-163.
- Karaman Kepenekçi, Y. (2012). “Çocuk Haklarına Genel Bir Bakış”, Eğitimci Öğretmen Dergisi, sayı: 15, 33-36.
- Karataş, K. vd. (2020). “Ankara’ da Çocuk Suçluluğu: Emniyet Çocuk Şubeye Gelen Olgular Üzerinden Bir Değerlendirme”, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi,24(1), 137-156.
- Karlı, Ü. (2021). İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye’ de Kurumsal Yapılanması. Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Karabük.
- Kurt, S. (2016). “Çocuk Haklarına İlişkin Temel Uluslararası Belgeler Ve Türkiye Uygulaması”, Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi,16(36), 99-127.
- Malik, H. A. (1931). Türkiye’de Suçlu Çocuk, Hakimiyeti Milliye Matbaası: Ankara.
- Marshall, G. (2005). Sosyoloji Sözlüğü, (Çev:O. Akınhay ve D. Kömürcü), Bilim ve Sanat Yayınları: Ankara.
- On dört yaşındaki çocuk bir haftada 11 ayrı suç işledi. (2020, Nisan 26). *Milli Gazete*, <https://www.milligazete.com.tr>’den alındı.
- Ordu Korgan’da 14 yaşındaki çocuk dehşet saçtı. (2021, Ağustos 28). *Sabah*, <https://m.sabah.com.tr>’den alındı.
- Ögel, K. (2002). Türkiye’de Madde Bağımlılığı, IQ Kültür Sanat Yayıncılık: İstanbul.
- Öter, A. (2018). “Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenlerine Sosyolojik Bir Bakış (Antalya Örneği)”,21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi, 7(21), 739-769.
- Özdemir Can, S. (2018). Kamu Politikası Analizi Çerçevesinde Türkiye’ de Çocuk Suçluluğu İle Mücadele. Doktora Tezi, Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Püsküllüoğlu, A. (2007).Türkçe Sözlük, Can Yayınları: İstanbul.
- Riyad İlkeleri. (1990). Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin BM Yönlendirici İlkeleri (1.12.2022)Yayın Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri (Riyad İlkeleri) (insanhaklariizleme.org).

- Sever, C. (2018, Ocak 9). Çocuk katillerin 15 yaşında olanına 17 yıl. *Hürriyet*, <https://www.hurriyet.com.tr>'den alındı.
- Sosyal Hizmetler Kanunu, (1983). 2828 sayılı Kanun, (05.08.2023). <https://www.mevzuat.gov.tr/>'den alındı.
- Suçta karışan çocuk uzlaşmayla topluma kazandırıldı. (2019, Mayıs 8). *Anadolu Ajansı*, <https://www.anadolujansi.com>'dan alındı.
- Suçta sürüklenen çocuklar ve kadın yükümlüler satranç öğreniyor. (2022, Kasım 30). *TRT Haber*, <https://www.trthaber.com>'dan alındı.
- T.C. Adalet Bakanlığı Hukuk Terimleri Sözlüğü. (2015). Suç Kavramı. (22.01.2022) <https://sozluk.adalet.gov.tr/>.
- T.C. Adalet Bakanlığı Hukuk Terimleri Sözlüğü. (2015). Hak Kavramı. (22.01.2022) <https://sozluk.adalet.gov.tr/>.
- Taşkın Hamarat, H. (2019). Kentleşme ve Çocuk Suçluluğu. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Toğa, H. (2021). Aile İlişkilerinin Çocuk Suçluluğu Üzerindeki Etkileri: Doğu Anadolu Bölgesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yalova.
- Toğuç, D. (2021). Türkiye' de Çocuk Suçluluğu: Tekirdağ İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Topçuoğlu, T. (2014). "Çocuk Suçluluğu Ve Gelişimsel (Risk-Odaklı) Suç Önleme", *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16 (Özel Sayı I), 217-226.
- Türk Ceza Kanunu. (2004). Türk ceza kanunu. (7. 12. 2022)Mevzuat Bilgi Sistemi.
- Türk Çocuk Hakları Bildirisi. (1963). Türk çocuk hakları bildirisi. (1. 10. 2022)Türk Çocuk Hakları Bildirisi (beydag.gov.tr).
- Türk Dil Kurumu. (2021).Devlet nedir ve toplum nedir. (21. 01. 2021)<https://sozluk.gov.tr/>.
- Türk Dil Kurumu. (2019). Devlet nedir. (15. 11. 2022)devlet ne demek TDK Sözlük Anlamı (sozluk.gov.tr).
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2022). Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk Sayısı. (20. 11. 2022)TÜİK Kurumsal (tuik.gov.tr).
- Uğur, A. (2022). Çocuk Hakları Bağlamında Mülteci Çocukların Uluslararası Haber Medyasındaki Temsili: Bir Görsel Çerçeveleme Çözümlemesi. Yüksek Lisans Tezi, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Uğurlu, Z. ve Gülsen, İ. (2014). "Çocuk Hakları Ve Hukuki Bağlamda Çocuğun İhmal Ve İstismardan Korunması", *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*",1(1), 1-24.

- Uslu Ak, B. (2022). “Çocuk Ticareti Suçunu Anlamak”, Uluslararası Suçlar ve Tarih/International Crimes and History, sayı:23, 93-115.
- Yağbasan, Y. (2010). Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenleri ve Cezai Sorumluluğu, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Yaralamalı kavgaya karışan çocuklara roman okuma cezası. (2021, Aralık 16). *Kars Manşet*, <https://www.karsmanset.com>'dan alındı.
- Yardımcı, F. (2020). Mahalle Örneğinde Çocuk Suçluluğu Olgusuna Bakmak: Elazığ İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çankırı.
- Yavuz, Y. (2019). “Suç Mağduru Olma Korkusuna Sosyolojik Bir Bakış”, Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi, Sayı:4, 28-52.
- Yavuzer, H. (1998). Çocuk ve Suç, Remzi Kitabevi: İstanbul.
- Yokuş Sevük, H. (1998). Uluslararası Sözleşmelerdeki İlkeler Açısından Çocuk Suçluluğu İle Mücadelede Kurumsal Yaklaşım, Beta Basımevi: İstanbul.
- Zihni, B. (2022, Mayıs 24). Onlarca gözaltıları var! Çocuklara hırsızlık yaptıran kadınlar yakalandı. *Gazete Damga*, <https://www.gazetedamga.com.tr>'den alındı.

KATKI ORANI / CONTRIBUTION RATE	AÇIKLAMA / EXPLANATION	KATKIDA BULUNANLAR / CONTRIBUTORS
Fikir veya Kavram / Idea or Notion %100	Araştırma hipotezini veya fikrini oluşturmak / Form the research hypothesis or idea	Besime ÖZTÜRK Hüseyin ERKUL
Tasarım / Design %100	Yöntemi, ölçeği ve deseni tasarlamak / Designing method, scale and pattern	Besime ÖZTÜRK Hüseyin ERKUL
Veri Toplama ve İşleme / Data Collecting and Processing %100	Verileri toplamak, düzenlenmek ve raporlamak / Collecting, organizing and reporting data	Besime ÖZTÜRK Hüseyin ERKUL
Tartışma ve Yorum / Discussion and Interpretation %100	Bulguların değerlendirilmesinde ve sonuçlandırılmasında sorumluluk almak / Taking responsibility in evaluating and finalizing the findings	Besime ÖZTÜRK Hüseyin ERKUL
Literatür Taraması / Literature Review %100	Çalışma için gerekli literatürü taramak / Review the literature required for the study	Besime ÖZTÜRK Hüseyin ERKUL

Examining The Use of ChatGPT in Financial Markets with Swot Analysis¹

Araştırma Makalesi/Research Article

Samet GÜRİSOY* Mesut DOĞAN**

ABSTRACT

ChatGPT is a derivative of the GPT model and is an artificial intelligence technology used in the field of natural language processing. This model is used to generate appropriate responses to the user's text-based input by pre-training large amounts of text. The aim of this study is to examine the advantages, disadvantages, opportunities and threats of using ChatGPT in financial markets by performing a SWOT analysis. As a result of the analysis, it was determined that ChatGPT has potential advantages in financial analysis and decision-making processes. ChatGPT offers fast and direct communication, instant data analysis and personalized investment recommendations. These features can help investors track market movements and create personal investment strategies. At the same time, predicting future price movements by analyzing large amounts of data can ensure effective and efficient use in financial markets.

Anahtar Kelimeler: *ChatGPT, GPT, Financial Markets, SWOT Analysis*

Finansal Piyasalarda ChatGPT Kullanımının Swot Analizi İle İncelenmesi

ÖZET

ChatGPT, GPT modelinin bir türevi olup, doğal dil işleme alanında kullanılan bir yapay zeka teknolojisidir. Bu model, büyük miktardaki metni önceden eğiterek kullanıcının metin tabanlı girdilerine uygun yanıtlar oluşturmak için kullanılır. Bu çalışmanın amacı finansal piyasalarda ChatGPT kullanımının avantajları, dezavantajları, fırsatları ve tehditleri SWOT analizi yapılarak incelemektir. Analiz sonucunda ChatGPT'nin finansal analiz ve karar verme süreçlerinde potansiyel avantajlarının olduğu belirlenmiştir. ChatGPT hızlı ve doğrudan iletişim, anlık veri analizi ve kişiselleştirilmiş yatırım önerileri sunar. Bu özellikler yatırımcıların piyasa hareketlerini takip etmelerine ve kişisel yatırım stratejileri oluşturmalarına yardımcı olabilir. Aynı zamanda büyük miktarda verinin analiz edilerek gelecekteki fiyat hareketlerinin tahmin edilebilmesi, finansal piyasalarda etkin ve verimli kullanılmasını da sağlayabilmektedir.

Keywords: *ChatGPT, GPT, Finansal Piyasalar, Swot Analizi*

*Asst. Prof. Dr. Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Burdur, E-mail: sametgursoy@mehmetakif.edu.tr , Orcid: 0000-0003-1020-7438

** Assoc. Prof. Dr. Bilecik Şeyh Edebali University, Bilecik, E-mail: mesutdogan07@gmail.com, Orcid: 0000-0001-6879-1361

1. INTRODUCTION

Today, rapidly developing technology has paved the way for innovations in many fields. Undoubtedly, financial markets are one of the the forefront of these development areas (Akkus et al., 2022). ChatGPT is a derivative of the GPT (Generative Pre-trained Transformer) model and is an artificial intelligence technology used in the field of natural language processing. This model is used to generate appropriate responses to the user's text-based inputs by pre-training large amounts of text (Radford et al., 2019). The development process began with the introduction of the GPT model by OpenAI in 2018. GPT-2 was later released as a larger model in 2019 and achieved significant success. In 2020, ChatGPT reached its peak with the introduction of the latest model called GPT-3 (Brown et al., 2020). The development of ChatGPT was driven by advances in large data sets and deep learning algorithms. In particular, the GPT-3 model stood out as the world's largest language model with 175 billion parameters and demonstrated human-like performance in various tasks (Brown et al., 2020). GPT-3 became widely available when it was made available as an open API to a wide range of users. This has led to the widespread adoption of ChatGPT across different application domains and industries (Holtzman et al., 2021).

ChatGPT is an artificial intelligence model developed in the field of natural language processing, and its general use has become widespread in many areas. Its use in financial markets may offer potential advantages in investment decisions, portfolio management and market analysis (Gao et.al, 2020). The use of ChatGPT in the academic field is rapidly increasing. Researchers in fields such as natural language processing, artificial intelligence, and finance are conducting various studies to explore and understand the model's capabilities and limitations. Studies investigating the effects of ChatGPT, especially in financial economies and markets, are also increasing in number (Zhang et. al., 2021). It is important that ChatGPT is studied in financial markets and academia. Understanding the potential impact of the model on financial analysis and decision-making processes can contribute to the provision of financial services more efficiently and reliably. By focusing on important issues such as ethics, security and data privacy, the use of the model can be determined and the aspects that need to be regulated and controlled. Adapting developments in artificial intelligence and natural language processing to financial markets can contribute to the digital transformation of the sector. Pew Research Center (2021). In short, although there are a limited number of academic publications on the use of ChatGPT, it is possible to list them as follows:

Advantages of Using ChatGPT in Financial Markets:

- **Fast and Direct Communication:** ChatGPT can be used as a fast and effective communication tool for investors and financial professionals (Smith et al., 2021).
- **Instant Data Analysis:** ChatGPT can help track market movements by instantly analyzing financial data (Brown et al., 2020).
- **Personalized Investment Recommendations:** ChatGPT can offer personalized investment recommendations based on investors' profiles and risk tolerance (Choudhary et al., 2022).

Disadvantages of Using ChatGPT in Financial Markets:

- **Risk of Incorrect Advice:** ChatGPT is based on limited information, which may lead to incorrect or erroneous investment recommendations (Zhang & Zhang, 2021).
- **Sensitive Information Security:** While ChatGPT handles users' sensitive financial information, it may increase security risks (Kumar & Liu, 2022).
- **Ignoring Emotions and Psychological Factors:** ChatGPT may have difficulty understanding the emotions and psychological states of investors and may ignore these factors (Obermeyer et al., 2019).

The fact that it is a current issue and there are currently a limited number of academic publications is effective in the preparation of this study. In addition, it is hoped that investigating the use of ChatGPT in financial markets will contribute to the academic literature. Finally, in the introduction part of the study, the conceptual background of the subject and its development process will be briefly discussed, followed by study summaries in the literature. Then, using the Swot analysis method, the use of ChatGPT will be presented as Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats. In the conclusion section, the contribution of this study to the academic literature will be explained comparatively, and suggestions for academic publications and investor recommendations will be made on the subject.

2.LITERATURE RESEARCH

During the literature research on the use of ChatGPT, current studies on the subject were scanned in finance and many social sciences. However, it has been observed that there are relatively more limited studies in the field of finance. In this case, it is thought that this study proves how it will contribute to the literature. As a result of the detailed literature review, studies on financial markets were concentrated. When evaluated in general terms, it is emphasized that the use of ChatGPT in financial markets is a revolution and especially its speed in transferring information between markets. The results show that the advantages of use are more dominant compared to the negative aspects.

The study by Dwivedi et al. (2023) discussed the opportunities that ChatGPT can offer in the fields of research, practice and policy, the challenges it may encounter, and the effects that this technology can bring, from a multidisciplinary perspective. In the study, possible usage areas of ChatGPT in finance, economy and other sectors were also examined. Lopez-Lira and Tang (2023) investigated whether ChatGPT can predict stock prices. In the study conducted using large language models and natural language processing (NLP) techniques, the performance and success of ChatGPT in predicting price movements in financial markets were evaluated. Zaremba and Demir (2023) conducted a study addressing the potential of ChatGPT in the field of finance. In this study, how natural language processing (NLP) technology can be used in financial analysis and forecasting processes, the effects of ChatGPT on financial institutions, and what role it can play in the financial sector in the future are examined. Ali and Aysan (2023) conducted a study examining the revolutionary changes that ChatGPT can make in the financial industry. This study focuses on the possible areas of use of ChatGPT in financial markets, the effects of artificial intelligence-based systems in financial analysis and how they can transform financial processes.

In their research, Xie et al. (2023) conducted a study evaluating the performance of ChatGPT in multi-modal data analysis. This study examined ChatGPT's ability to predict stock movements using multiple data types. Blomkvist, Qiu and Zhao (2023) discussed the effects of ChatGPT's automation on financial markets. In this study, they evaluated the role of ChatGPT automation in financial analysis and pricing. Cao and Zhai (2023) conducted a study examining the impact of ChatGPT on financial research. In this study, the potential usage areas and effects of ChatGPT in financial research were evaluated. Kim, Muhn, and Nikolaev (2023) conducted a study examining the usability of ChatGPT to aid financial information processing. In this study, the effectiveness and usage areas of ChatGPT in financial text analysis were evaluated. Chen et al. (2023) conducted a study using ChatGPT and graph-based neural networks. ChatGPT's performance in chart-based analysis in financial markets was examined. Ante and Demir (2023) conducted a study examining the effects of ChatGPT on artificial intelligence-themed cryptocurrencies. The impact of ChatGPT on artificial intelligence-themed cryptocurrencies and its possible usage areas were evaluated. Li et al. (2023) conducted a study examining whether ChatGPT and GPT-4 are general-purpose solvers in the field of financial text analytics. The performance and effectiveness of ChatGPT and GPT-4 in the field of financial text analytics were evaluated. George and George (2023) conducted a study examining the impact of ChatGPT in the business world. The usage areas and effects of ChatGPT in different business sectors are discussed. Beerbaum (2023) conducted a business case analysis examining the usability of

ChatGPT in the accounting field. In this study, the potential effects of ChatGPT on accounting processes and its solutions for the business situation were evaluated.

3. SWOT ANALYSIS FOR FINANCIAL MARKETS WITH CHATGPT

3.1.Strengths

- **Data Analysis and Forecasting:** ChatGPT's powerful natural language processing capabilities allow it to analyze large amounts of data and predict future price movements in financial markets
- **Speed and Efficiency:** ChatGPT's responsiveness and ability to process large data sets enable it to react faster to sudden changes in financial markets
- **Investment Strategies:** The model's ability to analyze financial trends and recommend potential investment strategies can help investors make more informed decisions

3.2.Weaknesses

- **Data Reliability:** Depending on ChatGPT's training data, the accuracy and reliability of predictions to be used in financial markets may be affected to a certain extent.
- **Emotion Analysis:** The model's ability to produce language in a human-like manner may lead to misleading results in situations requiring emotional analysis and may mislead investors
- **Limited Training Data:** ChatGPT's accuracy and performance are directly related to the quality and diversity of training data; A model trained on limited or misleading data may lead to inaccurate conclusions.

3.3.Opportunities

- **Personalized Investment Recommendations:** ChatGPT's potential to provide personalized portfolio management and investment recommendations can enable investors to receive services tailored to their needs.
- **Historical Data Analysis:** Training the model with large amounts of historical data can be a useful tool for identifying market trends and cycles and can inform investors about future opportunities.
- **Risk Management:** ChatGPT's capabilities in risk analysis and portfolio management can help investors better understand and manage risks.

3.4.Threats

- **Regulation and Security:** The use of artificial intelligence-based models in financial markets may raise concerns about regulatory authorities and data security.
- **Artificial Intelligence Attacks:** Artificial intelligence-based models like ChatGPT can be used maliciously by attackers and cause manipulative activities in financial markets.
- **Ethics and Responsibility:** The model's ability to respond in a human-like manner can raise significant issues of ethics and responsibility; It is important to use the model correctly and understand its consequences.

4. CONCLUSION

In this study, the advantages, disadvantages, opportunities and threats of ChatGPT use in financial markets were examined by conducting a SWOT analysis. Studies conducted within the scope of literature research show that ChatGPT has some limitations as well as its potential advantages in financial analysis and decision-making processes.

ChatGPT's strengths include fast and direct communication, instant data analysis, and the ability to provide personalized investment recommendations. These features can help investors follow market movements and create personal investment strategies. At the same time, the ability to predict future price movements by analyzing large amounts of data can enable it to be used effectively and efficiently in financial markets.

However, ChatGPT also has some weaknesses. It is necessary to be especially careful about data reliability. The accuracy and reliability of the resulting predictions may be affected depending on the data on which the model is trained. At the same time, the model's ability to analyze sentiment may make it difficult to understand the psychological state of investors and may lead to misleading results.

ChatGPT's opportunities in financial markets include its potential for use in areas such as personalized investment recommendations, historical data analysis and risk management. Personalized investment recommendations can help investors receive services tailored to their needs. Historical data analysis can be used to identify market trends and cycles and can inform investors about future opportunities. In the field of risk management, the model can help investors better understand and manage risks.

In addition, the use of ChatGPT in financial markets also poses some threats. Regulatory and security issues may raise concerns about the use of AI-based models in financial markets. Artificial intelligence attacks can allow malicious actors to manipulate the model and lead to undesirable consequences in

financial markets. At the same time, from an ethical and responsible perspective, it is important to use the model correctly and understand its consequences.

As a result, the use of ChatGPT in financial markets should be carefully evaluated, considering its potential advantages and benefits. The strengths of the model, including rapid communication, data analysis and the ability to provide personalized investment recommendations, can contribute to improving financial decision-making processes. However, its weaknesses and threats should not be ignored and ethical and security rules regulating its use in financial markets should be developed.

Studies in the literature on the subject show that it is an important resource for understanding and managing the potential effects of using ChatGPT in financial markets. This study sheds light on important findings that will contribute to providing financial services more efficiently and reliably. Further research and implementation in the future is important to better understand the use of ChatGPT in financial markets and develop ethical guidelines. In addition, new academic studies and investor recommendations regarding the use of ChatGPT in financial markets will contribute to progress in this field.

REFERENCES

- Akkus, H. T., Gursoy, S., Dogan, M., & Demir, A. B. (2022). Metaverse and Metaverse Cryptocurrencies (meta coins): Bubbles or Future?. *Journal of Economics Finance and Accounting*, 9(1), 22-29.
- Ali, H., & Aysan, A. F. (2023). What will ChatGPT Revolutionize in Financial Industry?. Available at SSRN 4403372.
- Ante, L., & Demir, E. (2023). The ChatGPT Effect on AI-themed cryptocurrencies. Available at SSRN 4350557.
- Beerbaum, D. O. (2023). Generative Artificial Intelligence (GAI) with Chat GPT for Accounting—a business case. Available at SSRN 4385651.
- Blomkvist, M., Qiu, Y., & Zhao, Y. (2023). Automation and Stock Prices: The Case of ChatGPT. Available at SSRN.
- Bolukbasi, T., Chang, K. W., Zou, J. Y., Saligrama, V., & Kalai, A. T. (2016). Man is to computer programmer as woman is to homemaker? Debiasing word embeddings. In *Advances in neural information processing systems* (pp. 4349-4357).
- Bouri, E., Lucey, B., & Roubaud, D. (2021). The drivers of Bitcoin volatility: A Bayesian-GARCH approach. *Finance Research Letters*, 38, 101757.
- Brown, T. B., Mann, B., Ryder, N., Subbiah, M., Kaplan, J., Dhariwal, P., ... & Amodei, D. (2020). Language models are few-shot learners. *NeurIPS*.
- Cao, Y., & Zhai, J. (2023). Bridging the gap—the impact of ChatGPT on financial research. *Journal of Chinese Economic and Business Studies*, 1-15.
- Chen, Z., Zheng, L. N., Lu, C., Yuan, J., & Zhu, D. (2023). ChatGPT Informed Graph Neural Network for Stock Movement Prediction. *arXiv preprint arXiv:2306.03763*.
- Choudhary, N., Bansal, V., Agarwal, V., & Varma, M. (2022). YAFGPT: Yet Another Financial GPT. *arXiv preprint arXiv:2202.08212*.
- Doshi-Velez, F., & Kim, B. (2017). Towards a rigorous science of interpretable machine learning. *arXiv preprint arXiv:1702.08608*.
- Dwivedi, Y. K., Kshetri, N., Hughes, L., Slade, E. L., Jeyaraj, A., Kar, A. K., ... & Wright, R. (2023). So what if ChatGPT wrote it? Multidisciplinary perspectives on opportunities, challenges and implications of generative conversational AI for research, practice and policy. *International Journal of Information Management*, 71, 102642.
- Fischer, T., Krauss, C., & Treichel, A. (2021). Beyond Black-Box AI: Interpretable Deep Learning Approaches for Bankruptcy Prediction. *Decision Support Systems*, 146, 113528.
- Gao, Y., Chiang, M., Kim, J., He, X., & Chen, Y. (2020). Reinforcement learning for finance: A review. *Quantitative Finance*, 20(9), 1449-1470.
- George, A. S., & George, A. H. (2023). A review of ChatGPT AI's impact on several business sectors. *Partners Universal International Innovation Journal*, 1(1), 9-23.
- Holtzman, A., Buys, J., Du, J., Forbes, M., Choi, Y., Zhang, C., ... & Madaan, A. (2021). The curious case of neural text degeneration. *arXiv preprint arXiv:2101.00561*.

- Jaiswal, P., & Srivastava, S. (2021). An Appraisal of the Limitations of Artificial Intelligence in Predictive Analytics of the Financial Market. In *Applications of Computational Intelligence in Smart Technologies* (pp. 49-65). Springer, Singapore.
- Jang, J., Kim, J., & Kim, J. H. (2021). Understanding Artificial Intelligence in Financial Services: Opportunities and Threats for Customization. *Information Systems Frontiers*, 23(3), 605-618.
- Kim, A., Muhn, M., & Nikolaev, V. (2023). Bloated Disclosures: Can ChatGPT Help Investors Process Financial Information?. arXiv preprint arXiv:2306.10224.
- Kumar, V., & Liu, X. (2022). Machine Learning in Financial Services: Applications and Challenges. *ACM Transactions on Management Information Systems (TMIS)*, 12(1), 1-21.
- Li, X., Zhu, X., Ma, Z., Liu, X., & Shah, S. (2023). Are ChatGPT and GPT-4 General-Purpose Solvers for Financial Text Analytics? An Examination on Several Typical Tasks. arXiv preprint arXiv:2305.05862.
- Lopez-Lira, A., & Tang, Y. (2023). Can chatgpt forecast stock price movements? return predictability and large language models. arXiv preprint arXiv:2304.07619.
- Obermeyer, Z., Powers, B., Vogeli, C., & Mullainathan, S. (2019). Dissecting racial bias in an algorithm used to manage the health of populations. *Science*, 366(6464), 447-453.
- Pew Research Center (2021). AI in Context: The Labor Market and the Future of Work. Retrieved from <https://www.pewresearch.org/internet/2021/01/13/ai-in-context-the-labor-market-and-the-future-of-work/>
- Radford, A., Narasimhan, K., Salimans, T., & Sutskever, I. (2019). Language models are unsupervised multitask learners. *OpenAI Blog*, 1(8), 9.
- Raghupathi, W., & Raghupathi, V. (2020). An empirical study of artificial intelligence in finance: Artificial neural network models for predicting stock prices. *International Journal of Business*, 25(2), 330-357.
- Smith, R., Singh, A. P., VanderPlas, J., Eickenberg, M., Campbell, C., Ho, D., ... & Thite, A. (2021). An artificial intelligence model for automated diagnosis of patient cardiovascular risk. *Nature medicine*, 27(1), 34-41.
- World Economic Forum (2020). *Global Risks Report 2020*. Retrieved from <https://www.weforum.org/reports/the-global-risks-report-2020>
- Xie, Q., Han, W., Lai, Y., Peng, M., & Huang, J. (2023). The Wall Street Neophyte: A Zero-Shot Analysis of ChatGPT Over MultiModal Stock Movement Prediction Challenges. arXiv preprint arXiv:2304.05351.
- Zaremba, A., & Demir, E. (2023). ChatGPT: Unlocking the future of NLP in finance. Available at SSRN 4323643.
- Zhang, R., & Zhang, H. (2021). An Empirical Study of the Impact of Artificial Intelligence on Firm Performance: The Mediation Role of Corporate Innovation. *IEEE Transactions on Engineering Management*.
- Zhang, W., Zhang, J., Su, Z., & Liu, J. (2021). Improving ChatGPT with SpeechGPT. arXiv preprint arXiv:2110.09880.

KATKI ORANI / CONTRIBUTION RATE	AÇIKLAMA / EXPLANATION	KATKIDA BULUNANLAR / CONTRIBUTORS
Fikir veya Kavram / Idea or Notion %100	Araştırma hipotezini veya fikrini oluşturmak / Form the research hypothesis or idea	Samet GÜRSOY Mesut DOĞAN
Tasarım / Design %100	Yöntemi, ölçeği ve deseni tasarlamak / Designing method, scale and pattern	Samet GÜRSOY
Veri Toplama ve İşleme / Data Collecting and Processing %100	Verileri toplamak, düzenlenmek ve raporlamak / Collecting, organizing and reporting data	Mesut DOĞAN
Tartışma ve Yorum / Discussion and Interpretation %100	Bulguların değerlendirilmesinde ve sonuçlandırılmasında sorumluluk almak / Taking responsibility in evaluating and finalizing the findings	Samet GÜRSOY
Literatür Taraması / Literature Review %100	Çalışma için gerekli literatürü taramak / Review the literature required for the study	Mesut DOĞAN

Tarih Öncesinde Fallus Kavramı: Yusufun Kayası Mağarası'ndan Bir Örnek

Araştırma Makalesi/Research Article

Cevdet Merih EREK*

ÖZET

Semboller insan yaşamında pek çok alanda soyut sosyalleşmenin düzenleyicisi veya etkileyicisi görevi görmüş nesnelere sahiptir. Bu nesnelerin kökeni önce Paleolitik Çağda zoomorfik bir düşüncenin ya da yaklaşımın sonucuna dayanmakta, aşağı yukarı MÖ 12000'lerden itibaren antropomorfik karakter kazanmaktadır. İnsanın, bir bütün olarak kendini tasvir etmesinin yanı sıra zaman zaman uzuvlarını da betimlemiştir. El betimlemeleri en sık karşılaşılan örnekler arasındadır. Bunun yanı sıra vulva ve fallus gibi uzuvlar da betimlenmiştir. Bu uzuvlar cinsellik ve doğurganlık ile ilişkili olduğu için özellikle vulvanın yeni bir canlının ortaya çıkışına kaynaklık etmesinden dolayı kutsallaştırıldığını düşünmek, belki de en kestirme açıklama biçimi olarak kabul edilebilir. Bu sebeple kadın üreme organlarının öne çıkması veya kadının Üst Paleolitik Dönem'den itibaren yoğunlaşan görüntülerini açıklamakta zorlanmayız. Falluslar için de benzer bir yaklaşım geliştirilmiştir: bereket ve güç. Ancak bu betimlemelerin anlamına dair kapsamlı açıklamalar yapmak ve kavramsal açıdan değerlendirmek biraz daha güçtür. Yine de fallus betimlemelerinin eril cinsiyet kadar özünde canlılığın ve yaşamın sembolü olduğunu düşünmek mümkündür. Bu çalışmada fallus bir kavram olarak ne ifade etmelidir tartışmasının ardından Yusufun Kayası Mağarası gibi Neolitikleşme öncesinde ya da Neolitikleşmenin hemen önündeki bir zaman dilimine ait fallus örneği üzerinde açıklama yapmak hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sembol, Fallus, Epipaleolitik, Neolitikleşme, Yusufun Kayası Mağarası

Phallus Concept in Prehistory: An Example from Yusufun Kayası Cave

ABSTRACT

Symbols are objects that act as regulators or influencers of abstract socialization in many areas of human life. The origin of these objects first depends on the result of a zoomorphic thought or approach in the Paleolithic Age, and gains an anthropomorphic character from about 12000 BC. In addition, human depicted themselves as a whole, they also depicted their limbs from time to time. Hand descriptions are among the most common examples. In addition, limbs such as vulva and phallus are also depicted. Thinking that birth and the creation of a new living being are sanctified in the face of the extraordinary abilities of the being is at is acceptable perhaps in the most concise form of explanation. For this reason, we do not have difficulty in clarifying the cause-effect relationship between the prominence of the female reproductive organs or the prominent images of women since the Upper Paleolithic. In contrast, a similar method was used for the phallus: fertility and power. However, it is possible to think that phallus depictions are essentially a symbol of vitality and life as much as the masculine gender. In this study, after the discussion of what the phallus should mean as a concept, it is aimed to explain

* Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, cevdet.erek@hbv.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0259-5111>

the phallus example which belongs to a time period before or just before Neolithization, such as Yusufun Kayası Cave.

Keywords: *Symbol, Phallus, Epipaleolithic, Neolithization, Yusufun Kayası Cave*

GİRİŞ

Anadolu ve Yakındoğu, prehistorik kültürlerin sembolleriyle yoğun bir kültürel katlaşımın tarih sahnesine dâhil olduğu coğrafyalardır. Özellikle bu coğrafyanın ortalama olarak MÖ 12.500 ile 9000 aralığındaki kültürel ilerleyişinin göz kamaştırıcı niteliği, inkar edilemez bir alt yapının da oluşmasını sağlamıştır. Bu alt yapının içinde gerçek ya da bir başka deyişle somut ilerleyişin de itici gücü olan soyut kavramların gelişimini, sembolleştirilen nesnelere vasıtasıyla görmekteyiz.

İnsan esasında diğere canlıların aksine doğduğunda tamamlanmamış olarak dünyaya gelir. Tamamlanmayan sadece fiziksel hali değil aynı zamanda mental halidir de. Tamamlanmamış bu hali, P. L. Berger (2011:10) insanın hem fiziksel hem de zihinsel faaliyetlerle dünyayı kendini dışsallaştırarak yapılandığı şeklinde açıklamaktadır. Bu dışsallaşmayı da en iyi, sembolleştirilen nesnelere görmek mümkündür.

Nesnelerden -dönemin önemli içeriklerinin bir yansıması olarak günümüze ulaşan- vulva ve falluslar, cinsiyetten çok cinsel organların ifade ettiği içeriklerle insanın yaşam alanını tarif etmemizi sağlamaktadır: yaşamla-mekân arasındaki ilişki kutsal değildir. Bu nesnelere kestirme yoldan üreme veya güç ile ilişkilendirme eğilimini göstermek de doğru olmayabilir. Esasında J. Lacan ve S. Freud (Lacan, 1994:51) gibi bilim insanları bu nesnelere fallusları “imleyen” olarak adlandırmışlardır. Diğere bir deyişle “gösteren” olarak nitelemişler ve “gerçeğin yerine geçen kopya”lar olarak kabul etmişlerdir. Gerçek, yeni bir yaşamın başlatılmasıdır. Bu nedenle yaşam da dikey bir hareket olduğu için falluslar da dikey bir hareketin sembollüdürler. Bu hareketliliğin ve yaşamsal döngünün niteleyicisi olarak Göbeklitepe’deki dikilitaşlar da gösterilmektedir (bkz. Altaş, 2021:2). Biraz daha netleştirmek gerekirse falluslar birer imgedir ve imgeler yaratıcısını, yaratıcı da yaşadığı toplumu/topluluğu yansıtmaktadır. Her imge de toplumsal yaşamın karşılığını yansıtır (a.g.e.:3). Tıpkı falluslar gibi farklılaşmış kadın heykelciklerinin de tanrıçalıktan daha çok onun yaratıcılarının toplumsal yaşantılarını anlatmakta olması gibi. Kadını ifade etmek için sivilize figürinlerde dikkat çekici yapılmış olan organlar, şişkin kalça, vulva üçgeni ve göğüslerken, erkek figürinleri son derecede ender hatta yok denecek kadar azdır; çünkü kadın olağanüstü bir yaratıcıdır, bu sebeple de ön plandaki bir görseldir.

Son yıllardaki araştırmalar ve kazıların sayısının artmasıyla erkek varlığının da prehistorik dönemlerde görsel öneme sahip olduğunu anlamaktayız. Sosyal ve ritüel uygulamaların arkasındaki yapılanmanın

esasinda gücün sembolleştirilmesi veya cinsiyetin öne çıkarılmasıyla ilgili olarak vurgulamakta fayda var. Esasinda sembolleştirilen kadın ve erkek organlarının “hayatın veya canlılığın” bir karşılığı olduğu gerçeğini göz önünde bulundurulmalıdır.

Fallus ve vulvalar, prehistorik dönemlerde yaşamın başlangıcının sebep ve sonuç ilişkisinin bir yansımasıdır. Ayrıca geçmişin sosyal uygulamalarının olası cevaplarını bu fallus ve vulvalar yardımıyla verebiliriz. Yakın geçmişte bile Afrika’da Etiyopya’da fallusların devasa halleriyle mezar stelleri olarak görselleştiriliyor olmasını, yaşam ve ölüm arasındaki bir bağı sembolleştirilmesi olarak yorumlamak mümkündür (Zena, 2023). Her ne kadar Paleolitik Çağ’dan beri insanın üreme organlarıyla ilgili biçimlerin farklı uygulamalarla görselleştirilmesi söz konusu olsa da bunların kesin sembolik anlamlarını bilmek zordur. Bazı araştırmacılar kendileri de dahil olmak üzere görüntülerin “kişisel okumalara” dayanmasından kaçınılması gerektiğini itiraf etmektedir (bkz. Zhuo, 2015:27) ki bu bile bu semboller hakkında ileri süreceğimiz fikirlerin ne denli spekülasyonlu olacağını bir göstergesi sayılabilir. Lascaux Mağarası’ndaki “Kuyu Sahnesi”nde yerde yatan adamın canlılığının sembolü olan fallusunun belirgin olarak ön plana çıkarılmış olması bu spekülasyonlardan sadece biridir. Sahnede korkunç bir yaralanma olayı, dehşet verici düzeyde resmedilmiştir (Resim 1); bu dehşetin karşılığında bir kuş, neredeyse hareketsiz ve sakin. Yerde yatan adamın canlı olmasının esasında bu sahnede gereği yokmuş gibi görünmekle birlikte fallusun ereksiyon halinde gösterilmesi durumu tüm sahneye canlılık kazandırmaktadır. Sahnenin geneline bakıldığında ölüm halinde hiçbir canlı yoktur ancak beklenen, adamın ve bizonun ölümüdür. Yerde yatan adamın canlılığının kanıtı fallustur; ölümle olan bağ da burada görülebilmektedir; tıpkı asırlar sonra Göbekli Tepe’deki ölümle falluslar arasındaki bağı varlığının görünüyör olması gibi (bkz. Hodder ve Messtell, 2011:241) .

Paleolitik Çağ’da bir erkeğin en keskin ifadeyle canlılığının sembolü olarak fallus seçilmiştir. Gücün ya da bereketin değil, “yaşamın” ifadesi olmalıdır fallus. Buna karşılık vulvalar da yine doğumla var olma ritüelinin görselleştirilmiş hali olarak kaydedilmelidir. S. Giedion, vulvaları Aurignacien kültür içinde üremenin dolayısıyla yaşamın mükemmel bir organı olarak nitelerken, fallusların ender olarak görülmesinden dolayı bunların daha görünür olduklarını anlatmak istemiştir (1962:234).

Üst Paleolitik Dönem’in Gravetian kültürü içinde de çeşitli şekillerde görselleştirilmiş falluslar bulunmaktadır. Esasında genel olarak Üst Paleolitik görsellerine baktığımızda gerçekçi zoomorfik bir düşünsel bakış açısının varlığına şahitlik ediyoruz. Ancak antropomorfik ifadelerin de genellikle şekil ve boyut bozukluğuna sahip olduğunu görmek şaşırtıcıdır. Örneğin yine Fransa’daki Laussel Mağarası’ndaki 22.000 yıllarına tarihlendirilmiş ve *Priapus* olarak bilinen Gravettian kültürün büyük boy fallusu ya da İspanya’daki Los Casares Mağarası’ndaki çiftleşen insan motifindeki fallusun erkek başından büyük oluşu (Angulo ve García-Díez, 2009:11, 13), tasvirlerdeki abartıyı ve cinsel organın

ön plana çıkarılması durumunu ifade etmektedir (Resim 2). Esas olarak kadının doğurganlığını, ona bir hareket vererek resimde veya başka bir şekilde sanatçının anlatması pek mümkün görünmemektedir. Ancak erkek cinsel organının ifade edilmesindeki ereksiyon öncesi ve sonrası hareket, resim veya kabartmalarda net olarak ifade edilebilmektedir. Bu açıdan bakıldığında falluslar ne bereketin ne de gücün bir simgesidir; doğrudan doğruya yaşamın “var oluşunun” ya da “yok oluşunun” birer simgesi olarak görünmektedirler.

Semboller, prehistorik toplulukların “topluluk sistemleri”nin de bir yansımasıdır. Kadın ve erkek görsellerinin söz konusu edilen yansımalarının prehistorik bir var oluşun ilk ayrılmış tanımlamaları olarak kabul etmekte fayda vardır. Bu fayda, toplulukların Paleolitik Çağ ve hemen sonrasındaki Epipaleolitik Dönem’in ve ardından gelen Neolitik sürecinin analiz edilmesinde, ikamet edilen yer ve insan arasındaki yaşamsal bağların anlaşılmasında da işe yarayabilir. Soru: Yaşam tarihinde kadın ve erkek simgeleri hangi içerikle doldurulmuştur?

Neresinden bakarsanız bakın, nesillerin devamlılığını sağlayan organların sembolleştirilmesi, prehistorik toplulukların yaşamı içinde ön plandadır. Bu iç içe geçmiş yaşamın sembolleştirilmiş hallerinden biri Salibiya IX’dan ele geçmiş bir figüründür. Bu figürinde kadın ve erkeğin bir arada birbirine ulanmış şekilde ifade edilmesi, Salibiya IX’daki yaşantıda iki cinsiyetin topluluk içinde eşit düzeyde ya da bir başka deyişle ortaklaşa yaşadığını anlatmak istiyor gibi görünmektedir. Figürine ilk bakışta dizlerinin üzerine çökmüş bir kadın heykelciği denilebilir, fakat figürin ters çevrildiğinde bir fallusu temsil ettiği görülür (bkz. Kuijt ve Goring-Morris, 2002:377). Bu görselin topluluğun sosyal tanımlayıcısı olması durumu göz ardı edilemez.

Semboller hakkındaki bazı tartışmalar, bu nesnelerin tarımın kökenleriyle ilişkili olduğu üzerinedir. Bu tartışmaların önemli odaklarından biri J. Cauvin’dir. Cauvin “*The Birth of the Gods and the Origins of Agriculture*” (2000) adlı kitabında bereket ve semboller konusunda tarımın, ana tanrıça teması üzerine odaklanan bir gelişme olduğunu ileri sürmektedir. Eğer bereket-tarım bağlantısından yola çıkarsak, tarımın olmadığı bir dönemde başlayan geleneklerin Çanak-Çömleksiz Neolitik Dönem içinde de devam ederek taştan oyulmuş falluslarla karşımıza çıkışını açıklamamız imkânsızlaşacaktır. Bu durum bile fallus gibi sembollerin varlığının, bunları yapanlarla yaşam arasındaki bağlantıyı kurmamıza olanak verdiği söylenebilir.

Natufian olarak adlandırılan kültürel dönemin ilk fallus örnekleri MÖ 10.000 civarında çakıl taşlarına oyulmuş antropomorfik imgeler olarak karşımıza çıkmıştır (Schmandt-Besserat, 1998:113). Cinsiyet ve cinsiyetle ilişkili tüm uygulamalar ve kurallar, sosyal ve politik ortamı dışında anlaşılamazken, kuralları ve nitelermeleri hakkında çok az bilgiye sahip olunsu da var oldukları anlaşılabilir. Natufian

da böyle bir kültürel dönemdir. İkonografisine veya sanatına yansımış materyalleri vasıtasıyla Natufian için bir modelleme hakkında konuşulabilir. Özellikle de Neolitikleşme ile ilgili sürecin Natufian'ın hemen ardından gelen önlenemez yükselişindeki sembollerde cinsel objelerin ön plana çıkışı gözlemlenerek Natufian içindeki imgelemleri açıklamak daha olasıdır.

Birey, belirlenmiş bir kişi olarak veya belirlenmiş bir dünyada yaşamak için sosyalleşir. Cinsiyet de bireyin belirlenmiş dünyası için sosyalleşmenin bir unsurudur. Cinsiyeti temsil eden imgelemler de bu sosyal dünyanın vazgeçilmez unsurları olarak görülürler. Natufian'ın sosyal yaşamına bakıldığında besin toplama ve avcılıkla ilişkilendirilmiş bir ekonomi, taştan yontulmuş ve belirgin teknikleri içinde barındıran bir teknolojik üretim bandı, kemik ve boynuzdan üretilmiş diğer aletler, nihayetinde silahlar görülebilir. Bu çeşitlenmiş etkinliklerin ardında cinsiyet ve bunu simgeleyen imgelerin bu sosyal yaşamla bütünleşmiş içerikleri olmalıdır. Anadolu'da bunu gözlemleyebileceğimiz Natufian veya Epipaleolitik genelinde ifade edebileceğimiz buluntu oldukça azdır. Buna karşın hiç yok da değildir. Yusufun Kayası Mağarası taşınabilir olan ve serpantinden yapılmış böyle bir örneğe sahiptir.

1.YUSUFUN KAYASI MAĞARASI

Yusufun Kayası Mağarası Kahramanmaraş merkeze doğu 45 km uzakta, Pazarcık İlçesi'nin Kartalkaya Baraj Gölü kenarında, kuzeydoğu-güneybatı doğrultuda uzanımlı, 115 metre uzunluğunda ve aşağı yukarı 50 metre yüksekliğinde masif bir kalker bloğun içinde açılan "A", "B" ve "C" olarak adlandırılan üç ayrı gözden oluşmuştur (Resim 3). Mağara "2006-2012 yılları arasında gerçekleştirilmiş Kahramanmaraş İli ve İlçeleri Prehistorik Dönem Yüzey Araştırması Projesi" çerçevesinde ilk kez 2008 yılında saptanmıştır. Mağaranın baraj gölünden yüksekliği yaklaşık olarak 25m.dir. Arkeolojik kazılara 2020 yılından itibaren "A" Gözü'nün önündeki teras üzerinde devam edilmektedir (Erek ve dğr. 2022:31).

Çok sayıda kaçak kazı çukurlarıyla tahrip edilmiş mağaranın teras kısmında önce temizlik, daha sonra da kazı çalışmaları yapılmıştır. 2020 yılında "A" Gözü'nün hemen ağız kenarının güneybatı köşesinde dört plan karede başlatılan kazılar, 2021 ve 2022 yıllarında plan kareler güneybatıdan kuzeydoğuya doğru genişletilmiş ve birbirine bitişik 18 (her biri 2x2m) plan karede ve dikey yönde 7 arkeolojik seviyede (13'den 19'a) gerçekleştirilmiştir (Resim 4). Her bir arkeolojik seviye 10cm olarak belirlenmiştir. Mağaranın önündeki sekinin arkeolojik dolgusu her yerde aynı yükseklikte olmadığı için bazı plan karelerde arkeolojik seviye 18'den başlamaktadır.

Yusufun Kayası Mağarası'nın üç gözünün ağızları kuzeybatıya bakmaktadır. Genel olarak Paleolitik ve Epipaleolitik insanları ağız kısmı güneye bakan sıcak tip mağaralara yerleşmeye çalışmışlardır ki bu tip mağaralar kışın sıcak yazın ise serin olmaktadır. Örneğin yine Kahramanmaraş'ta bulunan

Direkli Mağarası'nın ağız kısmı güneye bakmaktadır; mağara sezonluk fakat defalarca kullanılmıştır. Yusufun Kayası Mağarası ise bulunduğu konum itibarıyla günün tüm saatlerinde güneş ışığından uzak kalması ve Aksu Çayı'nın hemen yakınında bulunması sebebiyle sadece yaz aylarında ve kısa süreli iskân edilmiş olması daha muhtemel bir mağaradır. Bu durum mağaradan ele geçen hayvan kemiklerinin epifiz kaynaşmaları veya hayvan bireylerin yaşlarının genel ortalaması saptandıktan sonra daha net ortaya konulacaktır.

Yusufun Kayası Mağarası kazılarının başladığı 2020 yılından itibaren, seçimi yapılan kazı alanının ne kadar isabetli bir alan olduğu açığa çıkarılan buluntulardan anlaşılmıştır. B11, C11, D11, D12, C12, B12, D13, C13 ve B13 plan karelerinde toplam 18 m²'lik alanda taş dizisi ve taş örgü duvar şeklinde, kuzeydoğu tarafı mağaranın doğal kaya duvarına yaslanmış oval planlı bir yapı açığa çıkarılmıştır (Resim 4 ve 5). Bu yapının güneybatı köşesinde bir giriş aralığı bulunmaktadır. Yapının doğu-güneydoğu kenarında bulunan taş duvar örgüsü, üst üste ve birbirine alıştırılarak konulmuş taş dizisinden oluşmuştur (Resim 5).

Bu yapının tasarlanma biçimi ve yapımına gösterilen özenin yanı sıra özelleşmiş önemini gösteren en dikkat çekici buluntusu, yapının güneydoğusunda kalan alanda açığa çıkartılan insan kafatasıdır (Figür 5A, 6). 2020 yılında tespit edilen ve 2022 yılında tüm iç dolgusu kazılan oval yapının diğer önemli buluntusu, serpantinden yapılmış 9,1cm uzunluğunda, 1,4 cm eninde ve 0,9 cm kalınlığında kazıma tekniğiyle şekillendirilmiş bir fallustur (Figür 7). Oval bir yapı, insan kafatası ve fallus üçlemesi, son derece önemli bir sosyolojik imgelemeyi karşımıza çıkarmıştır. Mekân içinde bu buluntuların yanı sıra mikrolitik yontmataş endüstrilerine ait aletler ve kemik aletler ile taş kap parçaları ve sürtmetaş unsurlar da ele geçmiştir.

Bu noktadan sonra makalenin hedefinde bulunan serpantinden yapılmış fallusun yaşam-mekân ilişkisi içindeki değerlendirmesini yapmak mümkün olacaktır. Yusufun Kayası Mağarası'nın içinde bulunduğu doğal çevre ortamında çakmaktaşı ve serpantin yoğun olarak bulunan iki kayaç türüdür. Mağaranın yontmataş endüstrisi içinde hammadde olarak kullanılmış çakmaktaşlarının bir kısmı yerel kaynakları göstermekle birlikte diğer bir kısmı ise dışarıdan getirilmiş hammaddelere benzemektedir. Özellikle yonga üretimi için kullanılan hammaddeler yerel, dilgicik ve mikrolitik üretiminde kullanılan hammaddeler ise dışarıdan getirilmiş olmalıdır. Serpantin ise yine yerel bir taş cinsi olarak delikli taş kap yapımında kullanılan bir kayaçtır; fallus da aynı hammaddeden şekillendirilmiştir. Yerel ve yerel olmayan hammaddenin kullanımından dolayı, Yusufun Kayası Mağarası yerleşimcilerinin dışarıya gidiş ve gelişlerini veya bir başka deyişle sezonluk olarak mağarayı kullandıklarını söylemek mümkündür. Bu durumu açıklamamıza olanak veren diğer bir kanıt ise mağarada Göllüdağ obsidiyeninin örneklerinin burada ele geçmiş olmasıdır.

Yusufun Kayası Mağarası yerleşimcileri tıpkı Direkli Mağarasının Geç Natufian karakterli toplulukları gibi besin toplayıcılığına dayalı bir sezonluk kamp yeri seçen ve yılın belirli zamanlarında burada yaşamış çok geç dönem Epipaleolitik insanlarıdır. Ancak Direkli Mağarası'ndakilerden farklı olarak Yusufun Kayası Mağarası yerleşimcileri daha fazla öğütme taşı kullanmış ve taş kap yapımına geçilmiş bir dönemin topluluklarıdır. Epipaleolitik Dönem'in *Bølling-Allerød* gibi ani iklimsel değişimlerin yaşandığı evreden itibaren gelişen, *Younger Dryas* gibi durağan fakat ani ısınma evresiyle son bulan ve önemli kültürel değişimlere yol açan sürecin hemen ardından Holosen'e geçen topluluklarda da farklı eğilimler ya da yaşam biçimlerinin gelişimi kaçınılmaz olmuştur. Dönemin insanların soyut nitelikler kazanan farkındalıklarının bir sonucu olarak, üretimde ve yaşama alışkanlıklarında meydana gelen değişimleri, mekân ve yaşam arasındaki ilişkilendirmeler şeklinde sembollere ya da imgelere dönüştürdüklerini görmekteyiz. Bunu bazen renkler yoluyla, bazen hayvan iskeletleri –özellikle kafatasları- vasıtasıyla bazen de insanın daha sembolik olan uzuvlarının kullanılmasıyla fark edebilmekteyiz. Direkli Mağarası'ndaki yuvarlak bir mekân içinde bulunan ayı ve sansar kafataslarının, mekânı soyut bir nitelikle donattığını kabul edersek (Erek, 2017), Yusufun Kayası Mağarası'nda da benzer bir durumun olduğu söylenebilir. Yusufun Kayası Mağarası'ndaki nitelik Direkli Mağarasındakinden biraz farklılık göstermektedir. Esasen Paleolitik Çağdan itibaren zoomorfik olan düşünsel yapının burada antropomorfik bir anlayışa doğru değişime uğraması, doğrudan doğruya başkalaşan ve değişim içine girmiş bir yaşamın varlığını işaret etmektedir. İnsan-mekân-soyut düşünce üçlemesinin Neolitikleşme sürecinin hemen önündeki erken dönem bir örneğini Yusufun Kayası Mağarası'nda yakalamış bulunmaktayız.

Mekân, Epipaleolitiğin kaban tipindeki çadır biçiminden biraz daha farklılaşmış, kuru taş örgü duvarla zeminden yükseklik kazandırılmış arka planıyla Yusufun Kayası Mağarası oval yapısıdır. Bu mekânın içindeki insan kafatası ve bunun hemen yakınından ele geçen serpantin fallus, ölüm-yaşam bağlantısında sebep-sonuç ilişkisi içinde bir üreme organının sembolleştirilmesini sergilemektedir. Ölen bir kadındır ve sadece kafatası mekânın içinde korunmuştur. Vücuda dair herhangi bir bulguya sahip değiliz. Kafatasının arka kısmında üç ayrı noktada delikli kırığa rastlanılmıştır. Bununla birlikte bunların delinerek oluşturulduğu şüphelidir. Ayrıca bu üç deliğin bir simetri içinde oluşmuş olması da ilgi çekicidir. Fallus, bu kafatasının üst kısmıyla eş seviyede ele geçmiştir. Buradan da kafatası ve fallusun birlikte gömüldüğünü söylemek mümkündür. Ölen kadının mekânın içinde yaşamla imlenen -gösterilen- ve yaşamın bir kopyası sayılan fallusla sembolleştirilişine tanıklık etmekteyiz. Güç veya bereket niteliği ile analogik bir yaklaşımda bulunulmak istenseydi “ölümün bereketlendirilmesi” düşüncesinin varlığının çok farklı mezar eşyalarıyla çoğaltılması ve çeşitlendirilmesi gerekirdi. Tıpkı

Lascaux Mağarası'nın Kuyu Sahnesi'nde olduğu gibi fallusla yaşam burada da kopyalanmış ve gerçek yaşamın yerine konulmuş bir imleyen olarak kullanılmıştır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Üst Paleolitik, insanın çevresindeki varlıkları gerçekçi bir yaklaşımla, yaşadığı mekânların içine taşımaya başladığı bir dönemdir ve bunu yaparken de zoomorfik nesnelere daha yakın olma ya da onlarla olan biyolojik ve/veya psişik ilişkisinin sürekliliğini sağlama hevesi hedeflenmiş olabilir. Bununla birlikte insan ve insana ait uzuvların da yaygın olarak kullanılmaya başlandığı bir dönemdir. En çok tasvir edilen kadının kendisidir. Kadın olağanüstü bir başarıya imza atmaktadır ve kendine benzeyen bir canlıyı içinden çıkartmaktadır ki Paleolitik Çağın insanı için neslin devam ettiriliyor olması son derece önemlidir. Nesil, toplulukların doğal yaşamının bir parçası olmakla süreklilik sağlayabilir; bunun en önemli temsilcisi de “kadın”dır. Bu sebeple küçük heykelciklerle ya da mağara duvarlarına yapılmış kabartma veya kazıma resimlerle çokça görselleştirilmiştir. Ancak tek başına bir uzvun sembolleştirilmesinin ilk örnekleri “el” betimleridir. “El” bir organ olmanın ötesinde bir anlam ifade etmesi için mağaraların veya kayaların üzerine resmedilmiştir. El, alma ve verme aracıdır ancak bunun dışında nesnelere tutarak, nesneye sahip olma, nesneye hükmetme aracı olarak da kullanılan bir uzvudur. Bu sebeple “sahip olma”nın aracıdır. Bir tür mülkiyet hakkı kazanmanın temsilcisidir. Öyleyse Üst Paleolitik Dönem’de insanın sahip olduğu yer, mekân veya nesnelere üzerine “el” motifini işlemesi, “el”e katılmış ilk sembolik anlamdır: el=sahiplik.

Bu ilk sembol uzvun ardından “vulva” ve “fallus”ların sembolleştirilmiş olduğunu söyleyebiliriz. “Vulva” yine doğumun, yaşamın, yeniliğin bir kapısı olarak sembolleştirilmiş bir organ olarak görülebilir. Ancak “fallus”lara bir anlam yüklemek, tek başına bir organ olarak nitelenmek, spekülatif görüşlerin çoğalmasından öteye gidemeyecektir. Erkek bedeni neden prehistorik dönemlerde kadın bedeni kadar önemli olmamıştır? Hâlbuki güç, doğayla doğrudan mücadele, klasik anlayışta avlanmanın önderi olan erkeğin görselleştirmeden uzak tutulmasında garip bir tuhafılık vardır. Bu tuhaf durumun açıklaması için şu belirteç kullanılabilir: “toplulukları oluşturan bireyler doğal hayatın bir parçasıdır”. Bir baka değişle toplulukların içindeki “erkek bireylerin fonksiyonu” olağanlaşmış bir ifadedir, bu sebeple de söz konusu fonksiyon dikkat çekmekten uzaktır ya da olağanüstü bir durumu ifade etmez. Dolayısıyla da falluslar “imleyen” ya da “gösteren” içeriğe sahip olmanın dışında olağanüstülük göstermeyen semboller olmuşlardır. Hayat ve hareket arasındaki bir ifadeyi içerir; prehistorik insan ölümle yaşam arasındaki görsel bağlantıyı falluslar yardımıyla yansıtmaya çalışmış olmalıdır.

Üst Paleolitik Dönem'den itibaren başlayan ölü(m)-fallus ilişkisinin (bkz. Figür 1) sürekliliğini Natufian insanının, fikirlerinde oluşturduğu soyutlaştırılmış ölüm ve ölü ile ilgili ritüellerin karmaşık halini Ohalo II, El-Wad, Eynan, Hayonim, Nahal Oren ve benzeri Epipaleolitik sitlerde görüyoruz (Bkz. Nadel, 1994:113). G. Wright'ın, Natufian'ı gittikçe artan bir karmaşıklığa sahip kültür olarak değerlendirmesinin sebebi de zaten bu soyut fikirlerdeki gelişmedir (1978:221). Ölüm ve yaşam ilişkisini B. F. Byrd ve C. M. Monahan (1995) üç sit üzerinden açıklamışlardır. Bu üç sitin mezarlarından ele geçen iskeletler ve mezar hediyeleri analiz edilmiş ve topluluğun karmaşıklığını mezarların içine bırakılan eşyaların farklılaşmış olmasıyla ifade edilemeyeceğini belirtmişlerdir (a.g.e. 1995:253-354). Bu üç sit Hayonim Mağarası, Ain Mallaha ve El-Wad'dır. Bunların içinden yaşam ve ölümü ifade eden bir görsel bulunmamıştır. Her üçünde de mezar uygulama pratikleri gelişmiştir. Semboller ölünün dekorasyonunda kullanılmak üzere mezara bırakılmıştır. Bu gelenek tıpkı Orta Paleolitik Dönem'deki gibi süregelmektedir (Nadel 1994:119). Sembolü anlamlandırma ya da ona topluluk içinde bir kutsiyet atfetmeyle ilgili herhangi bir eylem yoktur. Bu noktada I. Hodder'ın maddi kültür kalıntıları için söylemiş olduğu cümleyi doğrudan alıntılarla önem taşımaktadır: “*maddi kültür, kavramsal anlam çerçeveleri içinde oluşturulur*” (1992:12), “*Maddi kültür, sosyal ilişkileri görmenin öznel bir yoludur*” (1986:56). Semboller, kavramsallaştırılmadığı sürece nesne, sonrasında ise sembol değeri taşır ve her biri bir algı yaratır. Her algının karşılığı da onu anlamlandıran bilim insanının geçmişi ve ön yargılarının sonucunda ortaya çıkar (Byrd, ve Monahan, 1995:253). Bu sebeple açıklamalar bir prehistorik sembolün vazgeçilmez karşılığı değildir. Buna örnek olarak fallus motifli havaneleri gösterilebilir (Verhoeven, 2004:238-239). Havaneli, öğütücü veya ezici bir fonksiyona sahip, günlük hayatta kullanılan, imal edilmiş bir nesnedir. Bunun fallus gibi algılanması, maddi kültür unsurlarını sosyal ilişkiler içinde araştırmacının anlamlandırma gayretidir; çünkü aynı nesnelere “çift toynaklı hayvan ayağı” gibi de değerlendirilmiştir.

Pek çok prehistorik iskân içinde özellikle de Neolitikleşme süreci içinde bulunan köy yerleşimlerinin doğal yaşamı içinde soyut kavramların çeşitlendiğini görmemek mümkün değildir. Paleolitik Çağ'da başlayan “kadın” odaklı düşünsel yapının Paleolitik Çağın genelinde hayvanların öne çıktığı bir soyut düşünceye dönüştüğünü; ardından hem antropomorfik hem de zoomorfik betimlemelerle sembolleştirilen nesnelere toplulukların düzenleyici unsurları halini aldığını görüyoruz. Ancak organların sembolleştirilme fikrinin son derece özelleşmiş bir kültürel birikimin sonucunda ortaya çıktığını kabul etmek gerekir. Eğer organları temsil eden semboller topluluklar içinde bu denli etkili nesnelere olmasaydı, kadın ve erkek cinsiyetinin öne çıkarılmasının yanında başka varlıkların da sembol olarak öncelikli hal alması kaçınılmaz olurdu.

Yusufun Kayası Mağarası'nın henüz C¹⁴ yaş analiz sonuçları bulunmamaktadır ancak kültürel olarak "Son Aşama Natufian" veya "Çok Erken Neolitikleşme" olarak tanımlamak mümkündür. Mağarayı, Natufian kültür olarak tanımlamak için artıları, Çanak-Çömleksiz Neolitik'le ilişkilendirmek için ise eksileri vardır. Artılardan birisi delik tutamaklı taş kap parçaları, diğeri öğütme-toz haline getirme taşlarının ve havaneleri gibi bitki işleme-tarımla ilgili teknolojik aletlerin sayısal fazlalığıdır (Erek, 2023 Baskıda). Her ne kadar Levant Bölgesinde Son Natufian içinde de öğütme taşlarının sayısında bir artış varsa da orada bile bunların net olarak açıklamasını ya da hangi kültürle ilişkilendirilmesi gerektiği tartışmalıdır. Örneğin Anadolu ve Mezopotamya için "Gemi Omurgası Biçimli Çekirdekler" (Naviform) Çanak-Çömleksiz Neolitik Dönemi tanımlamak için olmazsa olmaz materyal kültür unsurlarındandır. Buna karşılık Levan'ta bu bir gereklilik sayılmamaktadır.

Yusufun Kayası Mağarası'nda "imge" başlığı altında anlatılacak bulgu neredeyse yok gibidir. Ancak ele geçen "fallus" bu fakir imgelem alt yapısının içini doldurmuştur. Levant bölgesinde Natufian'da hayvanlar yaygın olarak tasvir edilirken, Yusufun Kayası Mağarası'nda henüz böyle bir buluntu yoktur. Ancak insanı anlatan bir fallus varlığı ve bu fallusun bulunduğu yer, diğer buluntularla olan konumu bize Yusufun Kayası Mağarası'nın ilgili olduğu yerleşim döneminde (yaygın adıyla Natufian genel adıyla Geç Epipaleolitik) diğerlerinden biraz daha farklı bir eşiği geçmiş olduğunu gösteriyor. Çünkü bu tip sembol nesnelere içinde bulunduğumuz coğrafyada "Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem A" ile ifade edilmesi söz konusudur. Bununla birlikte Hayonim Terası'nda bulunmuş ve Geç Natufian'a ait olduğu belirtilen "penis biçimli" olarak tanımlanmış bir havaneli (Belfer-Cohen, 1991:575) esasında bir fallus niteliği taşımaktan uzaktır. Bu ve benzerleri "genişleyerek biten" parçalar grubu altında toplanmış olsalar da bunların sembolleşen özelliklerinden daha çok dekoratif bezemeli parçalar oluşları dikkat çekicidir.

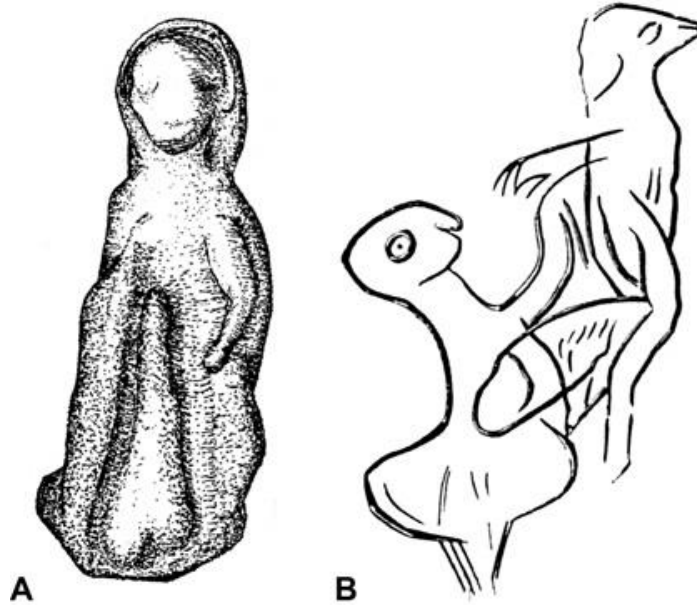
Fallus olarak tanımlanan tüm parçaların esasen nasıl bir konumdan çıktıkları hakkında detaylı bilgilere ulaşmak zor görünmektedir. Çok az sayıda ele geçen ve bunların da mimarinin ya da yapı elemanlarının bir parçası olarak görünmesi koşuluyla, bu tür sembol nesnelere konumlarının onları açıklamaya büyük fayda sağlayacağı düşünüldüğünde, Yusufun Kayası Mağarası fallus örneğinin tanımlanmasını ve içine yüklenecek anlamı netleştirecek veri güvenilirliği ortaya çıkmaktadır. Bu örneğin niteliklerinden biri de yassı bir görünümde olmasıdır ki bu da "penisi" bir tür şematize etme gayretine veya eldeki materyale şekli benzetme çabasına dayandığını göstermektedir. Paleolitik sanatta bu tür analogik uygulamalar vardır. Mağara duvarındaki bir çıkıntıya birkaç rötuşla ya da bir boynuz parçasının üzerindeki çıkıntılardan faydalanarak ona bir hayvan görünümü kazandırma teknikleri yaygındır. Bu fallus örneğinde de bu yöntem uygulanmış olmalıdır. Uç kısmında kazıma tekniği ile oluşturulmuş yatay çizgiler, parçaya bir fallus görünümü vermiştir. Oval planlı mekânın

içindeki insan kafatası ve bunun hemen yakınından ele geçen fallusun aynı mekân içinde konumlandırılmış olması, penisin gerçek bir fonksiyondan çok psişik bir içeriğe sahip sembolik bir fallus olması gerektiği fikrini kuvvetlendirmektedir.

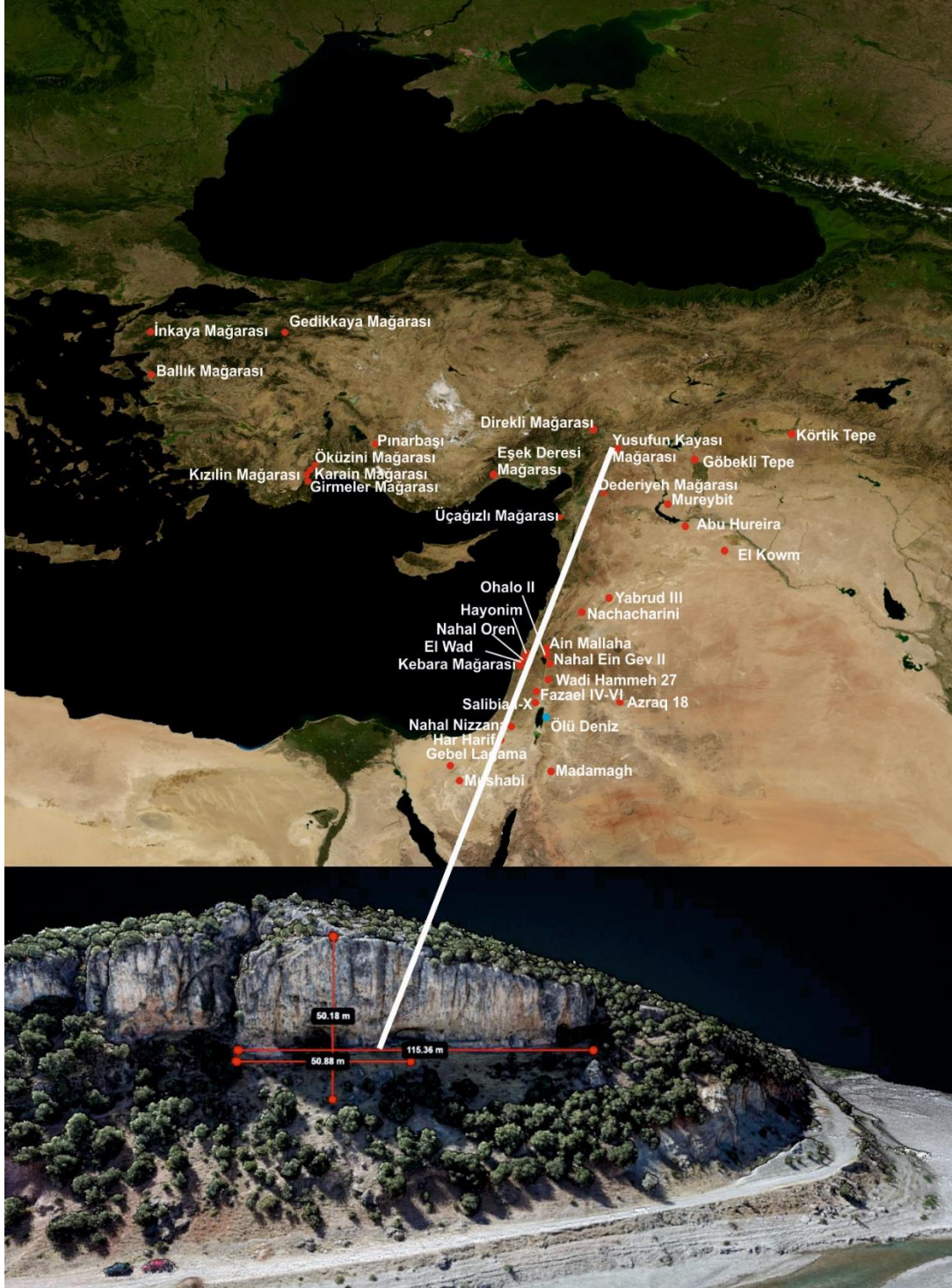
Resim 1: Lascaux Mağarası “Kuyu Sahnesi” (Zhuo, 2015:26).

Resim 2: (A) Gravettian tabakada bulunan 22.000 yaşındaki “Priapus” olarak bilinen heykel (Laussel, Fransa). (B) Los Casares mağarasında (Riba de Saelices, İspanya) oyulmuş çiftleşme sahnesindeki insan çift (Angulo ve García-Díez, 2009:11).

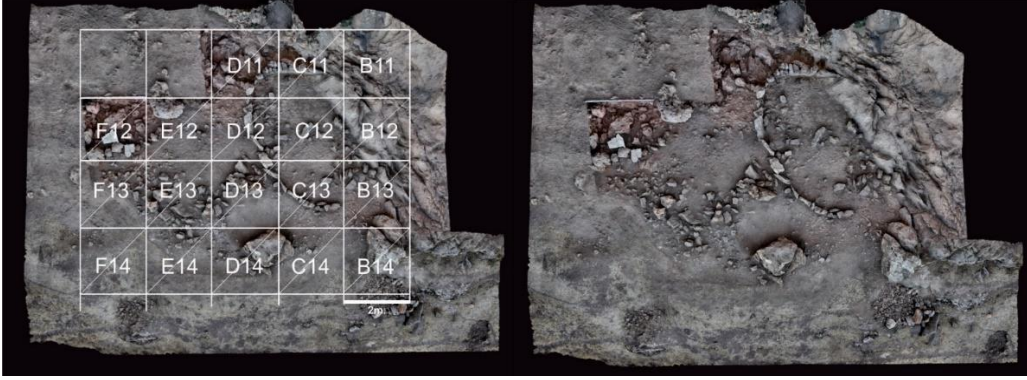

Resim 3: Yusufun Kayası Mağarası'nın Anadolu ve Doğu Akdeniz'deki yeri ve genel görünümü.

Resim 4: 2020 ve 2022 arasında toplam 3 sezonda “A gözü”nün önündeki sekide gerçekleştirilen kazıların plan kareleri (Yusufun Kayası Mağarası Kazı Arşivi).

Resim 5: A. Oval biçimli taş örgü-dizili yapı ve insan kafatası; B. Birbirine alıştırılarak dizilmiş taş örgü duvar (Yusufun Kayası Mağarası Kazı Arşivi).

Resim 6: Yusufun Kayası Mağarası “A” Gözü “Oval Yapı” içi insan kafatası (Yusufun Kayası Mağarası Kazı Arşivi).

Resim 7: Serpantinden kazıma ve srtme tekniğiyle yapılmış fallus (Yusufun Kayası Mağarası Kazı Arşivi).

Phallus Concept in Prehistory: An Example from Yusufun Kayası Cave

EXTENDED SUMMARY

Anatolia and the Near East are important geographies where prehistoric cultures flourished and evolved. Particularly the cultural progress of the human groups in these geographies between approximately 12,500 and 9000 BC is dazzling. The trigger of this concrete progress is the development of abstract concepts, which we perceive best in symbolized objects. Man does not come to the world as complete as other living beings, he is incomplete both physically and mentally. It makes up for these shortcomings by externalizing itself. In this externalization, symbols have been important elements for him. Symbols are images, that is, "signifiers". For this reason, "images" create their creators; creators also reflect the society/community in which they live. These symbols are the objects that we have to take into account when trying to understand the prehistoric community. These symbols are images such as hands, horns, geometric patterns, dots, etc. However, there are other symbols as well, which are the elements of human body. Vulva and phallus are the prominent organs in the stylized figurines to express the female are the bulging hips, the vulva triangle and the breasts. As female figurine is the starting point of a new life, she should be in an extraordinary way. On the other hand, can phallus symbol be associated with life? What was the meaning of the male reproductive organ as a symbol, which is not generally shown with the other parts of his body like the woman? Is it a symbolization of life? Or was it a symbol for life itself? In fact, scientists such as Lacan and Freud (Lacan, 1994:51) named the phallus as "signifier" when studied these objects. In other words, they described them as "indicator" and accepted them as "copies that replace the truth". Truth is the beginning of a new life. Therefore, since life is a vertical movement, the phalluses are the same. The obelisks in Göbeklitepe are also shown as the qualifiers of this mobility and vital cycle (see Altaş, 2021:2). Even in the recent past, it is possible to interpret the visualization of phalluses as tomb steles in Ethiopia in Africa as a symbolization of a contact between life and death (Zena, 2023). We see the continuity of the lifeless or death-phallus relationship (see Figure 1), which started since the Upper Paleolithic, and the complexity of the abstracted death and lifeless rituals formed in the ideas of Natufian people in Ohalo II, El-Wad, Eynan, Hayonim, Nahal Oren and similar Epipaleolithic sites (See Nadel, 1994:113). The reason why Wright considers Natufian as a culture with increasing complexity is the development of these abstract ideas (1978:221). But, there is no any action involved in making sense of the symbol or ascribing a collective sanctity to it within Natufian. The first examples of phalluses appeared in Natufian cultural period as anthropomorphic images were carved into pebbles around 10,000 BC (Schmandt-Besserat, 1998:113). While all practices and rules related to sex and gender cannot be understood outside of its social and political environment, we can still

encapsulate some meanings. Natufian is such a cultural period. We can say that a social model for Natufian through its materials reflected in its iconography or art. In particular, it is more likely to explain the imaginations of Natufian people by observing the prominence of sexual objects in the symbols of the unstoppable rise of the Neolithic process immediately after Natufian. The individual socializes to live as a designated person or in a designated world. Gender is also an element of socialization for the determined world of the individual. Imaginations representing gender are also seen as indispensable elements of this social world. Looking at Natufian's social life, one can see an economy which is associated with food gathering and hunting, a technological production line chipped from stone and incorporating distinctive techniques, other tools made of bone and horn, and finally weapons. Gender and the images that symbolize it must also have contents integrated with this social life behind these diversified activities. In Anatolia, there are very few finds that the Natufian or Epipaleolithic is represented. Yusufun Kayası Cave has one of the rarest examples of mobile art made of serpentine. Yusufun Kayası Cave, 45 km to the east of Kahramanmaraş center, on the edge of Kartalkaya Dam Lake in Pazarcık District, consists of three separate chambers in a massive limestone block extending in northeast-southwest direction, 115 meters long and approximately 50 meters high. As of 2020, when Yusufun Kayası Cave excavations started, the selected excavation area consisted of B11, C11, D11, D12, C12, B12, D13, C13 and B13 plan squares. An oval structure in the form of a row of stones and a stone walling, leaning against the natural rock wall of the cave on the northeast side, was exposed on a total area of 18 m² (Pictures 4 and 5). There is an entrance opening in the southwest corner of this structure. The stone walling on the east-southeast side of the building was exposed in the form of a series of stones placed one on top of the other and lapped together (Picture 5). The most striking finding of the mentioned structure, which shows the special importance of this building apart from what it was designed and built, is the human skull unearthed in the southeast area of the building (Figure 5A, 6). The other important find of the oval structure, which was unearthed in 2020 and the entire interior of which was excavated in 2022, is a phallus 9.1 cm long, 1.4 cm wide and 0.9 cm thick made of serpentine, formed by graving technique (Figure 7). The triple of a round structure, human skull and phallus presents an extremely important sociological imagery. In addition to this, tools and bone tools belonging to the microlithic chipped stone industries, stone vessel fragments and ground stone elements were also found. In a process that developed from the periods of sudden climatic changes such as Bølling-Allerød of the Epipaleolithic, and ended with a stagnant but sudden warming phase such as the Younger Dryas, different tendencies or the development of life styles were inevitable in the communities that passed to the Holocene immediately after all the effects that led to the change of culture. We see that the people of the period, as a result of their awareness gaining abstract qualities, transformed the changes in production and living habits into symbols or

images in the form of associations between space and life. We can realize this sometimes through colors, sometimes through animal skeletons –especially skulls- and sometimes through the use of human symbolic organs. If we accept that bear and marten skulls in a round space in Direkli Cave equip the space with an abstract quality (Erek, 2017), we see a similar situation in Yusufun Kayası Cave. The human skull in this space and the serpentine phallus found in its immediate vicinity display the symbolization of a reproductive organ in a cause-effect relationship in the death-life connection. The deceased is a woman and only the skull was preserved inside the space. We do not have any evidence of the body. Perforated fractures were found at three different points in the posterior part of the skull. However, it is doubtful that they were formed by drilling. However, it is interesting that these three holes were formed in symmetry. The phallus was found at the same level as the upper part of this skull. From here, it is possible to say that the skull and the phallus were buried together. We see the symbolization of reality with the phallus, which is a copy of life, which is signified with life in the dead woman space. If an analogical approach was to be made with the quality of power or fertility, the existence of the idea of "blessing death" would have to be multiplied and diversified with very different grave offerings. Just as in the Well Scene of Lascaux Cave, life within the phallus is copied here and used as a substitute for real life. It seems difficult to reach detailed information about the position of all parts defined as phallus. Considering that the location of such symbolic objects would be of great help in explaining them, provided that very few were recovered and they appear as part of the architecture or building elements, data reliability emerges that will clarify the definition of the Yusufun Kayası Cave phallus specimen and the meaning to be attributed to it. One of the characteristics of this sample is that it has a flat appearance, which can be said to be based on an effort to schematize the "penis" or to simulate the shape of the material at hand. There are such analogical practices in Paleolithic art. Techniques to give an animal appearance to a niche in a cave wall with a few touch-ups or by making use of protrusions on a piece of horn are common. This method should have been applied in this phallus example as well. The form created with the graving technique on the extremity gave the piece a phallus final form. The fact that the human skull in the oval-shaped space and the phallus uncovered right next to it located in the common space strengthens the idea that the penis should be a symbolic phallus with a psychic content rather than a real function.

KAYNAKÇA

- Altaş, Ş. (2021). Sanatta Fallus İmgesinin Dönüşümü. *Ankara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, 3(1), 1-11.
- Angulo, J., & Garcia-Diez, M. (2009). Male Genital Representation in Paleolithic Art: Erection and Circumcision Before History. *Journal of Urology*(74-1), 10-14. doi:10.1016/j.urology.2009.01.010
- Belfer-Cohen, A. (1991). Art Items From Layer B, Hayonim Cave: A case Study of Art in A Natufian Context. In O. Bar-Yosef, & F. R. Valla, *The Natufian Culture in the Levant* (pp. 569-588). International Monographs in Prehistory.
- Berger, P. L. (2011). *The Sacred Canopy Elements of a Sociological Theory of Religion*. New York: Open Road Integrated Media.
- Byrd, B. F., & Monahan, C. M. (1995). Death, Mortuary, and Natufian Social Structure. *Journal of Anthropological Archaeology*(14), 251-287.
- Cauvin, J. (2000). *The Birth of the Gods and the Origins of Agriculture*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Erek, C. M. (2017). Direkli Mağarası Epi-paleolitik Dönem Yaşamsal Alan Düzenlemeleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Seleucia*(7), 299-317. doi:10.1101/2022.04.08.487619
- Erek, C. M. (2023). Orta Toros Sıra Dağları ve Pazarcık Ovası Sınıırında Bir Son Aşama Natufian Teknokompleksi: Kahrmanmaraş'taki Yusufun Kayası Mağarası'nın İlk Sonuçları. *Colloquium Anatolicum*(22 Baskıda).
- Erek, C. M., Yaman, I. A., & Doğan, U. (2022). Yusufun Kayası Mağarası 2021 Yılı Kazı Çalışmaları. *ANMED*(20), 31-33.
- Gideon, S. (1962). *The Eternal Present: The Beginnings of Art*. New York : Bollingen Foundation.
- Goring-Morris, N., & Kuijt, I. (2002). Foraging, Farming and Social Complexity in the Pre-Pottery Neolithic of the Southern Levant: A Review and Synthesis. *Journal of World Prehistory*, 16(4), 362-440.
- Hodder, I. (1986). *Reading the Past*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hodder, I. (1992). *Theory and Practice in Archaeology*. London: Routledge.
- Meskel, L., & Hodder, I. (2011). A "Curious and Sometimes a Trifle Macabre Artistry": Some Aspects of Symbolism in Neolithic Turkey. *Current Anthropology*, 52(2), 235-263.
- Nadel, D. (1994). Levantine Upper Paleolithic - Early Epipaleolithic Burial Customs: Ohalo II as a Case Study. *Paléorient*, 20(1), 113-121.

- Schmandt-Besserat, D. (1998). A Stone Metaphor of Creation. *The American Schools of Oriental Research*, 61(2), 109-117.
- Verhoeven, M. (2004). Beyond Boundaries:Nature, Culture and a Holistic Approach to Domestication in the Levant. *Journal of World Prehistory*, 18(3), 179-282.
- Wright, G. (1978). Social Differentiation in The Early Natufian. In B. M. Redman C. L. (Ed.), *Social Archaeology: Beyond Subsistence and Dating* (pp. 201-233). New York: Academic Press.
- Zena, A. G. (2023). Social and Ritual Preactices Behind the Construction of Stele Monuments in Gedeo Zone, South Ethiopia. *Journal of Archaeological Science: Reports*(47), 1-14. doi:<https://doi.org/10.1016/j.jasrep.2022.103767>
- Zhuo, Y. (2015). Alongside the Animals: Bataille's "Lascaux Project". *Yale French Studies*(127), 19-33.

KATKI ORANI / CONTRIBUTION RATE	AÇIKLAMA / EXPLANATION	KATKIDA BULUNANLAR / CONTRIBUTORS
Fikir veya Kavram / Idea or Notion %100	Araştırma hipotezini veya fikrini oluşturmak / Form the research hypothesis or idea	Cevdet Merih EREK
Tasarım / Design %100	Yöntemi, ölçeği ve deseni tasarlamak / Designing method, scale and pattern	Cevdet Merih EREK
Veri Toplama ve İşleme / Data Collecting and Processing %100	Verileri toplamak, düzenlenmek ve raporlamak / Collecting, organizing and reporting data	Cevdet Merih EREK
Tartışma ve Yorum / Discussion and Interpretation %100	Bulguların değerlendirilmesinde ve sonuçlandırılmasında sorumluluk almak / Taking responsibility in evaluating and finalizing the findings	Cevdet Merih EREK
Literatür Taraması / Literature Review %100	Çalışma için gerekli literatürü taramak / Review the literature required for the study	Cevdet Merih EREK

Örgütsel Güven Kuramına İlişkin Türkiye’deki 2003-2022 Dönemlerinde Yayımlanmış Makalelerin İncelenmesi: İçerik Analizi

Derleme Makale/Review Article

Betül ÇELİK*

ÖZET

Çalışmanın amacı Dergipark’ta ulusal alanda erişime açık 2003-2022 yılları arasında yayımlanan örgütsel güven kavramı değişkenini içeren seçili 50 makaleyi incelemek ve analiz etmektir. Çalışmada hem betimsel hem de kategorik içerik analizi yapılarak bulgular edinilmiştir. Çalışma örgütsel güven kavramı sınırlılığında oluşturulmaktadır. Çalışmada veriler (i) yayın yılları, (ii) makale başlıkları, (iii) makale konuları, (iv) çalışma grupları, (v) makalelerin amaçları ve alt amaçları, (vi) araştırma yöntemleri, (vii) veri toplama araçları, (viii) örneklem belirleme yöntemleri, (ix) analiz yöntemleri ve (x) sonuç ve önerileri şeklinde kategorize edilerek toplanmaktadır. Bu veri toplama yöntemiyle 50 makale içerik analizinin yapılması, çalışmanın önemini oluşturmaktadır. İncelenen makaleler neticesinde örgütsel güven araştırmalarının daha çok hizmet sektöründe görev alan personeller üzerinde yapıldığı ve diğer örgüt değişkenleriyle birlikte kullanmayı daha çok tercih ettikleri tespit edilmiştir. Araştırmalarda birden fazla veri toplama yöntemi uygulandığı ayrıca daha çok nicel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı elde edilen diğer bulgulardandır.

Anahtar Kelimeler: Örgüt, Güven, Örgütsel Güven, İçerik Analizi.

Jel Kodları:D23, M10.

Examination Of Articles Published in Turkey in the Period 2003-2022 on Organizational Trust Theory: Content Analysis

ABSTRACT

The aim of the study is to examine and analyze 50 selected articles containing the organizational trust concept variable published in the journal Dergipark between 2003 and 2022, which are open to access in the national field. The findings were obtained by conducting both descriptive and categorical content analysis in the study. The study is based on the limitation of concept organizational trust. In the study, the data are collected by categorizing them into (i) publication years, (ii) article titles, (iii) article topics, (iv) study groups, (v) objectives and sub-objectives of the article, (vi) research methods, (vii) data collection tools, (viii) sample determination methods, (ix) analysis methods and (x) results and recommendations. The fact that the content analysis of 50

* Stajyer SMM. Uzman Betül Çelik, Bağımsız Araştırmacı, c.celikbetul@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-4943-9906

articles is carried out with this data collection method constitutes the importance of the study. As a result of the examined articles, it has been determined that organizational trust research is mostly conducted on employees working in the service sector and they prefer to use them together with other organizational variables more. It is another of the findings that more than one data collection method is applied in research and more quantitative research methods are used.

Keywords; Organization, Trust, Organizational Trust, Content Analysis.

Jel Codes:D23, M10.

GİRİŞ

Örgüt, yapı taşı insanla oluşmakta ve insanın sosyal çevresiyle şekillenmektedir. Bu sosyal yapıda ilişkiler farklı yönetim tarzlarıyla yönetilen ve yöneten kısımlardan oluşmaktadır. Kurumlar ise ilk olarak gelenekselci yönetim tarzıyla koordine ettikleri örgütleri değişen koşullara adapte olabilmek için modern yönetim tarzıyla yönetmeye başlamıştır. Personellerin bir araya gelmelerinde maddi/fiziki ihtiyaçlar ve istekler sebep olmaktadır modern yönetim tarzıyla personelleri bir arada tutanın kurum tarafından sağlanan maddi olmayan imkânlar olduğu gözlemlenmiştir. Güven, saygı, aidiyet, adalet gibi manevi koşulların (ya da ihtiyaçların) personeli tatmin edici seviyede olması örgütün bütünlüğünü koruyacaktır. Örgütsel güvenin sağlandığı kurumlarda bir diğer amaç personelin sorumluluk, risk, inisiyatif alabilmede istekli olmasını sağlamaktır. Örgütü benimsemekte ve örgütsel yapının korunmasında etkin rol oynamaktır.

Çalışmada örgütsel güven kavramını esas alarak yapılmış çalışmaların analizi yapılmakta, Yılmaz, Altun, Uygun ve Hoşgörür (2016)'ün "Eğitim Denetimine İlişkin Türkiye'de Yayımlanmış Makalelerin Değerlendirilmesi" adlı makalesinde kullandığı içerik analizi soruları ele alınarak seçili makalelere sorulmakta, örgütsel güven kavramının diğer değişkenlerle olan ilişkisi analiz edilmektedir. 2003-2022 yılları arasında Dergipark'ta yayımlanmış 50 makale üzerinde çalışma yapılmıştır. Araştırma sorularının seçili 50 makale üzerinde cevaplanabilir nitelikte olması ve bu makaleler üzerinde betimsel ve kategorik içerik analizi yönteminin kullanılarak incelemelerin yapılması araştırmanın önemini oluşturmaktadır. Dolayısıyla araştırma sorularının, örneklem makaleleri tarafından cevaplanabilmesi ve yorumlanabilmesi çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Örgütsel güven kavramının analiz edilmesi için örneklemin daha çok hangi mesleklerden tercih edildiği, makalelerde amaçların ve alt basamaklarının genel olarak birbirini destekler nitelikte olup olmadığı, makalelerde hangi araştırma yöntemlerinin daha çok kullanıldığı, araştırma kategorilerinin şekil şartlarını yerine getirip getirmediği gibi bulgular elde edilmekte ve gelecek çalışmalara yönelik zemin oluşturmak hedeflenmektedir.

1.ÖRGÜT KAVRAMI

Örgüt kelimesi etimolojik olarak, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, sosyal psikoloji, kamu yönetimi, siyaset bilimi gibi, farklı bilim alanlarıyla etkileşimde bulunup bu bilim alanlarıyla farklı perspektif kazanmış, farklı değişkenlerle anlamlandırılmış ve tek bir anlama bağlı kalmamış bir kavramdır (Şişman, 1994). Örgüt sosyal bir yapıdır. İnsani ilişkilerin ortak amaç ve hedefler doğrultusunda kesişmesi ve oluşması toplumun kültür yapısıyla kimliğinin şekillenmesi, karşılıklı alışverişin olması örgütün bütünü oluşturabilmektedir. 1980’li yıllardan itibaren önem verilen örgüt kavramı genellikle iki alanda ele alınmaktadır. İlk olarak önceden planlanmış ilişkiler topluluğu olarak tanımlanmaktayken, bir yapının oluşturulması ve bu yapı faaliyetlerinin organizasyon süreci olarak da tanımlanabilmektedir (İşcan ve Timuroğlu, 2010).

Örgütün de diğer biyolojik canlılar gibi doğduğu, büyüdüğü, olgunlaştığı, yaşlandığı(gerilediği) ve öldüğü görülmektedir (Sabuncuoğlu ve Tüz, 2008). Bu aşamaların süreçleri her örgüte göre kısılabılır ya da daha da zamana yayılabilir. Ayrıca kurum bünyesinde personel sirkülasyonu önemlidir. Personellerin morali ve üretkenliği örgütün dinamiğini oluşturduğu için kuruluşun gelecekteki işlevi için de önem taşımaktadır. Personelin çalıştığı sektör ile birlikte yaşı, eğitimi, deneyim düzeyi gibi demografik özellikleri de örgüte güvenini etkilemekte ve örgütsel ilişkisinde rol oynamaktadır.

2.GÜVEN VE ÖRGÜTSEL GÜVEN KAVRAMLARI

Güven, etkileşimdeki bir tarafın, partnerinin ihtiyaçlarına gerçek bir duyarlılık göstermesi olarak tanımlanmaktadır (Hosmer, 1995). Bir başka tanıma göre ise; ‘güven, korku, çekinme ve kuşku duymadan inanma ve bağlanma duygusudur’ (Güney, 2019a). Örgütsel güven, bir personeldeki güven ve destek duygusunu, işverenin açık sözlü ve taahhütleriyle yerine getireceğine inancıdır (Gilbert ve Tang, 1998). Meyer ve arkadaşları örgütsel güveni; bir tarafın, güvenen için önemli olan belirli bir eylemi gerçekleştireceğine dair beklentisine dayalı, diğer tarafın eylemlerine karşı savunmasız olma isteği olarak tanımlamaktadır (Mayer, Davis ve Schoorman, 1995). Lewis ve Wigert’in tanımına göre ise; eylemde yer alan tüm kişilerin yetkin ve görev bilinciyle hareket edeceğine dair riskli bir eylem tarzını üstlenmeye istekli olma halidir (Lewis ve Weigert, 1985). Örgütsel güven personellerin örgüte güçlü bir bağlılık duygusuyla bağlanmaları, örgütün amaç ve değerlerini benimsemesi olarak da tanımlanabilmektedir (Tutar, 2016). Örgütün dış yapısında; kültür, sektör koşulları, devlet, rekabet ve müşteriler ele alınmaktayken örgütün iç yapısında, personelin niteliği, kurumsal yapı ve amaç, teknolojik yapısı, kurumsal finans kaynakları-imbânları ele alınmaktadır (Sabuncuoğlu ve Tüz, 2008). Organizasyon süreci ilerledikçe hem kurum içi hem kurum dışı değişimlere kolaylıkla adapte olunabilecek, örgüt kendini geliştirebilecektir.

Dolayısıyla personellerin bağılı buldukları örgüte güveninde örgütü benimsenmesinde çeşitli faktörler etkili olmaktadır. Bu sebeple örgütsel güvenin olmadığı işyerlerinde personellerin değerleri, saygınlığı, mesleki becerisi, performansı ve yeteneği de güvende olmayacaktır.

Sonuç olarak sağlıklı bir örgütün yapı taşı insan olduğu için güven zemininde kurulup oluşturulmalıdır.

2.1.Örgütsel Güveni Etkileyen Faktörler

Personellerin örgütsel güveni yaşadığı toplumun sosyo-dinamik yapısından, kültüründen şekillendiği gibi aynı zamanda personelin bireysel yeteneği, yardımseverliği ve örgütsel bütünlük algısı çerçevesinde de oluşmaktadır. Bu sebeple her örgütün güven değişkenleri ve bu değişkenlerin dereceleri farklı olabilmektedir.

Kontrol mekanizması örgütsel güven düzeyini etkileyen bir faktördür (Schoorman, Mayer ve Davis, 2007). Personelin örgüt içi görevinde kendi kontrol mekanizmasını oluşturması ve yazılı/yazılı olmayan sözleşmede belirtilen performans düzeyinde çalışması da örgüte duyduğu güven düzeyiyle alakalıdır. Araştırmacılar kontrol mekanizması azaldıkça örgüt üyelerinin performanslarının ve örgütsel etkileşimlerinin arttığını teyit etmektedir (Mayer, Davis ve Schoorman, 1995). Ayrıca personelin kontrol mekanizmasındaki proselere hakim olması ve kontrol sürecinde dış müdahalenin olmaması sorumluluk bilincini arttırmakta hem kendine hem de örgüte duyduğu güveni arttırmaktadır.

Kurumlar güveni, örgüt yapılarında zemin olarak kullanıldığında personeller, ilişkilerinde, yeterlilik, dürüstlük, doğruluk, açıklık, tutarlılık, sadakat, iletişim, risk alabilme ve sorumluluğunu alabilmede istekli olmaktadır (Arlı, 2011). Tüm bu faktörler örgütsel güvenin ölçeklerini oluştururken dış çevrede meydana gelen gelişmeler de ölçeklere etki edebilmektedir.

2.2.Örgütsel Güvenin Önemi ve Amacı

Örgütsel güven kavramı literatürde giderek farklı çalışmalarla ve birçok değişkenle ele alınmaktadır. Örgütsel güven, bireysel davranış ve ilişkiler çerçevesinde ele alındığında bireysel güven; örgütsel davranış ve ilişkiler çerçevesinde ele alındığında ise örgütsel güven olarak kavramsallaştırılabilir (Arlı, 2011).

Örgütsel güvenin standart ya da yüksek olduğu kurumlarda, örgütsel bağlılık, örgütsel performans, personelin moral ve motivasyonu yükselmekte, devamsızlığın düşmekte ve sonuç itibarıyla ürün/hizmet kalitesinin arttığı görülmektedir (Gilbert ve Tang, 1998). Otoritenin sert ya da koşullu olmaması personellerin görevlerini ve örgütsel hiyerarşiyi benimseyerek gönüllü performans göstermesini sağlar.

Personelin, örgüte uyum göstermesini, iletişiminin gelişmesini, karşılıklı beklentilerin karşılanmasını, liderin personelleri üzerinde daha etkili bir otoriterlik kurmasını, personelin görev ve sorumluluklarını kabul etme isteğini-davranışını, performansın daha iyi bir seviyeye taşınmasını sağlamak örgütsel güvenin amaçları arasındadır (Kramer ve Lewicki, 2010). Dolayısıyla personeli ödüllendirmesi, personele verilen sözlerin yerine getirilmesi, personele adil ve eşit davranılması, karar alımlarında personele katılım hakkının verilerek yetkilendirilmesi de örgüt üyelerinin güven düzeyini arttıracaktır. (Koşar, 2020). Sonuç olarak örgütsel güven düzeyinin yüksek olması, örgüt yapısına olumlu katkı sağladığı için bu seviyenin korunması kurumlar için büyük önem arz etmektedir.

Örgütsel güven kavramı personelin, örgüt üzerindeki etkisini genişletebilir. Ayrıca olağanüstü durumlarda personelin inisiyatif ve risk almaya gönüllü olmasını; meydana gelebilecek sorunları gidererek çözümler üretebilmesine olanak sunmasıyla, örgüte yönelik muhtemel olumsuz duygularının azalmasını da sağlamaktadır (Schoorman, Mayer ve Davis, 2007). Kurum, dış çevreye karşı da temsil edildiği örgüt üyelerinin değişimiyle birlikte örgütün bir bütün olarak gösterdiği performans seviyesini korumak için gerek organizasyona gerekse kurallara güven duyulmasını sağlayarak standartlar oluşturmalıdır. Buna yönelik denetim mekanizması geliştirilmelidir.

Ayrıca örgütsel güvende açık bir iletişimin, personel-lider arasındaki ilişkinin ve örgütün bütününe güçlendirdiği söylenebilir (Güney, 2019b). Lider, inisiyatifi kapsamında personelinin güvenini zedelememeli, personellerin performansını yönetebilmeli, doğru ve hızlı karar alabilmeli, örgüt üyelerini yakından tanıyabilmeli, kriz durumlarında personelleri koordine edebilmeli ve görev süresini hem verimli hem de aktif kullanabilmelidir (Tunçer, 2011). Dolayısıyla örgütsel güvenin üzerinde liderin performansının ve örgütsel iletişimin, örgütsel değişkenleri saydam şekilde personellere adapte edilebilmesinde etkin rol oynadığı görülmektedir.

3.ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Bu araştırmanın amacı 2003-2022 yılları arasında Türkiye’de örgütsel güven konusu ve bu konuya bağlı değişkenler hakkında yayımlanmış makalelerin değerlendirilerek analiz edilmesidir. Bu amaç doğrultusunda aşağıda belirtilen alt problemlere yanıt aranmaktadır (Yılmaz vd, 2016: 50):

1-Makalelerin yıllarına göre dağılımı nasıldır?

2-Makalelerin konularına göre dağılımı nasıldır?

3-Makalelerin araştırma başlığının niteliğine göre dağılımı nasıldır?

4-Makalelerin araştırmanın amaç ifadesinin niteliğine göre dağılımı nasıldır?

5-Makalelerin yöntemin niteliğine göre dağılımı nasıldır?

6-Makalelerin çalışma grubunun özelliklerine göre dağılımı nasıldır?

7-Makalelerin kullanılan veri toplama aracına göre dağılımı nasıldır?

8-Makalelerin sonuç ve öneriler bölümünün niteliğine göre dağılımı nasıldır?

9-Makaleleri üreten araştırmacıların unvanlarına göre dağılımı nasıldır?

10-Makaleleri üreten araştırmacıların kurumlarına göre dağılımı nasıldır?

Bu çalışmada araştırma yöntemi olarak literatür analizi ve içerik analizinin alt basamağı olan betimsel ve kategorik içerik analizi yöntemi kullanılmaktadır. İçerik analizi haberleşmenin içeriği hakkında tümünden gelim yapabilmek; aynı içeriğin temelini oluşturan çok geniş kapsamlı sonuçları incelemek için geliştirilmiş çok amaçlı bir araştırma yöntemidir” (Tokgöz, 1983) şeklinde tanımlanmaktadır.

Betimsel içerik analizi ise belirli bir konuda kitap, makale vb. yayın kollarında yayımlanan çalışmaların eğilimlerini ölçerken kategorik içerik analizinde ise çalışma sorunlarını belirlenen kategorilere göre değerlendirmek ve araştırmaların sonuçlarını tanımlayabilmek amacıyla yapılan istatistiksel sistematik analizdir (Çalık vd, 2008). Yapılan betimsel ve kategorik içerik analizleri neticesinde örgütsel güven değişkeninin çalışmalarda nasıl ele alındığı üzerinde durulmaktadır.

3.1. Araştırma Kaynağı, Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu çalışmanın veri kaynağı Dergipark veri tabanında yayımlanan 2003-2022 yılları arasındaki Türkiye’de yapılmış 50 örgütsel güven konusunu içeren makaleden oluşturmaktadır. Çalışmanın konusu olan makalelerde örgütsel güven kavramı seçilmekte; makalelerin seçilme kriterlerini ise; örneklem büyüklükleri, makalelerin anahtar kelimeleri, makale başlıkları ve herkese erişime açık olması oluşturmaktadır. Çalışmadaki içerik analizi sorularına uygun kategoriler ayrılarak tablolar düzenlenmektedir. Çalışmalar güvenilirlik-geçerlilik ölçütlerine, yayın yıllarına, çalışmaların yapıldığı personellerin meslek gruplarına, çalışmaların başlıklarına, örneklem büyüklüklerine, veri toplama yöntemlerine, bağımsız değişkenlerine ve alt bağımsız değişkenlerine, araştırma yöntemlerine dikkat edilerek kategorileştirilmiştir. Analiz sonunda elde edilen bulgular literatürde yapılmış çeşitli çalışmalarla desteklenip yorumlanmaktadır.

3.2. Araştırmanın Bulguları ve Tartışma

Araştırmalar yayın yıllarına göre Tablo 1’de gösterilmektedir. Çalışmalardan elde edilen bulgular şu şekilde tartışılmaktadır;

Tablo 1. Çalışmaların Yayın Yılı Değişkeni ve Kategorileri

Değişkenler	Kategoriler	f	%
1-Yayın Yılları	2003-2007	2	4%
	2008-2012	7	14%
	2013-2017	12	24%
	2018-2022	32	64%

Tablo 1’de görüldüğü gibi araştırmada incelenen makalelerin dörder yıl olarak ele alınmaktadır. 2018-2022 yılları arasında yazılan makale %64’e denk gelmektedir. Sırasıyla 2013-2017, 2008-2012, 2007-2003 tarih aralığı gelmektedir. Bu durumda son 4 yılda örgütsel güven kavramını içeren araştırmaların daha sık yapıldığı sonucunu çıkarabiliriz. 2000’li yıllarla ulusal literatürde modern yönetim biçimlerine ilişkin çalışmalar daha çok yer almasıyla örgütsel güven kavramı da popüler olmaya başlamıştır. 2000’li yılların başında Demircan ve Ceylan’ın (2003) ve Tüzün’ün (2007) çalışmaları alıntılanma sayıları esas alındığında bu konuya dikkat çektiği görülmektedir. Örgütsel güven kavramı hakkında yapılan araştırmalara üniversite sayısının ve buna bağlı dergi sayısının artmasıyla ayrıca e-yayın ortamlarının da çeşitlenmesiyle daha rahat yayın olanağı verilebilmektedir (Seymen vd, 2009). Örgütsel güvenin 2022 yılına kadar farklı araştırma yöntemleriyle ve veri toplama araçlarıyla ele alındığı çalışmalardaki değişkenliği, etkinliği ve önemi analiz edilerek literatüre katkı yapıldığı yorumunda bulunabiliriz.

Araştırmalar çalışmanın yapıldığı kişilerin meslek gruplarına göre Tablo 2’de şu şekilde gösterilmektedir;

Tablo 2. Çalışmaların Yapıldığı Kişilerin Meslek Grupları Değişkeni ve Kategorileri

Değişkenler	Kategoriler	f	%
2- Çalışmanın Yapıldığı Kişilerin Meslek Grupları	Öğretmen	9	18
	Otel Personeli	4	8
	Sağlık Personeli	9	18
	Banka Personeli	4	8
	Kamu Personeli	3	6
	Üniversite Personelleri	3	6
	Özel Sektör Karma Personeller	6	12
	Belediye Personelleri	1	2
	Otomotiv Personelleri	1	2
	Havalimanı Personelleri	1	2
	Yiyecek-İçecek Personelleri	1	2
	Tekstil Firması Personelleri	1	2
	Üretim Sektörü Personelleri	1	2
	Yok	6	12

Tablo 2’yi incelediğimizde araştırmalarındaki çalışma gruplarının meslek grupları ele alınmaktadır. Buna göre araştırmalardaki çalışma gruplarının en çok öğretmen ve sağlık personelleri olduğu %18 değer ile görülmektedir. Sonrasında da özel sektörde çeşitli alanlarda faaliyet gösteren personeller ve tek bir çalışma grubu seçmemiş makaleler gelmektedir. Otel ve banka personelleri %8 oranında sırayı izlerken, kamuda ve üniversitede görev alan personeller %6, belediye, otomotiv, havalimanı, yiyecek-içecek, tekstil ve üretim sektöründeki personeller %2 oranına denk gelmektedir. Örgütsel güven kavramı çalışma gruplarında kalabalık gruplara hizmet eden öğretmenler ve sağlık personelleri üzerinde daha fazla durulduğu görülmektedir. Ayrıca örgütsel güven kavramının hizmet sektöründe daha çok ölçeklendirilmesinin nedeni personelin hem bireysel hem de örgütsel performansının ölçülmesi, insani ilişkilerin değerlendirilmesi (Seçilmiş ve Kılıç, 2017) ve performansa yansımaları ve kurumun dış çevreye karşı temsilinin ölçeklendirilerek yorumlanmasıdır. Ticari mal satan firmaların örgüt yapısı maksimum verim minimum maliyet anlayışında olması sebebiyle örgüt yapısı da kurum içindeki değişkenlerden daha çok etkilenmektedir. Bu nedenle ticari mal üreten/satan kurumlarda çözümlenmelerin daha az tercih edildiği yorumunda bulunabiliriz.

Araştırmanın üçüncü ve dördüncü sorularının analizi Tablo 3’te şu şekilde gösterilmektedir;

Tablo 3. Çalışmaların Amacı ve Amaç İfadesi Değişkenlerinin Kategorileri

Değişkenler	Kategoriler	f	%
3-A)Makalenin Amacı Belirtilmektedir.	Evet	50	100%
	Hayır	0	0%
3-B)Amaç İfadesi Değişkenleri Yansıtmaktadır.	Evet	48	96%
	Hayır	2	4%

Tablo 4. Çalışmaların Alt Amacı ve Alt Amaç İlişkilerinin Kategorileri

Değişkenler	Kategoriler	f	%
4-A)Makalenin Alt Amacı Belirtilmektedir.	Evet	39	78%
	Hayır	11	22%
4-B)Makaledeki Alt Amaçlar, Amaçla İlişkilidir.	Evet	39	78%
	Hayır	11	22%
4-C)Makalendeki Her Bir Alt Amaç, Konunun Bir Boyutunu Ele Almaktadır	Evet	38	76%
	Hayır	12	24%

Tablo 3'e göre makalenin amacı kısaca makalenin başlığında ifade edildiği sorusu incelenen 50 (%100) çalışmanın tamamında mevcutken, başlıkta değişkenleri ve kategorileri belirten 48 (%96) çalışmanın olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaların kategorize edilebilmesi için ve araştırmaların şeffaf olabilmesi için araştırma başlığında değişkenlerin belirtilmesi yine incelenen Tablo 3'te 50 çalışmanın 49 (%98)'unda sonuç bölümü bulunmaktayken 1 (%2) çalışmada ise bulunmamaktadır. Bu 49 (%98) adet çalışmada ise sonuçlar, amaçlarla örtüşmektedir. Sonuç bölümünde ise çalışmaların amaçlarına ulaşmış olup olmadığı tespit edilmekte ve bu sonuç üzerinde araştırmacılar genel kanıya varmaktadır.

Tablo 4'ü incelediğimizde A seçeneği olan makalenin alt amacının belirtildiği 39 (%78) çalışmanın olduğu 11 (%22) çalışmada ise alt amacın belirtilmediği tespit edilmiştir. B seçeneğinde makaledeki

alt amaçların, makalenin genel amacı ile ilişkisi olduğu 39 (%78) çalışma bulunmaktayken, 11 (%22) çalışmada ise alt amaçların amaçla ilişkisi olmadığı görülmektedir. C seçeneğindeki her bir alt amacın, konunun bir boyutunu ele aldığı 38 (%76) çalışma varken 12 (%24) çalışmanın da ele almadığı görülmektedir. Araştırmalarda ilk ana kategoriler ifade edilmekte, devamında her bir kategori için makale başlıkları ve anahtar kelimeleri analiz edilerek alt kategoriler oluşturulmaktadır. Bu imkân, araştırmacılara ana amacı daha mikro perspektifte yorumlayabilme seçeneği sunarken genel kanıya varabilmek için de alt amaçlardan yararlanma seçeneği sunmaktadır (Önce ve Başar, 2010). Dolayısıyla alt amaçların makalenin ana amacının genelini oluşturduğu yorumunda bulunabiliriz (Alkan ve Karamustafa, 2013). Alt amacın yer almadığı, ana amaçla ilişkisinin olmadığı ve alt amacın konunun bir boyutunu ele almadığı çalışmalarda, konuyu destekleyen değişkenlerle bağ kurulamadığı ve konunun bütünlüğünden söz edilememektedir.

Araştırmanın beşinci sorusunun analizi Tablo 5’te şu şekilde gösterilmektedir;

Tablo 5. Çalışmaların Yöntem, Evren ve Örneklem Kategorileri

Değişkenler	Kategoriler	f	%
5-A) Makalenin Yöntemi Belirtilmiştir.			
	Evet	50	100%
	Hayır	0	0%
5-B) Makalenin Evreni Belirtilmiştir.			
	Evet	27	78%
	Hayır	23	22%
5-C) Makalenin Örnekleme Belirtilmiştir.			
	Evet	47	94%
	Hayır	3	6%

Tablo 5’e göre incelenen çalışmaların tamamında araştırmanın yöntemi belirtilmiştir. B seçeneğine göre incelenen 27 (%78) çalışmada araştırmanın evreni belirtilirken, 23 (%22) çalışmada ise evren belirtilmemektedir. Evrenin temsil edilmediği çalışmaların dışsallığı, azalarak tutarlı sonuçlar elde edilemez (Aydın vd, 2019). Evren çalışmaların bütün öğelerini kapsayacak özellikte ya da hedef evrene ilişkin kanı genişletebilecek seviyede olmalıdır (Baltacı, 2018). Buna karşı C seçeneği ele

alındığında ise incelenen makalelerdeki 47 (%94) çalışmanın örneklemini belirtilmektedir. 3 (%6) çalışmanın ise örneklemini belirtilmemiştir. İncelenen çalışmalarda araştırma yöntemlerinin detaylıca paylaşılmadığı yorumunda bulunabiliriz. Tarama çalışmalarında dahi literatürde analiz edilen araştırmalar hakkında bilgi verilerek araştırmanın örneklerini belirtilmektedir. Dolayısıyla evreni temsil edecek bir örneklemin oluşması nicel araştırmalar için koşuldur; böylece örneklemden yola çıkarak evren hakkında genel kaniya varabiliriz. Ancak araştırmada evrenin veya örneklemin olmadığı makalelerin olduğu tespit edilmiştir. Bu durum farklı araştırmacıların çalışmalarıyla da desteklenmektedir (Gökmen vd, 2019; Aydın vd, 2019; Bilgili vd, 2020). Çalışmada, araştırmaların evreni temsilinden ziyade örneklem üzerinde durduğu bu da geneli yorumlamada yetersiz kaldığını göstermektedir. 27 çalışmanın evrene ilişkin bulgular elde ettiği, 23 çalışmanın ise seçtiği örneklem ile sınırlı kaldığı görülmektedir.

Araştırmanın altıncı sorusunun analizi Tablo 6’da şu şekilde gösterilmektedir;

Tablo 6. Çalışmaların Sonuç Bölümü ve Amaçlarıyla Örtüşme Kategorileri

Değişkenler	Kategoriler	f	%
6-A)Makalenin Sonuç Bölümü Vardır.			
	Evet	49	98%
	Hayır	1	2%
6-B)Makalenin Sonuçları Amaçlarla Örtüşmektedir.			
	Evet	48	98%
	Hayır	1	2%

Tablo 6’da araştırmada ele alınan makalelerin sonuç bölümleri incelenmektedir. Değişkenin A seçeneğinde ele alınan çalışmaların 49’unu (%96) sonuç bölümü bulunduğu, 1 (%2) çalışmanın ise bulunmadığı tespit edilmiştir. B seçeneğinde ise 48 (%98) çalışmanın sonuçları amaçlarıyla örtüşürken 1 (%2) çalışmasında örtüşmediği tespit edilmiştir. Çalışmanın bu sorularıyla literatürdeki diğer araştırmaların uyumlu olup olmadığına ilişkin temellendirmeler yapılmaktadır (Cooper ve Hedges, 2009; Aktaş ve Yurt, 2015).

Araştırmanın yedinci sorusunun analizi Tablo 7’de şu şekilde gösterilmektedir;

Tablo 7. Çalışmaların Öneri Değişkenleri ve Kategorileri

Değişkenler	Kategoriler	f	%
7-A)Makalenin Ayrı Öneriler Bölümü Vardır.	Evet	19	38%
	Hayır	31	62%
7-B)Makalenin Önerileri Sonuçlarıyla Örtüşmektedir.	Evet	44	88%
	Hayır	6	12%
7-C)Uygulamaya Yönelik Önerilerde Bulunulmuştur.	Evet	28	56%
	Hayır	22	44%
7-D)Araştırmacılara Yönelik Önerilerde Bulunulmuştur.	Evet	33	66%
	Hayır	17	34%

Tablo 7’de araştırmada ele alınan çalışmaların öneri bölümleri incelenmektedir. Değişkenin A seçeneğinde ele alınan çalışmaların 19’unu (%38) ayrı öneri bölümü bulunduğu, 31 (%62) çalışmada ise bulunmadığı tespit edilmiştir. B seçeneğinde ise 44 (%88) çalışmanın önerileri sonuçlarıyla örtüşürken 6 (%12) çalışmada ise örtüşmediği tespit edilmiştir. C seçeneğinde ise 28 (%56) çalışmada uygulamaya yönelik önerilerde bulunulduğu, 22 (%44) çalışmada ise uygulamaya yönelik önerilerde bulunulmadığı tespit edilmiştir. D seçeneğinde ise 33 (%66) çalışmada araştırmacılara yönelik önerilerde bulunulduğu, 17 (%34) çalışmada ise araştırmacılara yönelik önerilerde bulunulmadığı tespit edilmiştir. Nicel araştırma yöntemlerinin daha çok tercih edilmesine rağmen öneri bölümünün ayrı olmadığı çalışmalarda makalelerin şekil olarak yeterli seviyede olmadığını göstermektedir. Uygulamaya yönelik öneriler, bulunulan çalışmalarda somut ifadelerle yer verildiği ve uygulamadaki önemli yerlere dikkat çekildiği görülmektedir. Yapılan analiz sonucunda araştırmacılar, çalışmalarındaki uygulamalarına ilişkin öneride bulunmaktan ziyade gelecekte benzer çalışmalar yapabilecek araştırmacılara daha fazla öneride bulunduğu tespit edilmiştir.

Araştırmanın sekizinci sorusunun analizi Tablo 8.’de şu şekilde gösterilmektedir;

Tablo 8. Çalışmaların Amacı, Değişkenleri ve Gereksiz Terim Kategorileri

Değişkenler	Kategoriler	f	%
Makalenin Başlığında			
8-A) Araştırmanın Amacı Kısaca İfade Edilmiştir.			
	Evet	50	100%
	Hayır	0	0%
8-B) Araştırmada Değişkenler ya da Kategoriler Belirtilmiştir.			
	Evet	48	96%
	Hayır	2	4%
8-C) Araştırmada Gereksiz Terim veya Deyimlerden Kaçınılmıştır.			
	Evet	44	88%
	Hayır	6	12%

Tablo 8’de araştırmada ele alınan makalelerin başlığına ilişkin değişkenler oluşturulmaktadır. İncelenen çalışmaların tamamında makale başlığında araştırmanın amacı kısaca ifade edilmektedir. B seçeneğinde 48 çalışmanın başlığında değişkenlerin ya da kategorilerin belirtildiği tespit edilmektedirken 2 çalışmada ise tespit edilememektedir. C seçeneğinde ise 44 çalışmanın başlığında gereksiz terim ya da deyimlerden kaçınıldığı 6 çalışmada ise kaçınılmadığı tespit edilmiştir. Çalışmaların özet bölümünde amaçlarından kısaca bahsetmekteyken, amacına ilişkin ayrı başlıkları bulunmaktadır. Çalışmaların başlıklarında gereksiz terim ve deyimlerden kaçınılması hem atıf alma aşamasında hem de araştırmacıların kolay okuyabilmesinde kolaylık sağlamaktadır. Ayrıca bu araştırma sorusu literatürde çeşitli araştırmalarla desteklenmektedir (Çevik ve Güneş, 2017; Aktaş ve Yurt, 2015).

Araştırmanın dokuzuncu sorusunun analizi Tablo 9.’da şu şekilde gösterilmektedir;

Tablo 9. Çalışmaların Konuları ve Kategorileri

Değişkenler	Kategoriler	f
Konular		
Örgütsel Destek		6
Örgütsel Vatandaşlık		7
Örgütsel/Kurumsal Özdeşleşme		7
Örgütsel Yapıyı Etkileyen Diğer Faktörler		24
Lider Türlerinin Etkisi		2
Kurum İçi Politika		1
Kurumların Etkisi		1
Psikolojik Sözleşme Etkisi		1
Algı		2
İşe Adanmışlık/ İş Tatmini/Yetkilendirme ve Geri Bildirim		3
İşten Ayrılma Etkisi/ Değişim Direnci / Personel Kayırma		3
Okul İklimi		1
Tükenmişlik Algısı		1
İş doyumu / Çalışmada Tutkululuk		2
Örgütsel Güvenin Geçerliliği/ Güvenilirliği, Tez İncelemesi		2
Cinsiyete Göre Değişim, Yalnızlığın Etkisi		2
İş Performansı		2
Kariyer Tatmini		1

Araştırmaların başlıklarında örgütsel güven kavramıyla birlikte birden fazla değişkenin ele alındığı görülmektedir. Değişkenler arasında hangi kavramların daha çok tercih edildiğine ilişkin içerik analizi yapılması, daha önceki araştırmalarla desteklenmekte (Çevik ve Güneş, 2017; Tekindal vd, 2020) ve Tablo 9’da bu değişkenler belirtilmektedir. Ayrıca incelenen çalışmalarda örgütsel güven kavramını etkileyen değişkenlerden ilk üçü örgütsel vatandaşlık, örgütsel destek ve örgütsel/kurumsal özdeşleşmedir. Genel olarak ‘örgütü baz alan’ kavramlar değişken olarak daha çok tercih edilirken kariyer tatmini, psikolojik sözleşme etkisi, kurum içi politika, kurumların etkisi vb. personeli yani ‘bireyi baz alan’ değişkenler daha az tercih edildiği görülmektedir. Örgüt kelimesiyle birlikte kullanılabilir değişkenlere araştırmalarda dikkat edilirken çalışan performansını değerlendirebilir değişkenler üzerinde de durulmaktadır. Neticede kurum içindeki ilişkiler, kurumun yapısını göstermektedir (Karcıoğlu, 2001).

Dolayısıyla araştırmacıların örgüt yapısını esas almaları ve insani ilişkilerin kuruma etkisini değerlendirdikleri yorumunda bulunabiliriz.

Araştırmanın onuncu sorusunun analizi Tablo 10’da şu şekilde gösterilmektedir.

Tablo 10. Çalışmaların Geçerliliği, Güvenilirliği ve Kategorileri

Değişkenler	Kategoriler	f	%
10-A) Makalenin Geçerliliğine İlişkin Bilgi Verilmiştir.	Evet	31	62%
	Hayır	19	38%
10-B) Makalenin Güvenilirliğe İlişkin Bilgi Verilmiştir.	Evet	44	88%
	Hayır	6	12%
10-C) Makalede Kullanılan Çözümleme Tekniği	Nicel	47	94%
	Nitel	3	6%
	Karma	12	24%

Tablo 10’da araştırmada ele alınan makalelerin çözümleme teknikleri incelenmektedir. Değişkenin A seçeneğinde ele alınan çalışmaların 31’inin (%62) geçerliliğine ilişkin bilgi verilirken, 19 (%38) çalışmada ise geçerliliğe ilişkin bilgi verilmemektedir. B seçeneğinde ise çalışmaların 44’ünde (%88) güvenilirliğe ilişkin bilgi verilirken, 12 (%24) çalışmada ise güvenilirliğe ilişkin bilgi verilmemektedir. Çalışmaların güvenilirliğinin kabul edilebilir derecede olması literatüre katkısı için çok önemlidir. 44 çalışma ölçeğinin geçerliliğini ve bulgularının hipotezleri destekler nitelikte olduğu görülmektedir. C seçeneğinde çalışmada kullanılan çözümleme tekniklerinden 47’sinde (%94) nicel çözümleme tekniği kullanılırken 3 (%6) çalışmada ise nitel çözümleme tekniği kullanılmaktadır. Ele alınan çalışmaların 12’sinde (%24) ise hem nitel hem nicel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. İncelenen çalışmalarda nicel çözümleme tekniğinin daha çok kullanılması örgütsel güven kavramının çözümleme zenginliğinin ve farklılığının uluslararası standartta olduğunu göstermektedir (Turan vd, 2014; Calp ve Seçgin, 2019).

Araştırmanın on birinci sorusunun analizi Tablo 11’de şu şekilde gösterilmektedir;

Tablo 11. Çalışmanın Çözümleme Tekniği ve Nitel Çözümleme Kategorileri

Değişkenler	Kategoriler	f	%
Çözümleme Tekniği			
11-A) Nicel Çözümleme Tekniği			
	Faktör Analizi	25	17%
	Anova	8	6%
	T Testi	7	5%
	Anket	24	17%
	Doğrulayıcı Faktör Analizi	11	8%
	Sobel Testi	2	1%
	Betimsel Analiz	2	1%
	Korelasyon	26	18%
	Regresyon	24	17%
	Varyans	15	10%
	Bibliyometrik Analiz	1	1%
11-B) Nitel Çözümleme Tekniği			
	Tarama	3	100%
		145	

Tablo 11’de çözümleme teknikleri kategorize edilmektedir. Diğer 47 (%94) çalışmada ise birden fazla nicel çözümleme tekniği kullanılmıştır. Bunun sebebi birden fazla araştırmanın çalışma bulgularını çeşitlendirmesi farklı yorumlar yapılmasına olanak sağlamasıdır.

Bu nicel araştırma yöntemlerinden 26 (%18) çalışmada en fazla korelasyon yöntemi tercih edilirken devamında aynı değerlere sahip 25 (%17) çalışmada kullanılan faktör analizi, anket, regresyon çözümleme tekniklerinin kullanıldığı görülmektedir. 15 çalışmada varyans yöntemi, 11 çalışmada doğrulayıcı faktör analizi, 8 çalışmada anova, 7 çalışmada t testi kullanılırken en az sobel testi, betimsel analiz ve bibliyometrik analiz kullanıldığı tespit edilmiştir. Ele alınan 47 çalışmada birden fazla değişken incelenmiştir. Toplamda 145 çözümleme tekniğinin kullanıldığı görülmektedir. Bir çalışmada birden fazla veri toplama aracı kullanıldığı için veri toplama araçlarının sayısı makale sayısından fazla gözükmemektedir. İncelenen çalışmalarda faktör analizi, regresyon, korelasyon yöntemlerinin daha fazla tercih edilmesinin sebebi tek bir çalışmadaki birden fazla değişkenin birbirine olan etki düzeylerini, standartlara uygun olup olmadığını değerlendirmektir. Literatürde yapılan araştırmalarla bulgular desteklenmektedir (Koşar vd, 2017; Turan vd, 2018; Ültay vd, 2021).

Nitel çözümleme tekniği kullanılan çalışmaların 3’ünde (%6) nitel çözümleme tekniği kullanıldığı tespit edilmiştir.

Araştırmanın on ikinci sorusunun analizi Tablo 12’de şu şekilde gösterilmektedir.

Tablo 12. Çalışmanın Veri Toplama Araçları ve Kategorileri

Değişkenler	Kategoriler	f	%
12-A) Veri Toplama Araçları			
	Anket	40	62,50%
	Görüşme	1	1,56%
	Tarama	16	25,00%
	Betimsel Analiz	1	1,56%
	Betimsel İçerik Analiz	1	1,56%
	Kişisel Bilgi Formu	2	3,13%
	Örnekleme Formu	1	1,56%
	Alanyazı Taraması	1	1,56%
	Bibliyometrik İçerik Analiz	1	1,56%
		64	

Tablo 12’de ele alınan araştırmalarda kullanılan veri toplama araçları kategorize edilmektedir. Tek bir çalışmada birden fazla veri toplama aracı kullanıldığı, farklı kapsamlarla da çalışmalardan bulgular edinildiği ve analiz edildiği görülmüştür.

Tablo 12’ye göre ilk sırada 40 çalışmada kullanılan anket ölçeği, sonrasında ise 16 çalışmada kullanılan tarama yöntemi ile verilerin toplandığı tespit edilmiştir. 2 çalışmada kişisel bilgi formu kullanılırken görüşme, betimsel analiz, alan yazı taraması, örnekleme formu, bibliyometrik içerik analizlerini ise birer kez kullanılarak verilerin toplandığı tespit edilmiştir. Ayrıca bu araştırma sorusu literatürde yapılan çeşitli araştırmalarla da desteklenmektedir (Halis vd, 2007; Halıcı vd, 2015; Tekingündüz, Aydın ve Polat, 2014; Turan vd, 2018; Demirci vd, 2021; Koyuncu ve Büyükyılmaz, 2020). En fazla anket araştırmasının yapılmasının amacı nicel araştırma yöntemlerinin standardize edilebilmesi, güvenilirlik düzeyinin belirlenmesinde, etik onay kurulunca kabul görmesi gibi faktörleri barındırmasıdır. Tarama yöntemiyle birlikte yapılması ise ölçek aşamasından önce literatürdeki çalışmaların temel alınarak bulguların değerlendirilmesi ve bu değerlerin yorumlanabilmesi içindir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Global dünyada insanların ilişkilerimizin kalitesi ve düzeyi her an değişebilmektedir. Örgütsel açıdan ele aldığımız ilişkilerin kalitesi ve düzeyi de personellerin hem kuruma, hem görevine hem de örgütün diğer üyelerine olan bağlılığını etkileyebilmektedir.

Çalışmanın ilk kısmında güven ve örgüt kavramlarının üzerinde durulmakta devamında ise örgütsel güvenin amaç ve önemi belirtilerek buna ilişkin hem araştırmanın çerçevesi hem sınırlılığı belirtilmektedir.

Araştırmada belirlenen araştırma sorularına göre Dergipark'ta yayımlanan 50 makalenin betimsel ve kategorik içerik analizleri yapılmaktadır. Makaleler ulusal düzeyde yayımlanmış olup örgütsel güven kavramı çerçevesinde seçilmiştir. Araştırmanın amacı örgütsel güven kavramının farklı değişkenlerle yazılmış makalelerdeki ilişkisini incelenmek ve seçilen araştırma soruları kapsamında analizler yapmaktır. Çalışmanın amacını elde edilen bulgular destekler niteliktedir.

Sonuç olarak kurumların örgütsel yapılarını farklı araştırma metotlarıyla analiz edilebilmesinde örgütsel güven kavramının incelenen önemli bir değişken olduğunu söyleyebiliriz. Çalışmalarda daha çok nicel araştırmalar yapılarak, araştırmanın çözümleme tekniklerine, geçerliliğine ve güvenilirliğine ilişkin bilgiler verilerek, örgütsel güven değişkeninin ölçümlenebilir olduğu kanıtlanmaktadır. Hizmet sektöründeki çalışanlar üzerinde nicel araştırmaların daha çok tercih edildiği, bunun sebebinin ise performanslarını ve kurumun örgüt yapısını değerlendirmek olduğu yorumunda bulunmaktadır. Araştırmacıların çalışmalarında, güvenilirlik ve geçerlilik değerlerini belirttiklerini, çalışmalarının amacının ve alt amaçlarının genel olarak belirttikleri tespit edilmiştir. Araştırmacıların genel itibarıyla başlık, sonuç ve öneri bölümlerinin alt sorularla kategorize edilerek şeffaflıkla açıkladığı görülmektedir. Neticede literatüre katkı sağlanması ve çalışmaların bulgularının geçerliliğini korumayabilmesi için belirli standartlara ve ölçülere dikkat edilmelidir. Araştırmacıların, örneklemelerden daha az evreni açıkladıkları, dolayısıyla çalışmalarının yorumlanabilmesini sınırladığı görülmektedir. Araştırmacılar, giriş bölümünü başlıklar halinde belirtmeye daha çok yer verirken sonuç ve öneri bölümlerini daha az tercih ettikleri görülmektedir.

Uygulamaya yönelik her bir bulguya ilişkin destekleyici literatür çalışmaları bulunmaktadır. Ancak çalışma soruları daha önce hazırlanan başka bir araştırmaya aitti ve bu çalışmaya entegre edildi. Bu çalışmaya yeni soruların da eklenmesi uygulama için farklılık oluşturabilir, bulguların seyrini değiştirebilirdi. Ayrıca analiz edilen bu araştırmaların örgütsel güven kavramı kapsamındaki konu bütünlüğü literatüre kattığı değerlerle de kategorize edilebilirdi. İleride yapılacak çalışmalar için araştırmacılara uluslararası alanda yapılan çalışmaların da incelenmesi, ulusal yayınlarla karşılaştırılması ve aralarında ne tür farklılıkların ya da ortaklıkların olduğunun analiz edilmesi tavsiye edilmektedir.

Examination Of Articles Published in Turkey in the Period 2003-2022 on Organizational Trust Theory: Content Analysis

EXTENDED SUMMARY

Organizations are formed through the performance of individuals, uniting their efforts and goals towards common purposes and objectives. To establish the structure of an organization, it is essential to cultivate a working culture and maintain interpersonal communication and relationships to specific standards. The concept of organizational trust is the belief that trust and support will be realized through the honesty, benevolence, and ability of the employees, along with the clear and committed communication of the employer. Factors influencing the organizational trust of employees can include the socio-dynamic structure of society, the perception of employees, their honesty, benevolence, and ability.

Organizational trust plays a significant role in the relationship between the organization and its employees and the sustainability of work life. Among its objectives is to ensure development and the fulfillment of expectations for both parties, approach issues with a problem-solving mindset, establish leadership authoritarianism, and make employees assume responsibility.

The number of studies examining the concept of organizational trust from different variables or perspectives has increased, coinciding with the growth in the number of academic institutions. Consequently, there has been a rise in the number of studies in the literature, especially in the last four years. In terms of topics, the interaction of the term 'organization' with other concepts is addressed.

Regarding the subjects of the study participants, it was found that teachers and healthcare professionals were the most preferred professional groups, showing that the structure of the organization, the impact of human relationships on employee performance, and the ability of employees to represent the organization are assessed because the organization is a living structure with dynamic changes at all times.

The aim of this study is to conduct content analysis by answering 10 research questions for the selected 50 articles. These research questions are as follows: 'How are the articles distributed by years? How are the articles distributed by topics? How are the articles distributed by the quality of the research title? How are the articles distributed by the quality of the research purpose expression? How are the articles distributed by the quality of the method used? How are the articles distributed by the

characteristics of the study group? How are the articles distributed by the data collection tool used? How are the articles distributed by the quality of the results and recommendations section? How are the articles distributed according to the titles of the researchers? How are the articles distributed according to the institutions of the researchers?'

The analysis of the research questions revealed the following findings and interpretations:

Out of the 50 studies with stated objectives, 48 studies were found to have objectives that reflected variables. In general, the variables in the studies seem to support the objectives. In studies, it was observed that the sub-objective was stated, and it was found that 39 studies gave a positive answer to research questions examining the relationship of these sub-objectives to the main objective. We can interpret these as steps that allow studies to be examined from micro-perspectives and lead to a general conclusion. In studies where sub-objectives are not included or not sufficiently related to other studies, doubts may arise about the integrity of the subject and the acceptability of the study.

All 50 studies included research questions, and in the studies reviewed, 27 indicated the universe while 47 indicated the sample. This shows that the sample is generally included in the studies, but not much attention is paid to reaching a general conclusion. In studies where the universe is not indicated, clarity is not provided by leaving the general population to the interpretation of the researcher.

In the 49 of the studies reviewed, it was found that the results section was separate, and in 48 of them, it was found that the results were in line with the objectives of the study. The results section, which briefly mentions the general framework of the study, the findings, and interpretations, will contribute to the literature by providing topic integrity.

In 19 of the studies, there is a separate recommendations section, while 44 studies overlap with the general results. There are 44 studies with practical recommendations, and 33 studies with recommendations for researchers. In the studies, it is seen that the recommendations section is not arranged according to shape standards, and the reason for having more practical recommendations than recommendations for future researchers is that they examine their studies objectively. The aim is to have the concept of organizational trust in the literature with measurable or variable criteria.

In all the studies, the aim is stated, and while the variables or categories are stated in 48 studies, it is seen that unnecessary terms and idioms were avoided in 46 studies. The reason for briefly stating the aim in the studies is to support the researchers' citation and to provide researchers with an idea.

In the study, the concept of organizational trust is preferred in 24 studies along with other factors that affect the organizational structure. The reason is that when the concept of organizational trust is discussed in conjunction with other factors that focus on the organization, it offers researchers a different perspective. This allows for the examination of factors influencing the structure that affects the continuity of organizational development and change.

In the study, while 31 studies have proven validity, information about reliability has been provided in 44 studies. In 47 studies, quantitative analysis techniques were applied according to international standards, while 3 studies used qualitative analysis techniques.

The validity and reliability of the studies can be proven. The findings obtained demonstrate that they support the hypotheses of the studies. The values can be interpreted according to the scales and their compatibility with other variables can be observed. The use of quantitative research methods in 47 studies is to ensure that the findings obtained are analyzed according to internationally determined standards.

It was found in the study that more than one research method was used in a single study. In the studies, the correlation method was the most preferred research method, followed by factor analysis, surveys, and regression analysis techniques. The data collection tools included in the study are primarily surveys, followed by scanning. In studies that use surveys, conditions such as the standardization of quantitative research methods, determining the reliability level, and the approval of an ethics board must be met. In scanning, the studies are based on the findings of studies that were previously conducted with the aim and variables.

KAYNAKÇA

- Aktaş, E. ve Yurt, S. U. (2015). “Türkçe Eğitimi Alanındaki Makale Özetlerine Yönelik Bir İçerik Analizi”. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(7), 73-96.
- Alkan, Ö. G. D. P. ve Karamustafa, A. G. E. Y. (2013). “Örgütsel Davranış Literatüründe Bir İnceleme: 2013-2017 Yılları Arasında Uluslararası Hakemli Dergilerde Yayımlanan Makaleler Üzerine İçerik Analizi”, *Research In Organizational Behavior*, 6, 0-60.
- Arlı, D. (2011). Öğretmenlerin Örgütsel Vatandaşlık Davranışlarının Örgüt Kültürü Algıları ve Örgütsel Güven Düzeyleri Açısından İncelenmesi (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi, İzmir.
- Aydın, E. İ. , Kaya, S. , İşkol, S. ve İşcan, A. (2019). “Anadolu Üniversitesi Uzaktan Eğitim Bölümünde Yayımlanmış Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerinin İçerik Analizi”, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (3), 430-441.
- Baltacı, A. (2018). “Nitel Araştırmalarda Örnekleme Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal bir İnceleme”, *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 231-274.
- Bilgili, S., Özkaya, M., Çiltaş, A. ve Konyalıoğlu, A. C. (2020). “Ortaokul Matematik Öğretmenlerinin Modellemeye İlişkin Hata Yaklaşımlarının İncelenmesi”, *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(3), 871-882.
- Calp, Ş. ve Seçgin, M. G. (2019). “Türkiye’de Yaratıcı Drama Alanında Yapılmış Tezlere Yönelik Betimsel Bir Analiz”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 23(2), 365-388 .
- Cooper, H., Hedges L. V. ve Valentine J. C. (2019). *In the Handbook of Research Synthesis and Meta-Analysis* (3–18). USA: Russell Sage Foundation, 2nd Editon.
- Çalık, M., Unal, S., Coştu, B. ve Karataş, F. O. (2008). “Trends in Turkish Science Education”, *Essays in Education*, 24(1), 4.
- Çevik, A. ve Güneş, F. (2017). “Türkçe Ders Kitaplarındaki Etkinliklerin İncelenmesi” *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(2), 272-286.
- Demircan, N. ve Ceylan, A. (2003). “Örgütsel Güven Kavramı: Nedenleri ve Sonuçları”, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 10(2), 139-150.
- Demirci, S., Dalmış, R., Dikici, T., Tünçay, M. M., Kaya, N. ve Güllüoğlu, A. N. (2021). “Effect of Surface Modifications of Additively Manufactured Ti-6Al-4V Alloys on Apatite Formation Ability for Biomedical Applications”, *Journal of Alloys and Compounds*, 887, 161445.
- Gilbert, J. A. ve Tang, T. L. P. (1998). “An Examination of Organizational Trust Intecedents”, *Public Personnel Management*, 27(3), 321-338.
- Gökmen, B. D., Fırat, M. ve Cengiz, M. (2022). “Covid 19 Salgınında Nomofobi ve Psikolojik Sağlamlığın Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi”, *Sağlık Akademisi Kastamonu*, Covid-19 ek sayısı, 1-14.
- Güney, S. (2019a). *Yönetim ve Organizasyon El Kitabı*, Ankara: Nobel Yayınevi, 2. Baskı.
- Güney, S. (2019b). *İnsan Kaynakları Yönetimi*, Ankara: Atlas Yayınevi, 3. Baskı.

- Halıcı, M., Söyük, S. ve İbrahim, G. Ü. N. (2015). “Sağlık Çalışanlarında Örgütsel Güven”, *Journal of Management and Economics Research*, 13(3), 180-198.
- Halis, M., Gökgez, G. S. ve Yaşar, Ö. (2007). “Örgütsel Güvenin Belirleyici Faktörleri ve Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama”, *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(17), 187-205.
- Hosmer, L. T. (1995). “Trust: the Connecting Link Between Organizational Theory and Philosophical Ethics”, *Academy of Management Review*, 20(2), 379-403.
- İşcan, Ö. F. ve Timuroğlu, M. K. (2010). “Örgüt Kültürünün İş Tatmini Üzerindeki Etkisi ve Bir Uygulama”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 21(1),119-135.
- Karcıoğlu, F. (2001). “Örgüt Kültürü ve Örgüt iklimi İlişkisi”. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15(1-2).
- Koşar, D., Er, E. , Kılınç, A. Ç. ve Koşar, S. (2017). “Öğretmen Liderliğine İlişkin Yapılan Çalışmaların İncelenmesi: Bir İçerik Analizi Çalışması”, *İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi* , 4 (7) , 29-46. Doi: 10.29129/inujse.317712.
- Koşar, D. (2020). “Analysis of Organizational Trust Studies Conducted in Turkey: a Content Analysis Türkiye'deki Örgütsel Güven Konulu Tezlerin İncelenmesi: Bir İçerik Analizi Çalışması”, *Pegem Journal Of Education And Instruction*, 10(2), 355-372.
- Koyuncu, H. ve Büyükyılmaz, O. (2020). “Psikolojik Sözleşme İhlal Algısının Örgütsel Güven ve Örgütsel Özdeşleşmeye Etkisini Belirlemeye Yönelik Üniversite Çalışanları Üzerinde bir Araştırma”, *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(4), 1191-1199.
- Kramer, R. M. ve Lewicki, R. J. (2010). “Repairing And Enhancing Trust: Approaches To Reducing Organizational Trust Deficits”, *The Academy of Management Annals*, 4(1), 245-277.
- Lewis, J. D. ve Weigert, A. (1985). “Trust As a Social Reality”, *Social Forces*, 63(4), 967-985.
- Mayer, R. C., Davis, J. H., ve Schoorman, F. D. (1995). “An İntegrative Model of Organizational Trust”. *Academy of Management Review*, 20(3), 709-734.
- Önce, S. ve Başar, B. (2010). Türkiye’deki Akademik Araştırma Dergilerinde Muhasebe Alanında Yazılmış Makalelerin Analizi: 2000-2008”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (45) , 55-68.
- Sabuncuoğlu, Z. ve Tüz, M. (2008). *Örgütsel Psikoloji*, Bursa: Beta Yayınevi, 4. Baskı.
- Schoorman, F. D., Mayer, R. C., ve Davis, J. H. (2007). “An Integrative Model of Organizational Trust: Past, Present, and Future”, *Academy of Management Review*, 32(2), 344-354.
- Seçilmiş, C. ve Kılıç, İ. (2017). “Örgütsel Güven, İş-Aile Çatışması ve İşten Ayrılma Niyeti İlişkisinin Belirlenmesi: Seyahat Acentelerinde Bir Uygulama”. *Turizm Akademik Dergisi* , 4 (1) , 65-79.
- Seymen, O., Maltepe, S., Çonoğlu, S., Özdemir Yılmaz, G., Şahin, B., Tetik, N., Köroğlu, Ö. ve Akyol, G. (2009). “Türkiye’de Yayımlanan Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergilerinin Profili: Marmara ve Ege Bölgesi Örneği”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(22) 281-301.
- Şişman, M. (1994). *Örgüt Kültürü;(Eskişehir İl Merkezindeki İlkokullarda Bir Araştırma)*. Anadolu Üniversitesi Yayınları 1994, 732.

- Tekindal, M., Ahmet, E. G. E., Ferman, E. R. İ. M., ve Gedik, T. E. (2020). “Sosyal Hizmet Bakış Açısıyla Covid-19 Sürecinde Yaşlı Bireyler: Sorunlar, İhtiyaçlar ve Öneriler”. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(2), 159-164.
- Tekingündüz, S., Aydın, M., ve Polat, H. (2014). “Kamu Sektöründe Örgütsel Adalet, Örgütsel Güven ve İş Tatmini Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi: Bir Devlet Hastanesi Örneği”. *Sayıştay Dergisi*, (94), 53-72.
- Tokgöz, O. (1983). *İletişim ve Toplum Sorunları Unesco*, Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları.
- Tunçer, P. (2011). “Örgütsel Değişim ve Liderlik”, *Sayıştay Dergisi*, (80), 57-84.
- Turan, L., Sevim, O. ve Tunagür, M. (2018). “Türkçe Eğitimi Alanında Hazırlanan Doktora Tez Özetlerine Yönelik Bir İçerik Analizi”, *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2018, (11), 29-44 .
- Turan, S., Karadağ, E., Bektaş, F., ve Yalçın, M. (2014). “Türkiye’de Eğitim Yönetiminde Bilgi Üretimi: Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi 2003-2013 Yayınlarının İncelenmesi”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 1(1), 93-119.
- Turhan, M., Köprülü, O., ve Helvacı, İ. (2018). Örgütsel Güven ile Bireysel İş Performansı Arasındaki İlişki. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 6(5), 47-55.
- Tutar, P. D. (2016). *Örgütsel Davranış* (1. Baskı). Sakarya: Detay Yayıncılık, 1. Baskı.
- Tüzün, İ. K. (2007). “Güven, Örgütsel Güven ve Örgütsel Güven Modelleri”, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (2), 93-118 .
- Ültay, E. , Akyurt, H. ve Ültay, N. (2021). “Sosyal Bilimlerde Betimsel İçerik Analizi”. *Ibad Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 188-201. Doi: 10.21733/ibad.871703.
- Yılmaz, T., Altun, B., Uygun, H., ve Hoşgörür, V. (2016). “Eğitim Denetimine İlişkin Türkiye’de Yayımlanmış Makalelerin Değerlendirilmesi”, *MSKU Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1).

KATKI ORANI / CONTRIBUTION RATE	AÇIKLAMA / EXPLANATION	KATKIDA BULUNANLAR / CONTRIBUTORS
Fikir veya Kavram / Idea or Notion %100	Araştırma hipotezini veya fikrini oluşturmak / Form the research hypothesis or idea	Betül ÇELİK
Tasarım / Design %100	Yöntemi, ölçeği ve deseni tasarlamak / Designing method, scale and pattern	Betül ÇELİK
Veri Toplama ve İşleme / Data Collecting and Processing %100	Verileri toplamak, düzenlenmek ve raporlamak / Collecting, organizing and reporting data	Betül ÇELİK
Tartışma ve Yorum / Discussion and Interpretation %100	Bulguların değerlendirilmesinde ve sonuçlandırılmasında sorumluluk almak / Taking responsibility in evaluating and finalizing the findings	Betül ÇELİK
Literatür Taraması / Literature Review %100	Çalışma için gerekli literatürü taramak / Review the literature required for the study	Betül ÇELİK